

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 34.

Lördagen den 4 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 507, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisens ställning under krig; och

nr 508, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 510, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den militära väderlekstjänstens organisation m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 511, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i detta ämne väckta motioner.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 16, med förslag till utredning angående riksdagens arbetsformer;

statsutskottets utlåtande nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtande nr 76, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till omorganisation av riksbanken; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till statens meteorologisk-hydrografiska anstalt.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.02 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 7 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 30 nästlidne november och den 1 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Redaktör *Hemming Sten* från Gävle är i dag intagen å härvarande lasarett för akut blindtarmsinflammation med bukhinneinflammation och kan således ej fullgöra sin tjänst. Sannolikt blir han arbetsoförmögen i 5 veckor. Intygas:

Gävle den 3 december 1943.

E. Hasselström,
las. läk.

Vidare upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Åberopande bifogade läkareintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet till innevarande års slut.

Malmö sjukhus den 6 december 1943.

Axel Löfvander,
Södra Sallerup, Kvarnby.
Riksdagsman för Malmöhus län.

Härmed intygas att riksdagsman *Axel Löfvander* på grund av ledgångsreumatism är förhindrad att infinna sig vid riksdagen fr. o. m. den 7 december till riksdagens slut.

Malmö den 6 december 1943.

M. Ljungdahl,
las. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 16, statsutskottets utlåtande nr 266, bankoutskottets utlåtande nr 76 och jordbruksutskottets utlåtande nr 72.

*Interpellation
ang. bygg-
nadsrågens
nuvarande
läge.*

Herr **Holmbäck** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag anhåller att få framställa två interpellationer. Den första lyder som följer:

Utbrottet av det andra världskriget medförde i Sverige en minskning på byggenskapens område, vilken under åren 1940 och 1941 närmast ledde till stagnation. Sedan år 1942 har byggnadsverksamheten åter blivit livligare, men bl. a. på grund av den minskade eller nästan helt inställda byggenskapen under de gångna åren ha de som inflytta till städerna och nygifta familjer stor svår-

Interpellation ang. byggnadsfrågans nuvarande läge. (Forts.)

rihet att erhålla bostäder. Många offentliga och enskilda byggnader äro beslutade men ha icke kunnat komma till stånd på grund av att vederbörligt byggnadstillstånd icke stått att erhålla. Bland dessa byggnader äro även sjukhus. Det är nu, sedan lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete några månader varit i tillämpning, ett mycket allmänt önskemål att en klarläggande redogörelse lämnas för byggnadsfrågans läge. Önskligt är att erhålla kännedom både om tillgången på arbetskraft och byggnadsmaterial samt om den omfattning, i vilken byggnadstillstånd under den sista tiden givits eller under den tid, som man med någon säkerhet kan överblicka, kan komma att givas. Det vore även värdefullt att erhålla kännedom om de normer som tillämpas vid graderingen byggnadsföretagen mellan — i vilken omfattning t. ex. sjukhus och bostäder ha företräde. Jag utbeder mig därför kammarens tillstånd att till herr statsrådet Rosander i hans egenskap av särskild föredragande i hithörande ärenden rikta en fråga, om han ville giva kammaren en redogörelse — i den mån så är möjligt — för byggnadsfrågans nuvarande läge.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Ordet lämnades ånyo till her **Holmbäck**, som nu anförde: Den andra interpellationen lyder:

Vid ingenjörsklubbens i Falun årsmöte i söndags berördes att svenska gruvor befinna sig i utländska händer och enligt tidninguppgift angavs att det tyska gruvinnehavet i mellersta Sverige utgör 9 % av malmarealen därstädes. Såväl ur allmän synpunkt som med hänsyn till effektiviteten av lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag — genom denna lag ges principiellt förbud för utländsk medborgare (utländskt bolag, utländsk förening, samfällighet eller stiftelse) att här i riket förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller att här idka gruvdrift samt ovillkorligt förbud att härstädes inmuta mineralfyndighet — är det av betydelse att närmare upplysningar givas om storleken av de utländska intressena i våra gruvor och om de former, i vilka det utländska inflytandet gör sig gällande. Jag utbeder mig därför kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta följande frågor: Vilka äro och vilken omfattning ha de utländska intressena i vår gruvindustri?

Interpellation ang. de utländska intressena i vår gruvindustri.

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 8 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande till kammaren ankomna protokoll:

År 1943 den 8 december sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av dels en fullmäktig i riksgäldskontoret för återstående delen av valperioden 1942—1945 efter herr T. E. Ström, vilken avlidit, dels ock om så erfordras en suppleant för riksgäldsfullmäktige; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktig

för återstående delen av valperioden 1942—1945:
herr Strand, Axel W., ledamot av riksdagens första kammare med 44 röster;

suppleant

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1944 försiggått:
herr Hall, David E., ledamot av riksdagens andra kammare med 41 röster.

A. J. Bårg.

Oscar Carlström.

Gustaf Velander.

Gunnar Bodin.

På framställning av herr talmannen beslöts att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

*Om utredning
ang. riksdagens
arbetsformer.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 16, med förslag till utredning angående riksdagens arbetsformer.

I detta memorial hade utskottet, som funnit sig böra till omprövning upp- taga frågan om reformering i vissa viktiga hänseenden av riksdagens arbetsformer, till en början gjort vissa uttalanden bland annat angående riksdagens sessionstid, om budgetbehandlingen i riksdagen, om de ständiga utskottens sammansättning samt om bibehållande av de tillfälliga utskotten. I de båda sistnämnda avseendena hade utskottet anfört, att utskottet ansåge spörsmålet om en utökning av antalet ordinarie medlemmar i statsutskottet från 24 till 30 böra tagas under omprövning, att utskottet vad övriga ständiga utskott beträffade ansåge vägande skäl tala för en omprövning av frågan om utökning av ledamotsantalet i sextonmannautskotten med undantag av utrikesutskottet, att för andra kammarens del suppleantantalet i de ständiga utskotten syntes med fördel kunna något utökas utöver vad som redan skett samt att utskottet icke ansett sig kunna förorda en undersökning av spörsmålet om de tillfälliga utskottens avskaffande. Utskottet hade därefter yttrat:

»Av det föregående framgår, att konstitutionsutskottet anser sig böra förordna en allsidig undersökning av vissa betydelsefulla spörsmål berörande riksdagens arbetsorganisation. Vid en sådan utredning böra även beaktas andra frågor, som direkt eller indirekt sammanhånga med riksdagens arbetsformer och som av vederbörande utredningsorgan kunna komma att anses förtjänta av uppmärksamhet i nu förevarande sammanhang. Utredningen bör

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

bedrivnas med största skyndsamhet och resultatet av densamma såvitt möjligt föreläggas riksdagen under nu löpande andrakammarperiod. Skulle detta visa sig icke kunna ske beträffande samtliga av utredningen omfattade spörsmål är det dock önskvärt, att de av dessa, som äro mest trängande och kräva grundlagsändring, utbrytas och föreläggas riksdagen våren 1944. Utredningen bör alltså i övriga delar icke få fördröjas av att t. ex. ett så svårlöst spörsmål som det ovan berörda om rationalisering av riksdagens budgetarbete visar sig icke kunna slutbehandlas tillräckligt snabbt.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet med stöd av § 38 mom. 1 riksdagsordningen hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville, under återopande av vad utskottet ovan anført, hemställa om skyndsamt utredning av frågan om revision av riksdagens arbetsformer samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Vid memorialet funnos fogade särskilda yttranden av, utom andra,

1) herr *Holmström*, som anført: »Utskottet hade med sin särskilda sakkunskap beträffande riksdagens arbetsformer icke bort hemställa om utredning genom Kungl. Maj:ts försorg av spörsmålet om revision av riksdagens arbetsformer utan i stället självt bort företaga denna utredning samt härefter, med begagnande av sin initiativrätt, framlägga de förslag till ändringar i grundlagar och konstitutionella stadgar, vartill utredningen kunde föranleda. Då denna mening icke vunnit utskottets bifall, har jag deltagit i utskottets arbete under de av utskottsmajoriteten givna förutsättningarna.»;

2) herr *Sandegård*, som ansett, att utskottet förutom ändring av vissa delar av motiveringen, i samband med spörsmålet om riksdagens budgetarbete till ingående omprövning bort upptaga frågan om statsutskottets uppdelning i två eller flera utskott med hänsyn såväl till nödvändigheten av en jämnare arbetsfördelning inom riksdagen som till det allmänt vitsordade behovet av större snabbhet och effektivitet i riksdagsarbetet överhuvud.

Vidare hade reservationer avgivits

1) av herrar *Holmström*, *Herlitz*, *Thorell* och *Nolin*, som ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

2) av herr *Ström*, som ansett, 1:o) att utskottet icke bort förorda en omprövning av frågan om ökning av de ständiga utskottens ledamotsantal samt 2:o) att utskottet icke bort uttala sig för bibehållande av de tillfälliga utskotten utan för dessas avskaffande och ersättande med ett nytt ständigt utskott.

Den i herr *Holmströms* m. fl. reservation förordade motiveringen skilde sig från utskottets motivering bland annat med avseende på frågan om riksdagens sessionstid ävensom därutinnan, att utskottets uttalanden om de ständiga utskottens sammansättning och om de tillfälliga utskottens bibehållande utelämnats.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag har tillåtit mig att begära ordet i början av denna debatt för att till utskottets memorial knyta några kritiska reflexioner, som en smula falla på sidan om den dispyt mellan majoritet och minoritet inom utskottet, vilken man får till livs i det föreliggande trycket.

Det råder ingen tvekan om att riksdagens arbetsformer äro värda en omprövning. De representera någonting alldeles särskilt, någonting enastående, skulle man kunna säga, inom den parlamentariska världen. Överhuvud taget

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

gäller detta om alla de former, som praktiseras inom det svenska offentliga livet. Särskilt utmärkande för våra arbetsformer är vårt pappersväsen. Det skrives och tryckes alldeles för mycket, mer än man i allmänhet gör i andra länder. Vårt remissväsen är också någonting säreget. Det växer som en lavin. I den gamla tiden brukade regeringen remittera ärendena till länsstyrelserna. Under årens lopp har det blivit allt fler att remittera till, och nu finns det väl knappast någon styrelse här i landet, som går säker för att få en kungl. proposition eller ett kommittéförlag sig underställt. Resultatet av detta är ju också, att när en kungl. proposition av någon betydelse lägges på riksdagens bord, är den en hel roman, som ingen orkar att läsa igenom utom möjligen den, som har skrivit propositionen. Sedan kommer utskottsutlåtandet, som också är en lika utförlig lunta. I de flesta fall orka inte riksdagsmännen läsa igenom utskottsutlåtandet heller, utan nöja sig med klämman eller på sin höjd därjämte med utskottets egna kommentarer.

I riksdagen komma ju också motionerna till. Motionerandet i den svenska riksdagen är även någonting alldeles särskilt, som saknar motsvarighet i andra parlament. Det motioneras ofta för motionerandets egen skull, om allting mellan himmel och jord.

Därtill kommer, att vi i vårt parlament tydligen inte reformera för evigheten, utan för stunden eller för dagen. När en fråga har gått igenom hela remisslabyrinten och kommit fram till ett beslut i riksdagen ett år, så börjar motionerandet i riksdagen året därpå, antagligen därför att motionärerna inte ha orkat läsa igenom allt, som är skrivet förut. Om de hade gjort det, skulle de ha funnit, att allting, som de ha plockat med i sin motion, är sagt förut.

Jag menar inte, att man bara skall kopiera utländska förebilder. Det finns mycket gott i det svenska systemet. De svenska formerna bottna i en gammal och solid demokrati med fasta rötter i själva folket. Men nog får man säga, att det finns möjligheter att röja upp i snårskogen.

Det förefaller mig emellertid, som om konstitutionsutskottet inte inriktat sig på att röja upp i snårskogen. Utskottet har mera rört vid utanverken än vid själva sakens kärna. Utskottet skjuter fram frågan om sessionstidens början och slut. Det kan naturligtvis vara av mycket stort intresse för oss riksdagsmän att t. ex. inte behöva sitta här på Helgeandsholmen under heta sommar dagar, framför allt inte under midsommarhelgen, men det är ändå inte det väsentliga om riksdagen varar ett par veckor mer eller mindre. Om man reformerar bara för att vinna ett par veckor, så skriver man i vattnet. Det blir endast ett rent tillfälligt försprång, som snart tas igen av utvecklingen. Och utvecklingen i vårt land liksom i andra länder går — det kan man inte komma ifrån — mot en allt större hets i det allmänna arbetet och alltså även mot längre riksdagar.

Man säger, att detta betyder, att yrkespolitiken får allt starkare insteg.

Ja, det är en sanning, som man nog får lov att se i ansiktet utan att darra på manschetten. Vi äro redan yrkespolitiker, vi svenska riksdagsmän — åtminstone de flesta av oss — och vi bli det mer och mer. Jag bortser inte från betydelsen av vad utskottet säger på sidan 3, »att man i största omfattning tillförsäkrar folkrepresentationen sådana ombud, som vid sidan av sitt riksdagsarbete genom sina insatser i landets andliga och materiella odling bevara en personlig kontakt med tidens skiftande problem och arbetsuppgifter». Detta är naturligtvis riktigt; riksdagen och riksdagsmännen skola inte arbeta i något lufttomt rum, men jag tror för min del, att den där kontakten kan bevaras ändå, även inom ett system, som kännetecknas av yrkespolitik. Vi ha ju många lysande exempel därpå här i riksdagen. Vi kunna peka på en man som Trygger, vilken under många årtionden satt här i kammaren.

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Vi måste säga, att han var yrkespolitiker, men ändå hade han inte förlorat kontakten med den andliga verkligheten i landet.

Det är naturligtvis också av vikt, att näringslivet får sin representation i riksdagen, men om denna representation skall bli fulltonig, får det inte gå till på det sättet, att till riksdagsmän utses sådana, som några veckor eller månader på året kunna sitta här i kammaren och de andra veckorna eller månaderna sitta vid lästen, i fabriken, i verkstaden, gå vid plögen eller sitta på disponentkontoret. Skall önskemålet om en god näringsrepresentation kunna förverkligas, måste näringslivet släppa till sina bästa män och skicka dem till riksdagen.

Det är naturligtvis av vikt, att riksdagsarbetet organiseras och ordnas så praktiskt och så rationellt som möjligt. Av de i utskottets papper föreliggande förslagen rörande sessionens anordning vill jag för min del ansluta mig till förslaget om att riksdagen börjar före jul och sedan fortsätter i januari. Möjligtvis kan den börja något tidigare än den 1 december. I detta sammanhang kan man naturligtvis framställa den frågan, om det är absolut nödvändigt, att ett förslag till budget skall föreligga vid riksdagens början. Utskottet och även reservanterna tyckas ju vara på det klara med att så måste vara förhållandet, men så är det inte i andra parlament. Man kan väl också tänka sig, att budgeten förelägges riksdagen, när någon tid har förflutit; när detta kan gå i andra länder, så kan det gå även här. Men vi äro så vana vid våra gamla knall-effekter, att riksdagsmännen kanske i allmänhet reagera mot en sådan tanke.

I detta sammanhang är det väl inte ur vägen, att riksdagsmännen även tala om sina personliga förhållanden, om sina intressefrågor. Vad som har att göra med riksdagsarvodet brukar betraktas som tabu, men jag kan inte inse, att det finns någon anledning att vara spökrädd. Varför kan man inte sätta fingret på en sjuk punkt och tala uppriktigt om saker, som ändå ha ett väsentligt inflytande på arbetsformerna? Det är ju populärt i tidningarna och även man och man emellan att säga, att riksdagsmännen dra ut på förhandlingarna för att få sitta här i riksdagen och uppbära arvode så länge som möjligt. Enligt min uppfattning är detta ett orättfärdigt tal. Jag har under min rätt långa riksdagsbana aldrig kommit i kontakt med någon sådan mentalitet här i riksdagen. Jag har aldrig hört en enda riksdagsman göra ett uttalande, som skulle kunna ha den innebörden.

Det svenska riksdagsarvodet, som nära på är det lägsta i hela världen, är ju inte heller så rundligt tilltaget, att det framkallar några frestelser av det slaget. Jag tror, att det är flera människor, som blivit fattiga på att sitta i riksdagen, än som blivit förmögna på det.

Men om det finns någon sanning i det där talet, så skulle man kunna bryta udden av det genom en anordning, som praktiseras i ett flertal andra parlament. Jag syftar på den anordningen, att riksdagsarvodet fastställs för år räknat och att riksdagen, såsom vi nu ha gjort här i Sverige, på papperet hålles samlad hela året men inte inkallas till arbete annat än när några arbetsuppgifter föreligga.

Om man går över till det systemet, får man ett incitament för riksdagsmännen att påskynda arbetet i stället för att — som man gör gällande — det nuvarande systemet framkallar frestelser att dra ut på tiden så mycket som möjligt.

Konstitutionsutskottet ger en massa anvisningar till Kungl. Maj:t, hur Kungl. Maj:t skall förhålla sig. Propositionstiden skall strikt iakttas, och det skall till och med vid riksdagens början finnas en bestämd plan över de olika regeringsförslagen. Detta är vackra önskemål, men enligt min mening ta de inte hänsyn till behovet av rörlighet och anpassning i riksdagsarbetet,

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

något som är minst lika viktigt. Det är inte i en sådan där strikt byråkrati, utan snarare i friare former, som lösningen av dessa spörsmål skall sökas.

Jag förnekar därför inte, att man inte kan ha rätt att även på ett statsråd liksom på en motionär ställa kravet på en viss disciplin. Både statsråden och motionärerna räkna, som vi veta, skalper. En departementschef värdesätter sitt eget arbete efter antalet av de propositioner, som han har lyckats få fram till riksdagen, och framför allt efter antalet av dem, som han har lyckats få igenom. Det är kvantiteten, som skjutes i förgrunden på bekostnad av kvaliteten.

Vad utskottsindelningen beträffar, har utskottet bara snuddat vid den saken. Det ges emellertid vaga anvisningar om att man skulle kunna möblera om i utskotten, så att det blir ett bättre arbetsresultat och inte så stor arbetsbelastning, och framför allt så, att riksdagsledamöterna mera allmänt komma i arbete. Utskottet tänker sig bland annat, att statsutskottet skall bli större och få en avdelning till och att sextonmannautskotten också skola utökas.

Sedan säger utskottet, att »första kammarens ledamotsantal inte torde lägga hinder i vägen för en sådan anordning». Det är ett påstående, som inte är belagt med någon bevisning, men som verkligen tarvar en sådan. Var och en här vet, att med den nuvarande indelningen och det nuvarande antalet ledamöter och suppleanter i de olika utskotten äro praktiskt taget alla första kammarens ledamöter sysselsatta, antingen som ordinarie eller som suppleanter i de ordinarie utskotten, alltså bortsett från de tillfälliga utskotten. Varifrån skulle man då ta de nya ledamöterna, som skulle sitta i statsutskottets femte avdelning eller som skulle fylla ut de nuvarande sextonmannautskotten? Jag kan inte tänka mig någon annan lösning än att man antingen ökar ut första kammaren till samma medlemsantal, som andra kammaren har, eller också beskär första kammarens konstitutionella makt, så att den får sätta in ett mindre antal ledamöter i de gemensamma utskotten än andra kammaren. Ingen av dessa vägar tror jag första kammaren själv skulle vilja rekommendera. Jag vill i alla fall inte anbefalla dem.

Den huvudanmärkning, som jag riktar emot konstitutionsutskottet, är att utskottet alldeles för mycket har sysslat med de yttre formerna. Utskottet har inte ägnat ett ord åt det inre arbetet. Åskilligt skulle väl kunna sägas om våra parlamentariska vanor här i riksdagen, om allt detta, som skapar och grundlägger kontakten mellan parlamentet och folkopinionen. Om vi se på riksdagsreferaten i vår svenska press samt jämföra dem med andra länders, måste vi säga, att de äro torrare och framför allt kortare. Man kan säga, att detta beror på referenterna eller tidningarna, som äro så litet intresserade för riksdagens arbete. Men det beror väl ändå också på arten av våra förhandlingar. De äro alltför tungrodda och ofta så lagda, att de inte framkalla intresse. En s. k. stor debatt här i riksdagen är, om vi vilja vara uppriktiga, en ganska onjutbar tillställning. Överhuvud taget är det ingen debatt alls. En debatt skall ju vara ett meningsutbyte, där meningarna brytas mot varandra, men i en stor svensk riksdagsdebatt, t. ex. en remissdebatt, brytas inte några meningar mot varandra. Om någon talare t. ex. händelsevis har blivit bemött och begär ordet i början på debatten för att göra ett genmäle, får han kanske ordet på kvällen samma dag eller först dagen därefter, när allt intresse för den sak, som han skulle diskutera, har försvunnit.

Det skulle säkert lätta våra debatter och göra dem mera intressanta, inte bara för referenterna på läktaren utan också för allmänheten, om man resolut — såsom verkligen har skett i många andra parlament — införde förbud för att hålla skrivna tal. Vi ha någonting, som heter replikrätt här i riksdagen. Den är mycket starkt beskuren, och den har praktiskt taget inte någon större betydelse för lättandet av diskussionen. Man skulle kunna utbygga den och

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

göra den mera omfattande. Ett statsråd har ju rätt att få ordet när han vill. Man skulle kunna utvidga den rätten att gälla även andra ledamöter av riksdagen, exempelvis av utskotten utsedda referenter för olika frågor. Detta skulle ge liv och spänning åt debatterna och föra folkmeningen, framför allt pressen, i närmare kontakt med riksdagen.

Jag vill för min del beklaga, att detta betydelsefulla område alldeles negligerats av konstitutionsutskottet. Om riksdagens arbetsformer, som ju konstitutionsutskottet självt har satt som rubrik på sitt betänkande, skola reformeras, bör det väl i främsta rummet gälla *andan* i dessa arbetsformer. Konstitutionsutskottet har stannat vid formerna och därför inte lyckats tränga fram till problemets kärna.

Även i övrigt har utskottet stannat vid dellösningar. Jag har för min del ingenting emot en utredning, jag önskar tvärtom, att den kommer till stånd, men jag vill i så fall ha en mera vidhjärtad undersökning av problemet i hela dess vidd än den, som utskottet och även reservanterna i utskottet ha kommit fram till.

Jag vill, herr talman, med ogillande av utskottets motivering yrka bifall till dess kläm.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Vi ha ju allesammans inom konstitutionsutskottet varit ense om att det inte är bra som det är med riksdagens arbetsformer. Därvid ha vi framför allt koncentrerat oss på en svaghet eller svårighet: vi ha haft i tankarna den välbekanta press, som inställer sig vid slutet av varje riksdag och som gör, att arbetsresultatet under den tiden långt ifrån motsvarar de anspråk, som vi vilja ställa på oss själva. Det finns naturligtvis också en hel del andra problem rörande riksdagens arbetsformer, som herr andre vice talmannen berörde i sitt anförande. Utskottet har emellertid lika väl som reservanterna försökt att i viss mån koncentrera sig på sådana frågor, som ha haft sammanhang med vad jag nu antydde.

Konstitutionsutskottets majoritet har velat råda bot på svårigheterna genom ett förslag, vars innebörd nog i flera hänseenden är litet dunkelt för mig. Det är sålunda inte antytt, när den blivande riksdagen skall sammanträda, och förhållandet mellan de båda sessionerna är inte heller preciserat. Men så till vida är ju förslaget klart nog, att det går ut på att riksdagen normalt skall delas upp på samma sätt som vi ha haft det under de sista åren, i en vårsession och en höstsession. Därmed säger sig konstitutionsutskottet ha velat åstadkomma, att riksdagsarbetet förlägges till en lämpligare tidpunkt än nu.

Jag har för min del för det första att mot detta förslag invända, att det enligt min tanke är en utomordentligt opraktisk lösning. Anordningen kommer att verka på ett mycket egendomligt sätt. Konstitutionsutskottet vill få oss att uppfatta sammanhanget så, att vår- och höstsession skulle bilda ett slags enhet, fastän de äro åtskilda av kanske fem månader eller något sådant. Jag tror, att detta är en ren fiktion. Frågor komma inte att i någon större omfattning ligga över från den ena riksdagssessionen till den andra. Dessa komma att framstå som ganska åtskilda sammankomster. Däremot kommer naturligtvis höstsessionen jämte den därpå följande vårsessionen att framträda som en enhet, ty ingen kan ju inbilla sig, att inte den blivande höstsessionen kommer att vara framemot julferierna. Vi komma sålunda att få en sammanhängande riksdag, som kanske börjar den 15 oktober; jag skall tillsvidare lämna därhän vid vilken tidpunkt på våren den slutar. En sammanhängande riksdag — ja, men en riksdag, som på ett egendomligt konstlat sätt är styckad i två delar, som var för sig skola bilda ett avslutat helt. Den 1 januari bör-

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

jar i alla händelser en ny riksdag. Då kommer det delvis nya ledamöter, då skola talmän och utskott väljas, då skola nya frågor tas upp. Märk väl: varje riksdag skall ha sitt arbetsmaterial. Det är inte meningen, att man på hösten, i oktober, skall kunna ta upp en fråga, som man inte tror sig bli färdig med förrän på vårsidan. Nej, man får akta sig noga; man får bara ta upp sådana frågor, som kunna bli färdiga under hösten, inga andra. Är det någon, som tror, att detta kan bli ett praktiskt arbetssätt?

Särskilt underliga bli ju förhållandena efter ett nyval till andra kammaren, och speciellt egendomliga bli de, ifall dessa nyval ha lett till en väsentlig omkastning av majoriteten. Kanske äro åtskilliga av kammarens ledamöter benägna att betrakta detta som en konstruktion: att man skulle behöva räkna med en rubbning av de nuvarande maktförhållandena, men vi få väl ändå — åtminstone teoretiskt — räkna därmed som en möjlighet. Hur skola vi då ha det? Då ha vi först ett riksdagsmannaval, och så blir det väl på vanligt sätt ett regeringsskifte efter valet. Men den nya regeringen möter på hösten en riksdag, som fortfarande har den gamla sammansättningen och står i direkt strid med den folkopinion, som har gjort sig gällande vid det nyss hållna valet. Det blir ytterst egendomliga konsekvenser, som jag tror mig våga påstå, att utskottet inte riktigt har tänkt sig in i.

Vad jag för det andra — och framför allt — skulle vilja invända mot utskottets linje, är, att den leder till en väsentlig förlängning av riksdagstiden. Utskottet säger självt med många vackra ord, att det inte vill ha någon sådan förlängning av riksdagstiden, och utskottet vill få oss att tro, att det inte skall bli någon sådan. Men redan den riksdagstid, som utskottet tänker sig — två månader, föreställer jag mig, på hösten och fyra på våren — innebär en förlängning i förhållande till den ordning, som nu är det normala. Huvudfrågan är dock denna: hur tror utskottet, att man skall kunna säkerställa, att riksdagen verkligen blir avbruten i början av maj, som utskottet säger? Jag vill särskilt trycka på den punkten, som är av fundamental betydelse. Jag vet, att många ledamöter av riksdagen, särskilt jordbrukare, fästa stort avseende vid utsikterna till att riksdagen skall kunna sluta i början av maj. Låt oss då verkligen överväga, huruvida utskottet har givit oss några som helst utsikter till att detta skall kunna bli fallet!

Jag vet inte hur det skall gå till. Låt mig påpeka några omständigheter, som tyckas göra det ganska omöjligt. För det första ha vi den underliga, opraktiska sönderhackning av riksdagen, som konstitutionsutskottet vill vidta och som bland annat innebär, att statsverkspropositionen liksom nu kommer den 10 januari. Vi äro ju vana vid att statsregeringsarbetet räcker till fram i maj och juni. Det skulle vara intressant att veta, varpå utskottet grundar sin förväntan, att detta arbete nu skall bli färdigt till den 10 maj.

Vi skola också erinra oss, att, så vitt jag har förstått utskottet rätt, är det meningen, att motioner bara skola få väckas efter den 10 januari liksom nu. Man får alltså se till, att alla motioner bli slutbehandlade under vårsessionen.

Utskottet knyter kanske vissa förhoppningar vid att riksdagen skall komma att avvisa kungl. propositioner och uppskjuta dem till hösten. Ja, det är ju en möjlighet, men jag har mycket svårt att tro, att detta kommer att ske i praktiken i sådan omfattning, att det väsentligt påverkar arbetet.

Herr andre vice talmannen reste en fråga, som i detta sammanhang har ett stort intresse, nämligen frågan om riksdagsmannaarvodet. Jag kämpade här för några år sedan för den principen, att riksdagsarvodet skulle vara fixerat och icke få överskrida ett visst mått. Det var av utomordentligt intresse för mig att få höra herr andre vice talmannen, som då var motståndare till den linjen, nu med sådan iver gå in för den. Jag vill nämna, att jag var nära att i

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

utskottet ta upp detta spörsmål, men jag hade en känsla av att tanken för ett par år sedan hade visat sig så omöjlig att genomföra att det hade varit dumt att nu köra med den. Och jag vet ännu inte om vi våga räkna med en ar- vodesbegränsning som politiskt möjlig.

Om utskottets förslag är naturligtvis också det att säga, att den verkliga spärren för riksdagsarbetet nu helt enkelt är det faktum, att sommaren kommer. Det blir varmt och ljuvligt ute på landet, och vi vilja komma ifrån våra sysslor i staden. Det är denna omständighet, som framdriver riksdagens avslutande, men sommarens inbrott lär inte infinna sig tidigare än nu, om man genomför utskottets förslag.

Jag tror alltså, att vi få slå fast, att den föreställning konstitutionsutskottet så välvilligt har velat inge oss och särskilt jordbrukarna, att riksdagen skall ta slut tidigare, är lösa hoppningar och ingenting annat.

För min del är jag mycket rädd för förlängningen av riksdagen. Skälen därtill äro ofta upprepade, och jag kan bara hänvisa till vad utskottet har sagt därom. Jag vill inte instämma i det ofta återkommande gnatet om s. k. yrkespolitiker. Jag har sedan årtionden förfäktat den meningen, att yrkespolitikerna äro ett naturligt moment i vårt politiska liv, och att politiken i och för sig inte är föraktlig såsom yrke. Men om vi behöva yrkespolitiker i riksdagen, så behöva vi också lekmän. Vi behöva också levande kontakt med hela arbetslivet inom vårt folk, och det är angeläget, att vi ordna det så, att den kontakten kan upprätthållas. Den kontakten har alltid varit den svenska självstyrelsens alldeles speciella kärna och grundval, och man skall inte tro, att vår självstyrelse kan bibehålla sin auktoritet på samma sätt som förut, om den grundvalen går förlorad.

Konstitutionsutskottet är sålunda enligt min tanke inne på fel bog. Huvudsaken är för mig detta: är det praktiskt ordnat nu? Vad kunna vi vinna genom rationalisering av riksdagsarbetet? Konstitutionsutskottet är inte heller främmande för den tanken, men det ställer den inte i förgrunden. Jag tror, att man kan göra mer på den linjen, och att man kan vinna mer därmed, om man går fördomsfritt till verket.

Felet i vårt nuvarande arbete är väl framför allt den ojämna arbetsbelastningen. Ojämnheten framträder på olika sätt. Det är olika för olika riksdagsmän; somliga äro hårt arbetstyngda, det vet jag, men många gå här under lång tid och känna sig sysslolösa och överflödiga. Det är också stor skillnad mellan olika utskott. Det är alldeles klart, att t. ex. statsutskottet måste vara väsentligt mera arbetsbelastat än andra utskott. Och det är framför allt olika under olika tider av året. Ingen kan ju hysa tvekan om hur en jämförelse mellan t. ex. förhållandena under februari och dem under maj utfaller. Vi skola se den sanningen i ögonen, att riksdagen under större delen av sin arbetstid skulle kunna utföra väsentligt mycket mera arbete. Vi veta ju, att kammarplena under långa tider inte ta många timmar i anspråk. Vi veta, att utskotten ha lagt sig till med vanan att arbeta tre dagar i veckan och inte mera. För ett antal år sedan avskaffades de förut brukliga lördagsplena i kamrarna, i tanke att lördagen skulle bli ledig för utskottsarbete. Ja, kammarplena ha upphört, men utskottsarbetet på lördagarna höra vi inte av. Efter de nya reglerna om reseersättning var 14:e dag ha vi glidit in i den föreställningen, att det är fullkomligt normalt och riktigt, att riksdagens ledamöter äro borta från fredag eftermiddag och att man inte annat än i undantagsfall förnuftigtvis kan tänka sig utskottssammanträden på lördagarna. Det är för resten inte bara utskotten, som äro inaktiva på lördagarna, utan vi veta alla, att det inte finns någon tanke på att försöka ordna en konferens inom något utskott, någon kommitté eller någon grupp av riksdagsmän vare sig på lördagar eller mån-

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

dagar. Vi ha glidit in i det betraktelsesättet, att vi börja arbetet på tisdag morgon och sluta det på fredag eftermiddag.

Konstitutionsutskottet har försökt att få litet närmare grepp om dessa förhållanden genom att från utskotten införskaffa uppgifter rörande antalet sammanträden under olika delar av riksdagen och den tid, som dessa sammanträden ta i anspråk. Konstitutionsutskottet har för sin del inte ansett det lämpligt att lägga fram dessa i mitt tycke mycket intressanta siffror till riksdagens begrundande. För min del får jag säga, att jag väl förstår, att dessa siffror, liksom allt sådant material, äro utsatta för risken att missförstås och vantolkas. Detta har jag fullt klart för mig, och det är beklagligt, om de skulle bli utsatta för dylikt, men å andra sidan äro de av så stort intresse, att man inte i en saklig diskussion rörande riksdagens arbetsformer kan undgå att nämna något om själva huvudresultatet.

Vi ha alltså mer eller mindre precisa uppgifter från utskotten om antalet sammanträden och om dessas längd. En del utskott ha protokoll, som utvisa klockslagen, då sammanträdena börja och sluta. Dessa utskott ha kunnat ge oss exakta timuppgifter. Andra ha givit oss lösa beräkningar, och därför äro uppgifterna där litet svävande. Konstitutionsutskottet har heller inte gjort någon uträkning rörande sin egen arbetstid. Vidare faller statsutskottet utanför undersökningen, därför att sammanträdena inom dess avdelningar ju inte protokollföras; man har sålunda inte haft någon möjlighet att få något mått på längden av dem.

Vad de övriga utskotten beträffar, har jag summerat antalet timmar, som man kommit till för dem. Jag skall inte nämna något utskott vid namn, men jag skall omtala, att den högsta siffra, som man kommer till för något av dessa utskott — jag har då räknat i överkant, där det gällt osäkra fall, i vilka vi inte haft några exakta siffror — är omkring 160 timmar för en riksdag, medan det minst belastade av de ständiga utskotten kommer till en sammanlagd arbetstid per riksdag av 60 timmar. De tillfälliga utskottens sammanträdestid varierar mellan ungefär 38 och 26 timmar per riksdag.

Jag har försökt göra mig en liten föreställning om vad detta innebär, om man antar, att riksdagen har 15 effektiva arbetsveckor — i själva verket är det väl litet mer än så — och att det blir tre utskottssammanträden per vecka. Detta betyder för utskott med toppbelastning — som för övrigt, som sagt, inte är säker utan beräknad i överkant — att sammanträdena under dessa tre dagar i veckan i genomsnitt räckte tre timmar och fyrtio minuter. Det minst belastade ständiga utskottet kommer till tre veckosammanträden på vardera en timme och tjugo minuter. Vartdera av de tillfälliga utskotten kommer ännu lägre.

Det är alldeles självklart och behöver inte betonas i denna krets, att sådana siffror inte få ses isolerade. Vi veta, och var och en, som tänker över saken, bör begripa, att det är oerhört mycket annat, som sker här i riksdagen, än det som sker vid utskottsborden. Men jag tycker ändå, att man får det intrycket, att siffrorna äro så pass låga, att det skulle finnas tillräcklig tid över för allt det där andra.

Vad är då att göra i detta läge? Ja, först och främst kommer då frågan om riksdagens egna arbetsformer. Konstitutionsutskottet har där kommit med ganska egendomliga förslag, som jag inte på något vis kan finna motiverade ur utskottets allmänna utgångspunkter. Utskottet tror sig underlätta arbetet genom att sätta in ett ökat antal ledamöter i vissa utskott, och det vill också bryta en lans för de tillfälliga utskotten, som skola få en större betydelse än förut.

För min del tror jag på möjligheten av ett effektivare och rationellare utnyttjande av den arbetskraft, som finns inom riksdagen, särskilt genom skapandet av ett eller annat ytterligare utskott. En särskilt viktig punkt är frågan om

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

riksdagens budgetbehandling. Den nuvarande ordningen är orimlig; den innebär att en alldeles överväldigande del av riksdagens arbetsbörda är samlad hos ett enda utskott. Om vi inte komma till rätta med de arbetsstyngande former vi sålunda ha för statsregleringsarbetet — det böra vi emellertid kunna göra — så tror jag inte, att någon verklig rationalisering kan åstadkommas.

Viktigt är emellertid framför allt, att utskotten böra vara beredda att arbeta mera och arbeta under längre tid. Det vore väl inte orimligt att tänka sig, att utskotten sammanträdde också på lördagarna — eller låt oss säga varannan lördag, om man vill lämna möjligheten öppen för de i och för sig mycket nyttiga och önskvärda resorna till hemorten.

Det är emellertid självklart, att det inte är tillräckligt med en reformering av riksdagens egna arbetsformer. Den är till ingen nytta, om inte riksdagen får det erforderliga arbetsmaterialet i rätt tid. Här stå vi inför den fråga, där alla inom konstitutionsutskottet ha varit ense, frågan om att få fram de kungl. propositionerna på ett förnuftigt sätt. Det är ju klart, vad som här brister. Det är angeläget, att regeringen fattar det såsom sin uppgift att leda riksdagens arbete på ett annat sätt än förut, inte bara leda i den meningen, att regeringen ger oss besked om hur vi böra tänka och hur vi böra rösta, utan också i den meningen, att regeringen — eftersom den är vår störste arbetsgivare — sörjer för att vi få vårt arbete presenterat i en rationell och praktisk form.

Jag förstår de organisatoriska svårigheter, som möta. Det är svårigheter inom Kungl. Maj:ts kansli, som helt naturligt vill, om jag så får säga, arbeta successivt året runt. Detta ligger naturligt till för en kår av ämbetsmän; så måste deras arbete helst ordnas. Vi vilja å andra sidan helst ha alla propositionerna på en gång. Det är klart, att man måste undersöka dessa svårigheter i sammanhang med frågan om riksdagens arbetsformer. Kungl. Maj:ts kansli och riksdagen bilda en enhetlig organism, om man så vill uttrycka det, och det är angeläget att se dess olika delar i deras naturliga sammanhang och få dem att fungera friktionsfritt.

Det kan dock, tänker jag mig, inte vara omöjligt att övervinna de svårigheter, som här föreligga, om bara viljan finns. Och jag har ett intryck av att viljan nu finns både hos regeringen och riksdagen. Det är ett viktigt faktum, att en stark och enhällig riksdagsopinion har gjort sig gällande, som i just detta förhållande ser roten och upphovet till det onda. Jag tror, att den största vinningen av den diskussion, som förts under denna riksdag om våra arbetsformer, är att vi alla ha samlats på den linjen. Från regeringens sida avgavs ju också under en interpellationsdebatt för några veckor sedan en försäkran, att det skall bli bättre till vårriksdagen. Vi ha denna försäkran att hålla oss till, och vi få väl förvänta, att den är allvarligt menad.

Vid sidan av frågan om arbetsformerna har konstitutionsutskottet också vidrört ett annat enligt min tanke mycket fundamentalt spørsmål. Det är frågan om själva omfattningen av riksdagens arbete. Det föreligger enighet i konstitutionsutskottet om önskvärdheten av att mindre ärenden i viss omfattning kunde överlätas åt Kungl. Maj:t. För min del har jag vid åtskilliga tillfällen förut varit den, som har kämpat för att riksdagen icke skall uppge sin grundlagsenliga rätt i viktiga angelägenheter. Men lika mycket som jag håller på detta, lika mycket håller jag för min del också på att riksdagen förlorar sin styrka genom att ta hand om stort och smått, genom att, som det ibland uttryckes, växla sitt politiska inflytande i småmynt. Jag skulle kunna citera ordspråket om att inte se skogen för bara träen och ordspråket om att den, som gapar efter mycket, mister hela stycket. Detta är verkligen vad som sker; man förlorar det väsentliga, man förlorar tiden, möjligheten och kraften att ägna erforderlig omtanke åt de verkligt stora frågorna, där folkets vilja borde göra

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

sig gällande — man förlorar detta, därför att man tappar bort sig i mängden av detaljfrågor.

Jag vågar naturligtvis inte spå om vad som kan vinnas genom de åtgärder som jag nu har talat om. Utsikterna förefalla mig emellertid så stora, att man inte utan att pröva dem under nuvarande förhållanden bör gå till en radikal omläggning av sessionstiden. Jag tror sålunda för min del inte på behövligheten av någon ändring härutinnan. Men skulle den visa sig nödvändig, ha reservanterna i alla fall pekat på en möjlighet, som jag inte här närmare skall kommentera, då jag förutsätter, att den är bekant ifrån reservationen. Den går ju ut på att vi i stället för utskottets egendomligt sönderhackade riksdag skulle ha en enhetlig session, börjande så tidigt, att man före jul hinner med en del av det förberedande arbetet, motioners avlämnande o. s. v.

Herr andre vice talmannen framställde i detta sammanhang den frågan, om inte konstitutionsutskottet eller reservanterna hade kunnat komma på den tanken, att statsverkspropositionen inte skulle behöva framläggas vid början av en sådan riksdag. Jo, för all del, nog har åtminstone jag tänkt på den saken, och det är inte slentrian och konservatism, som ha gjort, att jag inte har velat gå in för den, utan det beror på påtagliga praktiska svårigheter. Hur skulle det bli, om vi läte riksdagen börja t. ex. den 15 oktober, medan statsverkspropositionen avlämnades den 10 januari? Vi skulle, så vitt jag förstår, få en motions-tid i början av riksdagen, men sedan finge vi släppa till en ny motions-tid för alla de frågor, som på något vis kunde anknytas till statsverkspropositionen. Jag skulle vilja spå, att man då skulle kunna lirka det så, att de allra flesta frågor finge ett sådant sammanhang. I själva verket bleve det då inte mycket bevänt med den där första motionsfloden, och riksdagen komme på det viset inte i fullt arbete, förrän statsverkspropositionen kom. Det är dessa skäl som gjort, att jag inte har velat reflektera på den linjen.

Herr talman! Jag vill konkludera med att betona, att vi stå inför ett dilemma. Å ena sidan ha vi att räkna med faran för en förlängning av riksdagsarbetet, som medför, att vi lyftas in, såsom någon har sagt, i ett lufttomt rum, avskilda från det folk, vars representanter vi skulle vara. Å andra sidan är det utomordentligt angeläget, att riksdagen verkligen får tillfälle att utföra sitt arbete med tillbörlig omtanke och tillbörligt övervägande. Det är angeläget, att riksdagen verkligen själv tänker och vill något, inte bara blir en registreringsapparat för regeringens vilja. Men jag tror, att problemet kan lösas genom rationalisering. Det är dagens lösen, och riksdagen har själv intresserat sig därför på mångahanda områden. Antogo vi inte för en vecka sedan ett stort program för rationalisering inom statens förvaltning? Det är under sådana förhållanden ur många synpunkter ganska angeläget, att inte riksdagen med avseende å sina egna arbetsformer slår sig till ro med det så ofta fällda omdömet, att ingenting är att göra, att vi måste gå vidare i de gamla hjulspåren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Holmström m. fl. vid utlåtan det fogade reservationen.

Herr Karlsson, Gottfrid: Herr talman! Som kammaren torde finna av den utredning, som utskottet har fogat till sitt memorial, har frågan om reformering av riksdagens arbetsformer varit uppe vid åtskilliga tillfällen. Redan 1875 var den för första gången uppe till behandling i riksdagen på grund av en motion, och sedan har den vid olika tillfällen under årens följd diskuterats i kamrarna. Vid alla dessa tillfällen ha förslagsställarna visserligen skilt sig på många olika punkter, men de ha dock haft det gemensamt, att de med sina förslag ha strävat efter att få en sådan ordning till stånd, att det skulle bli möjligt att avsluta riksdagen något tidigare på våren än som i praktiken varit

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

möjligt. Det är ju rätt betecknande, att man redan så tidigt som år 1875 diskuterade möjligheten att ändra riksdagens arbetssätt och sessionstidens placering för att kunna avsluta riksdagsarbetet tidigare på våren. På den tiden drogo sessionerna ändå inte på långa vägar ut så på våren, som de gjort under de senare åren — jag bortser då naturligtvis från krigsåren. Det finns en tabell fogad som bilaga till utskottets memorial, som visar, vid vilka tidpunkter riksdagen under olika år har kunnat avsluta sitt arbete.

Reservanternas talesman, herr Herlitz, förklarade, att han inte tror på nödvändigheten att ändra sessionstiden för att vinna målet, att tidigare kunna avsluta riksdagen. Herr Herlitz erkände dock, att det är ett mycket berättigat önskemål att kunna avsluta riksdagsarbetet tidigare på våren. Normalt skall ju riksdagen enligt de data, som äro fastslagna i riksdagsordningen, sammanträda den 10 januari—10 maj. I regel har det dock varit omöjligt att avsluta riksdagen förrän långt in i juni månad. Inte sedan år 1900 har man kunnat avsluta riksdagsarbetet förrän långt efter den i grundlagen fastställda tidpunkten. Under de senaste årtiondena har man kommit långt in i juni månad och ofta ända fram till midsommar.

Inom parentes vill jag i detta sammanhang förklara, att jag instämmer i vad herr andre vice talmannen sade, då han polemiserade mot den uppfattning, som framförts från en del håll, att en av orsakerna till att riksdagen drar så långt ut på tiden skulle vara att söka i den utformning, som bestämmelsen om riksdagsmännens arvode för närvarande har. Utöver vad herr Åkerberg sade på den punkten vill jag endast hänvisa till det viktiga faktum, att på den tiden då riksdagsmännens arvode slutade att utgå den 10 maj och senare den 1 juni, var det trots detta ofta icke möjligt att avsluta riksdagsarbetet förrän fram mot midsommar. Det tal, som man gång på gång får höra från visst håll om att riksdagsmännens arvode skulle ha någon inverkan på riksdagarnas längd, har enligt mitt förmenande icke något som helst berättigande. Är det överhuvud taget någon som tror, att med den ansvällning av riksdagens ingripanden på en hel mängd förhållanden inom samhällslivet, som vi tidigare inte ens kände till, det verkligen skulle vara möjligt att avsluta riksdagen till den tidpunkt som vi önskat, nämligen någon gång i maj månad, om vi alltjämt börja riksdagsarbetet den 10 januari?

Den ärade talesmannen för reservanterna förklarade också, att det skulle vara möjligt att avsluta riksdagsarbetet tidigare på våren genom att rationalisera arbetet inom utskotten. Frågan om rationalisering av riksdagens inre arbetsformer har ju vid olika tillfällen varit föremål för behandling inom riksdagen. Den har även utretts av olika kommittéer, som tillsatts för att söka finna den riktiga lösningen på detta problem, men man har inte lyckats komma fram till något förslag till en sådan rationellare anordning av riksdagsarbetet, som skulle medföra det resultat, som vi alla önska. Herr Herlitz anförde en del uppgifter, hämtade från de övriga utskottens arbete under riksdagen, och drog av dem den slutsatsen, att det skulle vara möjligt att genom ett intensivare utskottsarbete bli färdig med riksdagsarbetet på väsentligt kortare tid än hittills. De uppgifter, som herr Herlitz därvid åsyftade, utgöra emellertid enligt mitt förmenande icke någon lämplig grundval för ett riktigt bedömande av det arbete, som utföres inom de olika utskotten. Herr Herlitz medgav också själv, att det inte helt och hållet är möjligt att med dessa uppgifter som grund riktigt bedöma arbetsmängden. Enligt mitt förmenande är detta så långt ifrån fallet, att det helt enkelt är omöjligt att åberopa dessa uppgifter, om man på ett riktigt sätt vill bedöma det arbete som utföres.

Herr Herlitz talade vidare om den metod, som vi tillämpat under de sista åren, att inte ha några arbetsplena i kamrarna på lördagarna. Det är ju, herr tal-

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

man, en ordning som vi ha kommit fram till under den rådande krigstiden, då vi på grund av omständigheterna ha väsentligt mindre debatter i kamrarna än tidigare. Jag vågar för min del tro, att sedan det nuvarande världsläget en gång upphör att utgöra grundval för en sådan samlingsregering, som vi nu ha, kommer det inte att bli så litet diskussioner i riksdagens kamrar som det har varit under den senare tiden. När vi återvänt till normala förhållanden igen, komma motsättningarna utan tvivel att taga sig betydligt starkare uttryck vid riksdagens behandling av olika frågor. Därav följer också, så vitt jag kan förstå, att vi komma att ha behov av längre tid för diskussion i kamrarna än vad vi haft under nu rådande förhållanden.

Herr Herlitz sade, såsom jag nyss anförde, att han inte tror på nödvändigheten av en annan anordning av riksdagssessionen än den nuvarande. Men, säga herr Herlitz och reservanterna, om det skulle visa sig nödvändigt att få till stånd en annan ordning, kunna de icke vara med på vad som härvidlag föreslagits från utskottsmajoritetens sida. Jag vill påpeka, att utskottet i sitt memorial har redogjort för alla de olika förslag, som framkommit, och rekommenderat att de också böra undersökas, men man har naturligtvis gett bestämt förord för en viss linje. Reservanterna ha för sin del föreslagit, att riksdagen skall börja omkring den 1 december, med uppehåll för julferier fortsätta i januari månad och sedan pågå, till dess att arbetet slutförts. Jag kan omtala, att både jag själv och utskottsmajoriteten i övrigt, när vi togo upp ämnet till diskussion i utskottet, från början voro inte bara sympatiskt utan även mycket positivt inställda till en sådan ordning, att vi skulle börja riksdagen på hösten och, såsom herr Herlitz sade, ha julferier, för att sedan fortsätta under januari månad. Om riksdagen skall börja på hösten, är det dock enligt min bestämda uppfattning alldeles för sent att börja den 1 december, ty därmed kan man inte vinna någon nämnvärd arbetsbesparing för vårmånaderna. Vi hinna ju inte mer än samlas, konstituera riksdagen, kamrarna och utskotten, förrän vi äro framme vid julhelgen. Förutsättningen för att vi från utskottsmajoritetens sida skulle ha velat vara med om att börja riksdagen på hösten är, att man skulle ha kunnat börja riksdagen senast den 1 november. Då hade man kunnat hinna utföra något praktiskt arbete i riksdagen och utskotten, innan man måste resa hem till jul igen.

Varför har då utskottsmajoriteten inte kunnat gå på den linje, för vilken vi, såsom jag nyss sade, från början voro sympatiskt inställda? Med en dylik anordning av riksdagssessionen skulle man ju, såsom herr Herlitz mycket riktigt påpekade, vinna en mera sammanhängande sessionstid.

När vi diskuterade denna fråga inom utskottet, ansågo vi det angeläget att höra åtskilliga sakkunniga, som arbetat eller alltjämt arbeta inom Kungl. Maj:ts kansli och de verk, som ha att uppgöra stommen till inkomst- och utgiftsberäkningarna. Alla de uppgifter, som vi fingo från dessa sakkunniga, visade tydligt, att utvägen att börja riksdagen redan på hösten var förenad med så stora praktiska olägenheter, att vi inte ansågo oss i fortsättningen kunna hålla fast vid den linjen. Vi utgingo då hela tiden från den förutsättningen, att budgetåret skulle löpa på samma sätt som hittills, d. v. s. 1 juli—30 juni. Om riksdagen skulle börja så tidigt som den 1 november, kommer det nämligen att uppstå betydande svårigheter att till riksdagen få fram en, om jag får använda uttrycket, något så när färdig statsverksproposition. Redan nu klagas det ju över att det i statsverkspropositionen i mycket stor utsträckning finns s. k. utbrutna punkter, där Kungl. Maj:t senare under riksdagen kommer med sitt förslag. Hur skulle det då komma att se ut, om statsverkspropositionen skulle framläggas ett par månader tidigare än nu? Det skulle dessutom bli alldeles för kort tid mellan den tidpunkt, då utfallet av närmast

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

föregående års budget är känt, och den tidpunkt, då beräkningarna för den nya budgeten skola läggas upp. Det framhölls mycket bestämt från de sakkunnigas sida, att man på det sättet inte skulle ha några säkra utgångspunkter ifrån utfallet av föregående års budget, då man skulle uppgöra beräkningarna för den nya budgeten. Allting *kan* ju gå, och då måste det väl även gå att trots dessa svårigheter uppgöra de nödvändiga budgetberäkningarna, förklarades det visserligen från några av de sakkunniga. Om vi med bortseende från alla dylika olägenheter ändå skulle besluta att börja riksdagen tidigt på hösten, *kan* man givetvis också ordna denna sida av saken. Inom utskottsmajoriteten kunde vi emellertid inte bortse från de praktiska olägenheter, som på detta sätt voro förknippade med att börja riksdagen tidigare på hösten. Dessa svårigheter bli givetvis mindre, ju senare riksdagen sammanträder. Genom att öppna riksdagen vid en så sen tidpunkt, som den reservanterna föreslagit, den 1 december, skulle svårigheterna på denna punkt naturligtvis bli mindre, än om riksdagen börjar ännu tidigare på hösten. Jag anser dock, såsom jag redan framhållit, att det är i det närmaste bortkastad tid att sammanträda fjorton dagar före jul, ty mycket mer blir det ju inte, och på den tiden kan det inte utföras något nämnvärt arbete.

Man har också kritiserat, att utskottsmajoriteten velat föreslå en förändring av ledamotsantalet i vissa utskott. Under diskussionen i konstitutionsutskottet var det även uppe ett förslag att uppdelna statsutskottet på två olika utskott. Det är sant, att statsutskottet numera inte är ensamt om att behandla budgetfrågor, ty det gör ju även jordbruksutskottet. Utskottsmajoriteten har dock inte velat vara med om att sönderbryta budgetbehandlingen inom utskotten i större utsträckning än vad som för närvarande är fallet. Vi ha därför stannat vid att behålla statsutskottet såsom det väsentligen budgetbehandlande utskottet, men rekommenderat en utökning av statsutskottet så till vida, att det skulle få ytterligare en avdelning. Det råder ingen tvekan om att statsutskottet är det ojämförligt mest arbetstungda utskottet i riksdagen. Om man ökade statsutskottet med en femte avdelning, borde detta enligt vårt sätt att se medverka till att lätta den arbetsbörda, som nu åvilar statsutskottet. Man kan visserligen göra den invändningen, att om det blir 30 ledamöter i stället för 24, kan behandlingen vid plena i statsutskottet måhända bli mer utdragen än om man har ett mindre antal ledamöter. Jag tror dock för min del inte att den faran är av så stor betydelse, ty trots risken för förlängning av utskottets plena kommer denna utökning med en femte avdelning otvivelaktigt att medföra en möjlighet att snabbare avverka de ärenden, som statsutskottet får sig förelagda.

Vi ha från utskottsmajoritetens sida också framhållit, att man bör undersöka möjligheten, att utöka de s. k. sextonmannautskotten. Herr andre vice talmannen gjorde på denna punkt den invändningen, att det inte är möjligt att med första kammarens nuvarande ledamotsantal gå fram på denna väg, ty kammarledamöternas antal skulle helt enkelt inte räckta till. Vi ha mycket noga diskuterat och övervägt detta spörsmål inom konstitutionsutskottet och kommit till den uppfattningen, att det inte är omöjligt att genomföra en sådan utökning av antalet ledamöter i utskotten, varför vi anse, att man närmare bör undersöka, om man inte skulle kunna vidtaga en sådan åtgärd. Anledningen till att vi föreslagit denna förändring i fråga om sextonmannautskotten, har närmast varit, att en stor del av ledamöterna i andra kammaren, som det nu är, icke ha möjlighet att bli placerade i utskotten. Andra kammarens ledamöter få helt enkelt i stor utsträckning under sina första riksdagsår gå omkring utan att kunna deltaga i arbetet i något utskott, i varje fall inte i de ständiga utskotten.

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Detta är, herr talman, en del av de skäl, som ha varit avgörande för utskottsmajoriteten, då vi kommit fram till vår motivering för den undersökning, som vi förorda, en undersökning som ju även reservanterna anslutit sig till. Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till konstitutionsutskottets memorial.

Häri instämde herr *Gustavson* och herr *Andersson*, *Per*.

Herr **Sandegård**: Herr talman! Jag skall trots herr andre vice talmannens anförande och frestelsen att i någon mån följa honom på en luftfärd försöka att med några ord få beröra en enda sak och således hålla mig på marken.

Redan vid sekelskiftet präglades faktiskt ordet om riksdagens arbetsbelastning, och man diskuterade redan då svårigheterna att slutföra riksdagsarbetet inom rimlig och behörig tid. Därefter har väl en och annan reform tillkommit. Formerna för utfärdande och granskning av riksdagsmännens fullmakter ha t. ex. ändrats, riksdagens öppnande har framflyttats från femte till andra dagen efter riksdagens början, och tiden för utskottsval och utskottssammanträden med konstituering har likaledes förkortats i syfte att undvika tidsspillan för kamrarna och deras ledamöter. Kommittéer ha tillsatts, arbetat och vid olika tidpunkter framlagt olika förslag, bl. a., vill jag minnas, år 1909, 1916 och 1932. Propositions- och motionstiden har debatterats, och ändringar ha beslutats fram och tillbaka. Tillkomsten av ett jordbruksutskott och delningen av lagutskottet i två utskott hör också hit. Man kan därför såsom utskottet säga, att »tid efter annan ha förslag väckts syftande till att få till stånd en bättre ordning för riksdagsarbetet». Jag skall tillåta mig att peka på en enda punkt, där enligt mitt förmenande en reform är av nöden.

Det finns, såsom det helt nyss vitsordades av den siste ärade talaren, intet utskott som är så arbetstyngt som statsutskottet. Det viktigaste arbetet, i varje fall det som kräver lejonparten av tid och möda, hänför sig till statsbudgeten. Därför måste arbetet med budgetens framläggande och vad därmed sammanhängar bli en riktpunkt för ett fortsatt rationaliseringsarbete. Jag anser för min del, att man i detta fall har anledning att återgå till en omprövning av den s. k. budgetårskommitténs förslag av år 1919 i vad det angår möjliggörande av en snabb budgetbehandling. Enligt denna kommittés tanke borde utskottsarbetet ordnas på så sätt, att statsverkspropositionens olika delar remitteras till flera olika utskott, varvid samtidigt för ävägbringande av enhetlighet och överskådlighet i budgetarbetet ett särskilt budgetutskott borde tillsättas. Jag har länge frågat mig, vilka sakliga skäl som egentligen kunna mobiliseras mot att statsutskottet uppdelas på flera självständiga utskott med utrymme då också för ett större antal utskottsledamöter från båda kamrarna. Hur många utskott det skulle bli, avstår jag från att uttala någon mening om. Men eftersom det nu finns fyra avdelningar i statsutskottet och den tanken inte varit främmande för åtskilliga i ärendet väl insatta ledamöter av riksdagen och även av denna kammar, att en ny avdelning i statsutskottet vore önskvärd, har man ju däri någon ledtråd.

Ingen bestrider, att statsutskottet är över hövan arbetsbelastat, för att inte säga det mest arbetsbelastade av alla utskott. Detta faktum är enligt mitt förmenande en kärnpunkt i diskussionen om en rationalisering överhuvud taget av riksdagsarbetet och en naturlig utgångspunkt, synes det mig, för effektiva åtgärder till åstadkommande av denna rationalisering. Hörde jag inte fel, höjdes det en gång i en föregående debatt om denna sak en röst, som bra mycket påminner mig om en av högerreservanternas, varvid vederbörande gav till känna sin anslutning till tanken på att uppdelas statsutskottet inte bara i två, utan t. o.

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

m. i flera utskott. Jag hoppas för min del, att den utredning som kan komma till stånd inte måtte tappa bort denna enligt min mening förnuftiga och nödvändiga tanke, som länge nog levat begravd i det samlade utredningsmaterial, som redan står till buds.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Holmström**: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande memorialet, har jag i utskottet haft den meningen, att utskottet självt borde ha kunnat komma med direkta förslag i denna fråga. Utskottet består ju uteslutande av riksdagsmän, och vi borde väl själva kunna klargöra, hur vi vilja ha våra arbetsformer ordnade. Nu har utskottet intet beaktat min ståndpunkt, och då är det ju ingenting att göra däråt. Jag förmodar emellertid, att när nu en utredning kommer till stånd, kommer det bara att bli några herrar från konstitutionsutskottet, som flyttas över till en särskild kungl. kommitté.

Herr andre vice talmannen uppehöll sig — liksom även herr Gottfrid Karlsson nyss — vid önskvärdheten att få fler utskott och ett ökat antal ledamöter i de mindre utskotten. Jag ber att få instämna i vad herr andre vice talmannen sade i detta avseende. Jag anser för min del, att det är omöjligt att få till stånd en sådan utökning på grund av att första kammaren har ett mindre antal ledamöter än andra kammaren. Vi veta ju alla, hur svårt det många gånger kan vara att få tag i en suppleant, som kan sitta för en ordinarie ledamot, därför att suppleanterna ju i de allra flesta fall samtidigt äro suppleanter i flera utskott. Herr Gottfrid Karlsson förklarade visserligen, att man hade utrett denna fråga i utskottet, men jag tror inte att denna utredning kan ha varit så särskilt grundlig. Om kammarens ledamöter själva tänka efter, kommer man nog att finna, att detta icke låter sig göra.

Herr andre vice talmannen yttrade också, att det väsentliga inte är, om vi få sitta här ett par veckor mer eller mindre på våren. Jag för min del anser, att detta är något ganska väsentligt. Vi veta ju alla, att när sommaren kommer, är det mycket svårt att förmå ledamöterna att stanna kvar i Stockholm. Det är ju helt naturligt, att jordbrukarna då måste hem för att se om sina jordbruk. Riksdagen är därför helt enkelt inte arbetsduglig fram på våren. För att råda bot på detta faktum måste vi få till stånd en ändring av sessionstiden.

Högerreservanterna ha utgått ifrån att riksdagen skall börja den 1 december och sedan pågå i form av *en* fortlöpande riksdag med julferier ungefär så som vi nu ha påskferier. Utskottsmajoriteten däremot vill, att det skall vara två riksdagar, en på våren och en på hösten, med omkring ett halvt års uppehåll emellan dem. Det är uppenbart att det måste vara mera rationellt att ha en sammanhängande riksdag. Som herr Karlsson påpekade, kan man emellertid inte börja riksdagen hur tidigt som helst på hösten, därför att man är beroende av statsverkspropositionen. Herr andre vice talmannen tycktes visserligen förmena, att det inte skulle vara så nödvändigt att ha statsverkspropositionen färdig när riksdagen börjar. Jag kan emellertid inte förstå, hur det hela egentligen i så fall skulle gå till, ty statsverkspropositionen ligger ju till grund för i varje fall statsutskottets, men även andra utskotts hela arbete. Nog tror jag att vi få lov att gå ut ifrån att statsverkspropositionen måste ligga på bordet, när riksdagen börjar.

Alltså kan man inte börja riksdagen hur tidigt som helst på hösten, och problemet om när riksdagen då skall börja har för mig helt enkelt blivit ett räkneproblem. Vi ha föreslagit den 1 december eller en något tidigare tidpunkt, och här kommer nu matematiken: vi skola öppna riksdagen och därefter skall följa 15 dagars motionstid, och allt detta skola vi ha undanstökat, innan jul-

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

ferierna börja. Det kan därför hända att det blir lämpligt att börja omkring den 25 november; herr Karlsson invände nyss att det var för sent att börja den 1 december — man hinner då inte med någonting före jul, som han uttryckte saken.

Låt oss tänka på hurudana förhållandena nu äro. Vi börja den 10 januari, statsverkspropositionen avlämnas, vi välja utskott och vi ha remissdebatt och så löper motionstiden. Alla veta att detta är en mycket arbetsam tid, i varje fall för dem, som äro intresserade av motionsarbetet. Men sedan motionstiden är tilländalupen, skola motionerna tryckas, det blir ingen fart i utskottsarbetet, förrän man fått läsa motionerna, och det inträder faktiskt ett slags dödperiod på ungefär fjorton dagar, då riksdagsmännen i mycket stor utsträckning resa hem.

Vi börja sålunda den 10 januari och ha en halv månads ganska intensivt arbete under motionstiden, men sedan bli vi lediga. Vore det då inte lämpligt att helt enkelt flytta fram det hela till den 1 december eller några dagar dessförinnan och tillämpa samma arbetsordning: riksdagens öppnande, statsverkspropositionens avlämnande, remissdebatten och motionsskrivandet? Då blir det hela färdigt till strax före jul och då inpassar man dödperioden just i julferierna. Tryckerierna arbeta, remisserna ha gått ut och statliga myndigheter och andra, som skola yttra sig över motioner, kunna göra detta under jultiden, medan riksdagsmännen sitta hemma. Jag menar alltså att den dödperiod som vi nu ha — och nödvändigtvis måste ha — kunna vi på detta sätt förlägga just till julferierna, då vi kunna vara i våra hemorter, medan maskineriet i kanslier och andra institutioner fungerar.

Så ofantligt enkelt är det hela, och jag skall, herr talman, inte längre uppehålla mig vid denna sak. Utgångspunkten för oss är att riksdagsarbetet inte onödigtvis får förlängas. Detta är en mycket viktig sak. Och det blir en rationaliseringsåtgärd från vår sida att börja riksdagsarbetet en månad tidigare på hösten, i den alldeles bestämda förvisningen att riksdagen då skall kunna sluta betydligt tidigare på våren än vad som nu tyvärr varit fallet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Holmström m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag väckte vid vårriksdagen en motion, som har berörts i det nu föreliggande utskottsutlåtandet, och jag skall med anledning därav be att få säga några ord. Innan jag går in på denna sak, skulle jag emellertid gentemot den föregående talaren i korthet vilja erinra om, att de statsinstitutioner, som enligt hans förslag under julveckorna skola utreda en hel del spörsmål, som förelagts riksdagen, säkerligen inte äro så pigga på att arbeta särskilt intensivt under denna tid. Man brukar säga, att de svenska medborgarna i allmänhet, vad de än syssla med, gärna vilja ha en smula julefrid. Från den utgångspunkten tycker jag, att det arrangemang, som reservanterna stannat för, inte är så alldeles lämpligt.

Det var emellertid egentligen inte detta, som jag skulle yttra mig om. Jag tänker beröra en annan sida av den föreliggande frågan, nämligen utskottets avståndstagande från den motion, som jag väckte vid vårriksdagen och som gick ut på att avskaffa de tillfälliga utskotten och ersätta dem med ett ständigt utskott, sammansatt av ledamöter från bägge kamrarna. Detta avstyrkes nu av utskottet mot en reservant, herr Ström. Utskottet anser, heter det, »att de tillfälliga utskotten fylla en väsentlig funktion såsom utredningsinstanser för frågor, som ej otvetydigt höra till de ständiga utskottens behandling».

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Ja visst, detta är alldeles riktigt och det vill jag inte förneka. Men jag förstår inte, varför ett utskott, som skall syssla med utredningar, ovillkorligen måste arbeta så, som de tillfälliga utskotten arbeta. Det finns situationer, då dessa utskott i bägge kamrarna arbeta på samma sak. Varför kunna inte utredningsfrågor lika väl behandlas av ett ständigt utskott? Det finns ingen anledning, varför man inte skulle kunna arrangera det så. Om man överhuvud taget vill, att det skall finnas vissa utskott, som skola syssla med utredningsfrågor, kan ett sådant utskott — vare sig det kallas för diverseutskottet eller utredningsutskottet eller något annat — arbeta precis på samma sätt som andra utskott och vara sammansatt paritetiskt från bägge kamrarna.

Alltså menar jag, att utskottets bestämda avståndstagande från mitt motionsyrkande, efter mitt sätt att se, inte är väl motiverat. Som det nu är, med tillfälliga utskott i bägge kamrarna, blir situationen ofta den, att dessa utskott icke samarbeta. Det finns väl antagligen möjligheter för dem att samarbeta, men därom står ingenting i grundlagen. De kunna sitta där på vardera sidan om gången och diskutera en och samma fråga från olika utgångspunkter och utan att på något sätt komma i kontakt med varandra, under det att alla andra frågor behandlas i utskott med representation från bägge kamrarna, varför behandlingen av frågorna blir mer allsidig. Jag vill här särskilt peka på, att det för några år sedan inträffade att en motion, som jag och några andra norrlänningar väckt i bägge kamrarna, enhälligt tillstyrktes av andra kammarens tillfälliga utskott och enhälligt bifölls av andra kammaren, samtidigt som den enhälligt avstyrktes av första kammarens tillfälliga utskott och enhälligt avslogs av första kammaren. När sådant kan inträffa, måste man säga, att arbetet inom de tillfälliga utskotten inte är ordnat på ett tillfredsställande sätt. Det kan också inträffa, att en motion, som väckes exempelvis i andra kammaren och behandlas av ett tillfälligt utskott där, föranleder ett positivt beslut och sålunda skickas över till första kammaren. Så kommer det tillfälliga utskottet här på en annan idé och går med på en *del* av vad som beslutats i andra kammaren, och så skickar man tillbaka ärendet dit igen. Det kan då inträffa, att andra kammaren inte vill vara med om ändringen, och på det sättet kan man få bolla ett spörsmål fram och tillbaka mellan kamrarna.

Jag anser att hela detta sätt att behandla frågor, som är karakteristiskt för de tillfälliga utskotten, är i högsta grad gammalmodigt och opraktiskt. Det härrör från en tidpunkt, då det var större skillnad i uppfattning mellan kamrarna och då första kammaren hade en helt annan sammansättning än andra kammaren. Det är inte motiverat att detta system — som för övrigt medför ökade riksdagskostnader — bibehålles i en tid som den nuvarande.

Med anledning av vad jag anfört skulle jag helst vilja, att man toge bort det uttalande mitt på sidan 9 i utskottsutlåtandet, där det heter: »Utskottet har alltså redan på den grund icke ansett sig kunna förorda en undersökning av spörsmålet om de tillfälliga utskottens avskaffande.» När det nu skall komma till en utredning av detta spörsmål tycker jag att denna utredning bör få vara ganska allomfattande. Man bör inte beträffande någon särskild punkt förklara, att just den får man inte syssla med. Man bör helt enkelt säga ifrån, att här är det fråga om en allsidig utredning — vi ha från utskottets sida lagt fram vissa ting, som vi äro särskilt intresserade av, men utredningen må gärna få spänna över hela det område, som vi yttrat oss om. Då jag emellertid har mycket svårt att tro, att ett yrkande om borttagande av dessa rader på sidan 9 i utskottsutlåtandet skall kunna vinna gehör i kammaren, tänker jag för min del ansluta mig till herr andre vice talmannens yrkande. Det var visserligen en del saker i hans anförande, som inte tilltalade mig, men blir detta yrkande bifallet, d. v. s. om man begär en

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

allmän utredning utan några vidare direktiv, tror jag att detta vore bättre för hela utredningens grundlighet. Denna utredning kan då i alla fall gå tillbaka både till de anföranden, som ha hållits i kammaren, och till det utskottsutlåtande, som föreligger. Med ett sådant beslut från riksdagens sida blir utredningen mera obunden i sitt ställningstagande, och det tycker jag vore rimligt i detta avseende.

Därutöver skall jag be att få säga några ord om den del av utskottsutlåtandet, som talar om möjligheten att minska riksdagsarbetet genom att överlåta en del frågor till Kungl. Maj:ts avgörande. På den vägen har riksdagen ju redan förut slagit in genom att överlåta avgörandet av vissa jordförsäljningsfrågor och pensionsfrågor till Kungl. Maj:t. Jag har den bestämda uppfattningen att vi skulle kunna gå vidare på den vägen. I sådana frågor som de s. k. danaarven — som i stor utsträckning dragas inför riksdagen — skulle man kunna överlåta avgörandet till Kungl. Maj:t, likaså frågor om avskrivning av fordringar och andra detaljsaker. Vidare kan man i detta sammanhang tänka på en sådan fråga som om lagstiftning om yrkessjukdomar. Nu är det så ordnat att för varje ny yrkessjukdom, som skall föras in under lagen, måste frågan gå till riksdagen för avgörande. Jag har redan förut i andra kammaren vid något tillfälle yttrat, att sedan man väl godtagit själva principen för lagstiftningen, vore det rimligt, att Kungl. Maj:t skulle få träffa avgörandet, när det blir fråga om att utvidga denna lagstiftning till nya områden.

Nu är det emellertid riktigt, som det säges på ett ställe i den utredning som förebragts, att det kan vara svårt att få en bestämd gräns, när det gäller att fastslå, vilka spörsmål som skola avgöras av Kungl. Maj:t och vilka som skola gå till riksdagen. Skulle man inte här kunna tänka sig en anordning med ett förtroenderåd, som tillsattes av bägge kamrarna och valdes proportionellt? När Kungl. Maj:t hade till behandling vissa frågor, som kunde anses vara för små och obetydliga för att gå till riksdagen men beträffande vilka man i alla fall kunde ha anledning att vara en smula tveksam, skulle dessa frågor kunna sändas över till förtroenderådet, som hade att bestämma, om Kungl. Maj:t själv skulle få avgöra dem. Detta förutsätter naturligtvis en ändring i grundlagen, men man har ju utgått ifrån att ändringar i den måste bli en följd av vissa av de reformer man vill införa.

Det finns även en annan metod, som man kan använda och som kommit till synes i landstingslagstiftningen. För att undvika att en del mindre frågor bli föremål för en mera utförlig behandling kunna landstingen enligt nu gällande bestämmelser utan remiss till utskott avgöra vissa frågor, och detta system tillämpas i viss utsträckning, åtminstone i mitt landsting. Om alltså en fråga, som är aldeles självklar, kommer upp, frågar ordföranden, om landstinget vill skicka den till utskott eller icke. Svaret då samtliga att frågan inte behöver skickas till utskott, avgöres den av landstinget utan remiss till utskott, vilket givetvis åstadkommer en minskning i arbetet. Jag tycker att det inte vore orimligt att slå in på samma väg även när det gäller riksdagsarbetet.

Nu kan någon invända, att dessa frågor inte äro så stora, att de åstadkomma så synnerligen mycket arbete i riksdagen. Detta är naturligtvis riktigt, ty en stor del av dessa frågor äro så självklara, att de avgöras i utskottet med ett klubbslag och sedermera i kamrarna med ytterligare ett klubbslag, utan diskussion vare sig i utskott eller kamrar. Det är rena expeditjonsfrågor, som man kallar dem. Men det är dock att märka, att dessa frågor åstadkomma ökade utgifter. Det skall skrivas utskottsutlåtanden; och det skall dessförinnan skrivas en mycket utförlig proposition. Det är egendomligt — och därvidlag vill jag instämma med herr Åkerberg — att även när det gäller ganska

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

självklara frågor, kommer det inte sällan propositioner, som äro mycket omfångsrika. Man frågar sig: behövs det verkligen så mycket motivering för att få igenom en ganska självklar sak?

Det finns efter mitt sätt att se anledning att gå fram på den vägen, att Kungl. Maj:t, när det gäller mindre och självklara frågor, d. v. s. expeditionsfrågor, i största möjliga utsträckning själv skulle få fatta beslut, utan att riksdagen behöver syssla med dem. Jag tänker i detta sammanhang särskilt på vissa anställnings- och lönefrågor. Det är ett ganska egendomligt förhållande, att när det gäller nya befattningar ända upp till 20:e lönegraden, exempelvis i kommunikationsverken, behöva dessa frågor aldrig någonsin gå till riksdagen. Ett kommunikationsverk kan anställa hundra stationskarlar, utan att riksdagen på något sätt behöver yttra sig. Men om det skall till sättas en enda ordinarie expeditionsvakt i ett centralt verk eller i ett departement, skall saken gå till riksdagen. Det beror naturligen på vissa historiska skäl, men det är givetvis orimligt, att det får fortsätta på detta sätt i längden.

Vidare skulle jag vilja säga ytterligare ett ord om herr Åkerbergs anfö rande. Det innehöll säkerligen en hel del goda synpunkter, som man bör ta upp, men en sak ber jag att få reagera emot. Det gäller herr Åkerbergs förslag, att man skulle kunna gå tillbaka till de *fasta* riksdagsarvodena. Jag var med på den tiden, då vi hade fasta riksdagsarvodena. Vi skulle ha tio kronor om dagen, men på grund av att riksdagarna drogo ut så långt på tiden och arv o det var maximerat, blev det i verkligheten inte mer än mellan sju och åtta kronor om dagen. På detta skulle man då leva här i Stockholm och betala uppehälle för sin familj i hemorten. Det var ingen trevlig tid. På den, som var statstjänare och fick behålla en ganska god del av sin inkomst från stats verket, gick det väl ingen nöd. Men för arbetare, som förlorade hela sin in komst, var det ett rent elände. Om det blir sådana tider, att riksdagen måste vara samlad, låt mig säga åtta eller nio månader om året, och arv o det är fast ställt till 5,000 eller 6,000 kronor — ty man vill nog inte gå för långt när det gäller att fixera arv o det —, komma vi helt naturligt tillbaka till den gamla situationen. Följden av en sådan anordning blir givetvis, att vi måste övergå till systemet med urtima riksdagar för att riksdagsmännen skola få ett rimligt arv o det. Jag tror inte, att herr Åkerbergs mening är, att vi skola ta till riksdagsarv o det så högt, att det räcker till även för mycket långt ut dragna riksdagar; å andra sidan bleve ju då följden, att arv o det vid korta riksdagar bleve orimligt högt.

Jag tror alltså att denna linje inte är någonting att fundera på. Jag hop pas därför, att en eventuell kommitté eller vad det nu skall bli, som skall syssla med denna fråga, definitivt kommer att avföra det projektet från dag ordningen.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till dessa synpunkter, som jag har velat framföra, emedan jag sysslat något med en del av dessa spörsmål under årens lopp. Jag tycker det är rimligt, att den kommitté, som skall utreda frågan, får ta hänsyn till de anföranden, som hållits i kammaren, och därutöver till den ganska digra utredning, som föreligger.

Jag skall sluta med att yrka bifall till det förslag, som andre vice talman nen här har framfört.

Herr **Holmström** erhö ll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den föregående ärade talaren anförde det argumentet gent emot mig, att man i ämbetsverken inte skulle vara så särdeles pigg på att arbeta under julveckorna. Jag förstår inte riktigt detta resonemang. De får väl lov

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

att arbeta, vare sig de äro pigga på det eller inte. Däremot finns det en period under året, då människor av förklarliga skäl inte äro pigga på att arbeta, och det är under sommarmånaderna, d. v. s. under semestertiden. Det är just semestrarna under sommaren, som är ett av skälen till att det är så svårt att få fram statsverkspropositionen tidigare än omkring den 1 december.

Jag har endast velat erinra om detta, herr talman.

Herr Heiding: Herr talman! Det förslag till direktiv för en revision av riksdagens arbetsformer, som konstitutionsutskottet nu framlagt, är märkligt i mer än ett avseende.

Utskottet konstaterar att de hittills genomförda reformerna med avseende på riksdagens arbetsorganisation icke kunna anses tillfredsställande. Detta har visat sig icke blott under nu rådande exceptionella krisläge, utan även under åren före det pågående krigets utbrott. Det första mera betydelsefulla spörsmål, som härvid uppställer sig, är frågan om riksdagens sessionstid.

Sedan år 1900, framhåller utskottet, har ingen enda riksdag varit färdig med sitt arbete förrän under senare hälften av maj, och alltsedan år 1919 har riksdagsavslutning ej kunnat äga rum förrän tidigast fram i juni månad. Under åren 1920 till och med 1938 ha emellertid tio riksdagar kunnat avslutas före den 15 juni och de övriga nio riksdagarna några dagar efter den 15. Endast ett par riksdagar under de nämnda åren ha pågått till i slutet av juni.

Att basera en utredning på krigsåren 1914—1919 och efter 1938 kan icke vara lämpligt. Utskottets uttalanden om den avsevärda förlängning av riksdagstiden, som alltså så småningom kommit att äga rum och som ingalunda är en kristidsföreteelse, anser jag något överdrivna. Att med utgångspunkt från en jämförelse mellan krigsåren och andra år få fram en bestående höstsession kan jag icke vara med om. Inom utskottet har man även uttalat sig om det fördelaktiga för bl. a. jordbrukarna, om riksdagarna kunde avslutas i maj för att därefter fortsätta på hösten. Det är ingen anledning att i detta sammanhang framhålla fördelen för jordbrukarna för att få en uppdelning till stånd. Om utskottet tänkt på vårarbetet och vårsådden, bör ju var och en förstå, att det i södra och mellersta delarna av landet är alldeles för sent att utföra detta arbete fram i mitten av maj. För näringslivets män är en enda riksdagssession för året det bästa, men en riksdagssession som slutar inom rimlig tid. Ett sönderbrytande av riksdagsarbetet kommer att verka ofördelaktigt i flera avseenden. Att i huvudsak behandla statsregleringsfrågor på våren och lagfrågor på hösten skulle leda dithän, att en del av riksdagsledamöterna skulle få gå lediga på våren och en del på hösten. Man kunde omöjligt komma ifrån tilläggsstater, och hela budgetarbetet komme att lida av denna uppdelning. Största faran och olägenheten komme att ligga däri, att riksdagssessionerna bleve allt längre och längre och att ett flertal ledamöter måste avstå från riksdagsmannauppgiften.

Riksdagens synes ha svårt att reformera och organisera det egna arbetet, men det måste gå. Att förlänga riksdagsarbetet utöver det nödvändiga får ingen vara med om. Riksdagen måste vara mån om sitt anseende och ej vidtaga åtgärder, som ute i landet kunna uppfattas som en strävan efter att få gå här uppe så lång tid som möjligt. Hur skulle det i framtiden se ut, om vårsessionen komme att pågå till fram i juni och det därefter ovillkorligen måste hållas en höstsession om minst två månader? Så får ej bli fallet. Reformarbetet måste leda dithän, att endast en riksdagssession får för framtida normala förhållanden bli bestående och att arbetet organiseras så, att det kan sluta inom en icke alltför långt utdragen tid.

Om Kungl. Maj:ts propositioner bli förelagda riksdagen inom rätt tid, kan

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

ju mycket vinnas. Att, som utskottet ifrågasatt, utöka propositionstiden kan icke leda till åsyftat resultat, i all synnerhet om utskottets förslag med en tilltänkt kortare vårsession skulle genomföras. En del propositioner måste under alla förhållanden avlämnas senare än den fastställda tiden. En utökning av motionstiden till 15 dagar vore ju även ett steg i motsatt riktning till det som åsyftas. Jag kan icke förstå att en utökad motionstid skulle vara behövlig. Skulle man genomföra en så lång motionstid, bleve det säkerligen också ett mycket större antal motioner väckta. Strävandena att komma fram till en förkortning av arbetstiden måste ju motvägas av det ökade arbete, som ett större antal motioner skulle medföra. Nu kan det ju sägas, att flera motioner kunna behandlas på en gång, men det tar väl i alla fall en viss tid att gå igenom dem och taga ställning till de framkomna förslagen.

Utskottets uppslag om fem avdelningar i statsutskottet anser jag böra upptagas till förnyat övervägande och i samband med detta den då behövliga utökningen av antalet ordinarie ledamöter i utskottet. En utökning av sextonmannautskottens ledamotsantal är även ett uppslag, som bör övervägas, likaså huruvida ett större antal suppleanter böra placeras i de ständiga utskotten.

Beträffande de tillfälliga utskotten kan jag icke dela konstitutionsutskottets uttalande mening om att de fylla en väsentlig funktion såsom utredningsinstanser för frågor, som ej otvetydigt höra till de ständiga utskottens behandling. Om flera ledamöter beredas tillfälle att deltaga i arbetet i de ständiga utskotten, vore detta till fördel för deras fortsatta arbete, och de frågor som nu hänskjutas till de tillfälliga utskotten, kunde sedan fördelas på de ständiga utskotten. Jag anser således en undersökning av spörsmålet om de tillfälliga utskottens avskaffande befogad. Härvidlag är jag således inne på samma linjer som den siste ärade talaren. Jag tror att det skulle vara till fördel för riksdagsarbetet, om de ständiga utskottens ledamotsantal kunde ökas, om statsutskottet kunde få en femte avdelning eller möjligen uppdelas och om de tillfälliga utskotten avskaffades. Detta skulle enligt min mening vara ett steg i rätt riktning och innebära stora fördelar.

Herr talman! Om en utredning begränsas till att omfatta samtliga av utskottet berörda frågor, utom en höstsession, kan mycket vinnas för uppnående av en jämnare fördelning av arbetet, för undvikande av forcering av arbetet i maj och in i juni och framför allt för att riksdagsarbetet kan förläggas till en sammanhängande period och avslutas inom en ej alltför utdragen tid.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Då jag har ett stort antal riksdagsår och många års utskottsarbete bakom mig, kanske det kan tillåtas mig att yttra några ord i denna fråga. Jag skall beröra de olika punkterna i samma ordning som konstitutionsutskottet gjort i sitt utlåtande, och jag skall börja med den första delen, som väl skall vara något slags principuttalande, fast uttalandet är något svävande.

Utskottet pekar på de nu rådande exceptionella förhållandena och är tydligen litet tväksamt, om tidpunkten just nu är lämplig för att skrida till en nyorganisation. Jag delar den uppfattningen, att när man skall gå att reformera på detta område, bör man inte lägga erfarenheterna från krisåren till grund för arbetet, utan man skall försöka bygga på de förhållanden som räknas som normala. Men detta hindrar inte, att jag i alla fall hyser den uppfattningen, att riksdagssessionernas förlängning tvingar sig fram som en nödvändighet. Den statliga verksamheten har gripit och griper allt mera omkring sig, och allt flera ärenden komma under riksdagens behandling. Detta synes mig motivera ett allvarligt övervägande för att finna former för en utsträckning av den ordinarie riksdagstiden.

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Men om man således i princip måste medge, att en sådan reform är nödvändig, så blir det en annan fråga, hur denna skall genomföras, och jag kommer då fram till den första punkten i utlåtandet, som talar om riksdagens sessionstid. Här har utskottsmajoriteten gått in för en riksdag, uppdelad på en session under vintern och våren fram till sommaren och en ordinarie höstsession. Reservanterna ha däremot gått in för en sammanhängande riksdag, och jag måste för min del alldeles bestämt förorda det senare alternativet. Vi skola erinra oss, vad det kommer att betyda för budgetarbetet att ha en uppdelad riksdag. Det har varit en styrka i den svenska riksdagens budgetbehandling att vi — bortsett från de tilläggsstater som kristiden framkallat — ha kunnat vid riksdagsarbetets avslutande ha uppgjord en budget, som vi ha kunnat överblicka. Skulle riksdagarna uppdelas, så tvingar sig ju en tilläggsstat under höstsessionen nästan fram som en nödvändighet, och detta innebär en splittring, som i hög grad försvårar överblickandet av statsfinanserna. Men det är utomordentligt viktigt, att riksdagsarbetet organiseras så, att man kan överblicka de statsfinansiella frågorna och så att säga bibehålla ett sammanhållande grepp över det hela. Jag tror att detta kommer att i så hög grad försvåras, om man uppdelar riksdagarna, att jag måste på dessa och andra skäl avråda från den linjen.

Jag gör detta så mycket hellre som det har anvisats en möjlighet i det förhållandet, att man tycks kunna börja den ordinarie sessionen omkring den 1 december eller kanske något tidigare. Den förste ärade talaren för utskottsmajoriteten anförde arbetet i Kungl. Maj:ts kansli som ett skäl emot denna anordning, men det framgick även av hans anförande, att även om riksdagen började omkring den 1 december, skulle samarbetet mellan Kungl. Maj:ts kansli och riksdagen kunna uppehållas i normal omfattning, så att de utbrutna punkternas antal inte behöfve bli avskräckande. För övrigt skall ju inte arbetet i Kungl. Maj:ts kansli med särpropositioner i de utbrutna punkterna avstanna därför att riksdagen sammanträder, utan det skall ju energiskt fortsättas, och då kan det ju komma propositioner under december och i början av januari, om detta skulle erfordras, d. v. s. tidigare än hittills.

Vidare känna vi alla till, att det är oerhört svårt för många av riksdagens ledamöter att vara här i Stockholm så sent på somrarna som varit fallet senaste åren och likaså på hösten. Innevarande höstsession bär ju i viss mån vittne om detta. Oktober och november äro oerhört krävande månader för dem, som ha göromål i hemorten. Vintern är den bästa tiden för riksdagsarbetet, och en sammanhängande riksdag synes mig vara den bästa utvägen. Då skulle, som det har påpekats, propositionerna kunna avlämnas, motionerna väckas, utskotten väljas o. s. v. i december. Hela detta förberedelsearbete, som nu tar större delen av januari månad i anspråk, skulle kunna undanstökas, och den 10 januari skulle man på fullt allvar kunna gripa sig an med riksdags- och utskottsarbetet.

Sedan kommer utskottet in på riksdagens viktigaste arbetsmaterial, nämligen Kungl. Maj:ts propositioner. Jag måste kraftigt understryka, att där ha vi ett av de allra väsentligaste momenten, när det gäller att organisera riksdagsarbetet. Regeringen är riksdagens arbetsgivare, och om icke arbetet bedrivs på sådant sätt, att materialet kommer fram till riksdagen i tid, då är all reformering av riksdagens arbetsformer hopplös, ty då komma vi ingen vart. Vi kunna ju inte arbeta förr än vi få de propositioner, med vilka vi skola arbeta.

Konstitutionsutskottet har från de olika utskotten infordrat vissa uppgifter om arbetstid och dylikt, och en sådan har också lämnats av statsutskottet. Jag har i statsutskottet under behandlingen av årets statsverksproposition räknat ut antalet utbrutna punkter till detta utskott och de därav följande särskilda propositionerna, och det kan ju ha sitt intresse för kammarens ledamöter att höra, att i andra huvudtiteln var det 12 utbrutna punkter, i tredje huvudtiteln 3, i

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

fjärde huvudtiteln 25, i femte huvudtiteln 59, i sjätte huvudtiteln 20, i sjunde huvudtiteln 14, i åttonde huvudtiteln 41, i tionde huvudtiteln 5 och i elfte huvudtiteln 7 eller för berörda del av driftsbudgeten innevarande år sammanlagt 186 utbrutna punkter, som sedermera kommit i form av särpropositioner. En mängd av dessa propositioner kommo, som vi veta, i slutet av riksdagen, många i början på juni månad, och det är ju sådant, som i så oerhört hög grad försenar arbetet.

Man har talat här i debatten och i konstitutionsutskottets utlåtande om statsutskottets arbetsbörda. Jag kan då säga, att när vi ha slutbehandlat den ordinarie budgeten i början av maj, ha vi ganska ledigt. Det är inte så förfärligt besvärligt i statsutskottet under en del av maj månad. Men så kommer en hel rad av försenade propositioner, och då måste utskottet sätta till alla krafter och tillkalla extra kanslipersonal som hjälp.

Man har talat om att utöka statsutskottet med en femte avdelning. Jag är tveksam om den utvägen skulle bidra till att förkorta behandlingen. Den måste ju leda till att behandlingen i utskottets plenum måste bli längre än nu, ty då blir det ett större antal ledamöter, som icke deltagit i den ifrågasvarande avdelningens sammanträden och som sålunda kunna vilja yttra sig i utskottets plenum.

När det talas om statsutskottets arbete, vill jag, liksom jag tror herr Hertz gjorde, erinra om att det utföres ett mycket betydande arbete på utskottets avdelningar. Statsutskottet uppdelar sig ju på fyra avdelningar. På avdelningarnas sammanträden äga både ordinarie ledamöter och suppleanter rätt att yttra sig, där ske en mängd föredragningar av inkallade ämbetsmän och andra, och omfattande utredningar verkställas. Vid dessa sammanträden föras inga protokoll, utan avdelningens sekreterare utarbetar ett utlåtande på basis av ledamöternas ståndpunkt, och detta utsändes sedan i tryck till utskottets samtliga ledamöter för att behandlas in pleno. Statsutskottet har två ordinarie plenidagar i varje vecka: tisdagar och fredagar, och däremellan arbeta avdelningarna. Det pågår således inom utskottet ett mycket regelbundet och intensivt arbete men jag understryker, att om systemet med försenade propositioner fortsätter, så hjälpa inga reformer. En uppdelning av statsutskottet på två utskott skulle i betänkligh grad splittra budgetarbetet.

Jag ser att konstitutionsutskottet här uttalar sig för vad utskottet kallar en skyldighet för regeringen att vid riksdagens början förelägga en plan över de propositioner, som äro att vänta under riksdagen. Det vore mycket önskvärt, om en dylik plan kunde lämnas — vad statsverkspropositionen angår, kommer den ju i form av de utbrutna punkterna. Utan tvivel är detta ett mycket beaktansvärt uppslag. Minst lika viktigt är emellertid, att regeringen själv inom Kungl. Maj:ts kansli i tid planlägger arbetet på de ärenden, som skola underställas den nästkommande riksdagen. Jag har själv deltagit i ett sådant arbete, och på den tiden började man, så snart den ena riksdagen slutat, att planlägga vilka ärenden som skulle upp vid nästa. Denna planläggning skulle göras och utredningarna sättas i gång, innan semestrarna började. Jag vet inte, om det går så till nu, men jag understryker ännu en gång, att förseningen av propositionerna ovillkorligen måste rättas till och detta bör vara regeringens bidrag till ordnandet av riksdagens arbete.

Jag ser också att konstitutionsutskottet på sid. 7 diskuterar möjligheten att överlåta beslutanderätten i vissa grupper av mindre viktiga ärenden till Kungl. Maj:t. Vad som är mindre viktiga ärenden, kan ju vara tänjbart, men jag är tveksam, om riksdagen bör undan för undan lämna fullmakter åt Kungl. Maj:t i allt för stor omfattning. Riksdagen har tidigare varit mycket mån om att få behålla beslutanderätten i många frågor, och att ge Kungl. Maj:t

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

beslutanderätten betyder i verkligheten, att riksdagen avsäger sig behandlingen och avskär möjligheterna för enskilda riksdagsledamöter att väcka motioner i dessa ämnen. Detta utesluter ju inte, att det kan finnas ärenden, som äro så obetydliga, att det inte bör anses inkräkta på riksdagens gamla rätt, om man när det gäller dem överlåter beslutanderätten, men det bör då vara i mycket begränsad omfattning.

Sedan går konstitutionsutskottet in på frågan om utskottens sammansättning. Jag har redan sagt, att jag är mycket tveksam om förslaget att utöka statsutskottet med en femte avdelning, därför att jag tror att detta skulle förlänga utskottsarbetet. Jag skall inte gå in på frågan om ökning av ledamotsantalet i de övriga utskotten, men när en sådan ökning motiveras med att för närvarande så många av andra kammarens ledamöter icke kunna placeras i utskott, så vill jag påpeka att detta sammanhänger med det olika antalet ledamöter i kamrarna, och att ändra på den proportionen torde inte kunna komma i fråga. Däremot finns det ju möjlighet för andra kammaren att öka antalet suppleanter i utskotten. Därigenom skulle ju ett ytterligare antal ledamöter i egenskap av suppleanter i utskotten komma i nära kontakt med de ärenden, som dessa utskott hade att behandla.

Jag måste understryka vad den föregående talaren har sagt om riksdagens arbetsformer i den del som angår dagarna för hållande av plenum. Jag måste säga, att det icke är en lämplig anordning att hålla arbetsplenum endast på onsdagar, vare sig för riksdagens eller utskottens arbete. För min del måste jag förorda, att man nästa riksdag återgår till den gamla ordningen, att hålla plenum onsdagar och lördagar, ty detta är den enda möjligheten att hålla riksdagens ledamöter kvar i Stockholm, så att de kunna ägna sig åt utskottsarbetet. Det kan inte hjälpas, att på grund av de rådande förhållandena plena bli korta; det blir dock så, att ledamöterna äro här, och då kunna utskotten hålla sammanträden. Det har inte lämnats någon närmare statistik över antalet utskottssammanträden, men det har antytts i ett föregående anförande, att det varit litet si och så med arbetsamheten inom utskotten. I statsutskottet ha vi, som jag sade, haft regelbundna plena tisdagar och fredagar och dessemellan ha avdelningarna arbetat, men jag hör nu att det lär vara så, att vissa andra utskott icke ha bedrivit arbetet lika intensivt.

Herr andre vice talmannen var också inne på frågan om riksdagsledamöternas arvoden och förordade ett fast årsarvode, och jag delar herr andre vice talmannens uppfattning. Jag vill gärna vara med om att detta årsarvode tilltages så rundligt, att det väl täcker de kostnader, som äro förbundna med ledamöternas vistelse här i Stockholm och arbete i riksdagen. Jag tror att det skulle vara till fördel att införa ett fast arvode, som ledamöterna hade rätt att lyfta, även om de bedreve sitt arbete så intensivt, att de kunde sluta det något tidigare än som skulle bli fallet, om arvodet beräknades för dag. Jag tror att detta skulle bidra till att rationalisera arbetet och öka arbetstakten, och jag tror att det skulle göra slut på det där otrevliga talet, som vi hört så många gånger av folk i hemorten, om att det arbetas naturligtvis inte tillräckligt effektivt, när vi få dagarvode så länge riksdagen varar. När jag stöter på sådant tal i min hemort, försöker jag att tillbakavisa det och lämna förklaringar, men faktum är att det resoneras så, och sådana resonemang skulle bortfalla, om man följde den väg, som andre vice talmannen anvisade, och införde ett fast arvode.

Det synes mig, att utskottsmajoriteten har lagt upp sina utredningsdirektiv väl ensidigt, även om man icke använt så bestämda uttryckssätt, utan svävar åtskilligt på flera punkter. Å andra sidan synes det mig, att det från andra håll än utskottsmajoritetens framkommit så pass vägande synpunkter på detta

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

spörsmål, att det icke förefaller mig riktigt att åt den blivande utredningen ge så ensidiga direktiv som utskottsmajoriteten föreslår. Det synes mig lämpligare, att utredningen får taga hänsyn till såväl majoritetens uttalanden som reservationerna och vad som sagts här i debatten, och jag finner det därför i dagens läge, då kammaren väl knappast kan vara beredd att taga bestämd och definitiv ståndpunkt till detaljerna i de föreliggande spörsmålen, mest välbetänkt att följa andre vice talmannens linje att bifalla utskottets hemställan med strykande av motiveringen. När jag går på den linjen, gör jag det under den förutsättningen, att den blivande utredningen då också tar hänsyn till de båda reservationerna och vad jag och andra i debatten hävdad.

Herr talman! Jag ber att få förena mig i det tidigare framställda yrkandet om bifall till utskottets hemställan med uteslutande av dess motivering.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Bernhard*.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Då ett par talare, däribland den siste, ha yrkat bifall till mitt förslag under den förutsättningen, att jag skulle ha hemställt om strykande av utskottets motivering, ber jag att få påpeka att jag inte gjorde en sådan hemställan. Jag sade att jag ogillade utskottets motivering, men yrkade bifall till utskottets hemställan. I det fallet hänga alltså instämmandena i luften.

Däremot vill jag deklarerera, att jag givetvis inte har någonting emot att ansluta mig till ett sådant yrkande, och enligt vad jag erfarit kommer ett sådant yrkande att ställas under debatten.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr **Björck**: Herr talman! När man följt denna debatt och de olika meningar, som här ha kommit fram, förstår man, hur svårt det är att få någon rättsida på frågan om riksdagens arbetsformer. Vi torde dock vara eniga om att förhållandena i riksdagen nu utvecklats på ett sätt som icke kan och bör fortsätta, om vi vilja slå vakt om vår demokratiska ordning här i landet.

Utskottet har under mer än en och en halv månad dryftat denna fråga, och ett flertal sakkunniga, de bästa som stått till buds, ha hörts. Vi äro eniga, såväl majoriteten som reservanterna, om att riksdagen bör ha en session på hösten, men under det att vi som tillhöra majoriteten förmena, att det ur flera synpunkter vore det bästa, om riksdagen slutar på hösten, så anse reservanterna att den bör börja då, d. v. s. den 1 december eller något tidigare. När vi började diskutera problemet i utskottet, tror jag mig kunna säga, att flertalet var av den uppfattningen, vilket också herr Karlsson i Vadstena vitsordat, att riksdagen skulle kunna börja omkring den 1 december. Men ju mer vi trängde in i problemet och sedan vi hört de sakkunnigas betänkligheter, blev det allt mera klart för oss, att den vägen icke var framkomlig. Huvudorsaken var att vi icke kunna räkna med att vid den tidpunkten få statsverkspropositionen i sådant skick som den bör vara. Det har påpekats här av statsutskottets ärade ordförande, att det i år var 186 utbrutna punkter i statsverkspropositionen, vilka föranlett propositioner från regeringen. Om vi nu skulle börja en och en halv månad tidigare, finge vi säkerligen räkna med ännu ett hundratal dylika punkter, som skulle föranleda sena propositioner, och den ordningen anser sig utskottet icke kunna förorda. Detta är ett av skälen till utskottets ståndpunkt.

I övrigt kan jag i stort sett instänna i vad herr Gottfrid Karlsson yttrat, varför jag inte skall förlänga denna debatt, som kammaren tycks omfatta med

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

mycket ringa intresse. Men det kanske tillåtes mig att göra ett par repliker.

Herr Herlitz höll före, åtminstone efter hans anförande att döma, att en höstriksdag vore någonting nära nog onaturligt, och han anser, att tanken, att vi med en sådan höstriksdag skulle kunna sluta den ordinarie riksdagen förr än eljest, endast är grundad på lösa förhoppningar. Jag måste säga, att man kan fråga sig, om inte herr Herlitz' tro, att det blir bättre, om vi börja riksdagen den 1 december, är grundad på lika lösa förhoppningar. Det är väl knappast någon, som tror, att de 14 dagar, varunder i så fall riksdagen skulle vara samlad här på hösten, skall medföra, att vi skulle kunna sluta t. ex. i medio av maj månad påföljande år. Man har talat om den dödperiod, som början av varje riksdag innebär, att den skulle inträffa under juledigheten, vilket vore en fördel. Men jag håller med dem, som ha sagt, att vi väl inte kunna vänta, att det under juldagarna och de cirka 8 arbetsdagar, som sedan äro kvar, innan riksdagen åter samlas, skall inom utskotten och inom Kungl. Maj:ts kansli råda en sådan arbetsintensitet, att därigenom så mycket arbete skulle bli undandjort, som man nu tror. Därför måste jag säga herr Herlitz, att jag anser dessa hans förhoppningar vara synnerligen lösliga.

Vi sträva ju efter att komma dithän, att riksdagen inte skall behöva sitta här under senare hälften av maj och början av juni och vid denna tid, såsom skett under de senare åren, överhoppas med ärenden, av vilka en del borde kunna hänvisas till en höstriksdag, som skulle pågå, låt oss säga, från 15 oktober till sista november, eller så länge vi behöva för arbetets avslutande. Riksdagen kanske inte ens behöver vara samlad under två månader, utan arbetet kan måhända slutföras på kortare tid. Men att den nuvarande ordningen inte gärna kan få fortfara, det har jag tidigare givit uttryck åt och det är också utskottets uppfattning.

Emellertid ha vi i utskottets motivering uttalat oss mycket försiktigt och inte motsatt oss att man prövar olika synpunkter. Jag har för min del inte heller något emot att herr Herlitz' synpunkter komma under omprövning vid den utredning, som vi väl hoppas skall bli en följd av utskottsmajoritetens förslag.

Jag ber, herr talman, att få sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Undén**: Herr vice talman! Jag skall endast yttra mig om en enda fråga, som inte har diskuterats i utskottets memorial.

Alla eller åtminstone de flesta synas ha den uppfattningen, att om riksdagens arbetsmaterial, d. v. s. i huvudsak de kungl. propositionerna, kunde föreliggas på ett tillräckligt tidigt stadium, skulle riksdagen medhinnas sitt arbete inom skälig tid, och man kanske då inte skulle behöva räkna med någon höst-session annat än under rent extraordinära förhållanden. Det förefaller då, som om man borde överväga, om inte riksdagen kunde utöva en viss gallring av sitt arbetsmaterial på det sättet, att, om frågorna inte kunde medhinnas inom rimlig tid, sådana som vore mindre brådskande kunde bordläggas till en följande riksdag.

Utskottet har visserligen i sitt memorial omnämnt den möjligheten, att riksdagen äger besluta, om den skall mottaga eller utan utskottsbehandling avvisa en proposition, som den anser vara för sent väckt, men det är en fråga alldeles för sig, som inte på något vis sammanfaller med möjligheten att bordlägga en proposition. Det kan nämligen tänkas, att en proposition, som är väckt vid ett mycket tidigt stadium av riksdagen, kräver så betydande tid för behandlingen, att den snarare bör kunna bordläggas, därför att den icke är så särskilt brådskande, än senare avlämnade propositioner, och att man därigenom

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

skulle få tid över till behandlingen av dessa senare inkomna propositioner. Vidare skulle med en sådan bordläggningsmöjlighet vara förenad den fördelen att bordlagda ärenden kunde upptagas till omedelbar saklig behandling i utskotten vid följande riksdagssammanträde, varför alltså inte någon tid behöfve förgå, innan arbetet med propositionerna kunde komma i gång; det behöfve inte vara någon motionstid o. s. v., utan dessa bordlagda ärenden borde rimligen ha förtursrätt framför andra vid den följande riksdagen.

Jag vet visserligen att det kan göras invändningar även emot en sådan metod, och i somliga främmande länder har det förekommit, att möjligheten att uppskjuta behandlingen av propositioner har använts i en utsträckning, som inneburit ett saboterande av förslagen eller att man överhuvud taget inte upptagit dem till behandling, utan låtit dem så att säga försvinna från dagordningen utan att parlamentet fattat något uttryckligt beslut. Men detta slag av missbruk skulle kunna undvikas genom att det exempelvis stadgades, att bordlagda ärenden ovillkorligen skulle företas till behandling vid den följande riksdagen.

Om man i alla fall måste räkna med någon höstsession, skulle jag för min del vilja förorda, att denna inte borde vara obligatorisk, utan borde vara reserverad för extraordinära förhållanden, då arbetsbelastningen vore särskilt stor.

Jag tycker vidare att det är ganska tvivelaktigt, om en eventuell höstsession bör organiseras på det sätt som utskottsmajoriteten angivit, nämligen att det skulle bli en session, där man toge emot nya propositioner, att det alltså skulle vara liksom en ny självständig session med hänsyn till arbetsmaterialet. Ur min synpunkt tycker jag att det skulle vara värt att överväga, om icke en sådan höstsessions uppgift i stället skulle vara att avverka de ärenden, som inte hade hunnit slutbehandlas inom rimlig tid under vårsessionen. Och om man tänker sig den anordningen, att utskotten hade möjlighet att arbeta mellan riksdags-sessionerna, skulle exempelvis ett vidlyftigt ärende, som icke medhunnits inom rimlig tid på våren, kunna bli föremål för fortsatt behandling inom ett utskott, som då kunde arbeta några veckor längre än riksdagen i övrigt, och att man därefter vid höstsessionen endast hade riksdagsplena för avgörande av de utskottsutlåtanden, som då föreläge färdiga. Under höstsessionen skulle alltså icke förekomma någon verklig utskottsbehandling, fränsett justeringar o. dyl., utan bara ett avgörande av de ärenden, som utskotten icke hade hunnit fullborda, innan vårsessionen avslutades.

Jag skulle alltså vilja framkasta dessa frågor för att även de måtte tagas under övervägande vid en eventuell utredning rörande riksdagens arbetsformer.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag har inte något värdefullare bidrag att lämna när det gäller det föreliggande ärendet. Jag vill bara uttala som min personliga uppfattning, att jag tror, att en förlängning av riksdagstiden i en eller annan form är ofrånkomlig.

Det har förut påpekats, att det är oriktigt att räkna med de förhållanden, som råda under krigstid. Man talar om de korta plena, som förekomma i kamrarna, och man klandrar att sådana plenisammanträden icke hållas mer än en gång i veckan. Men man tänker inte på att allt detta ordnar sig automatiskt, när vi komma i normala förhållanden igen. Vi skola inte glömma bort att, som en följd av den sammansättning, vår riksledning nu har, arbetet såväl i utskotten som i kamrarna har väsentligt krympt samman — jag menar inte det reella arbetet, utan de långa och utdragna anförandena och allt kiv efter partilinjer, som vi ha genomlevat och som jag antar att vi, att döma av alla i den riktningen givna löften, också skola få genomleva härefter och som

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

komma att ta allt det utrymme i anspråk, som en förlängd riksdagsperiod kan ge.

Jag vill i detta sammanhang bara säga som min personliga tro i denna fråga, att man inte genom att låta riksdagen begynna någon gång i december månad eller så kommer att nå det mål man syftar till med den ändringen, nämligen att slippa härifrån tidigare på våren. Ty om man inte kommer i tillfälle att bildligt talat hugga av arbetet vid en viss tidpunkt, kommer arbetsanhopningen mot riksdagens avslutning, även om arbetet har börjat i november eller december året förut, att bli sådan, att vi få sitta kvar här till fram i slutet av juni och början av juli på grund av den ansvällning av riksdagsarbetet, som skett

Det var, herr talman, egentligen inte för att säga detta, jag begärde ordet, utan därför att jag anser mig böra reagera litet grand emot herr Herlitz' resonemang. Jag fick det intrycket, att man av herr Herlitz' framställning av hur riksdagsarbetet bedrives, kunde få den uppfattningen, att denna fråga lätt och ledigt skulle kunna lösas, om bara utskottens ledamöter ville vara flitiga och inte slösa med tiden, som de nu enligt hans mening gjorde. För det första vill jag då erinra om, att det är de arbetstyngda utskottens utdragna arbetstid, som blir normerande för riksdagsarbetets längd. Även om det ibland skulle finnas vissa arbetslöshetsperioder för ett eller annat utskott, skulle vi inte kunna avsluta riksdagen en dag tidigare, om dessa mindre arbetstyngda utskott skulle kunna arbeta snabbare, utan det är de arbetstyngda utskottens arbete, som blir normerande för tiden för avslutningen — härvid tänker jag då inte på det stora problem som de sent avgivna propositionerna innebära. Frånsett detta är den bild av utskottens arbete, som herr Herlitz gav, till den grad missvisande, att jag måste säga någonting där-om.

Ett utskott kan ju inte arbeta, som om det vore en maskin, som man bara öser in ärenden i, vilka sedan, när man dragit på maskineriet, komma ut i form av betänkanden, färdiga att presenteras på kamrarnas bord. Utom det att utskottet måste dryfta föreliggande spörsmål, måste det finnas någon tid för ledamöterna att läsa in alla dessa propositioner med utredningar och motioner, och de behöva tid på sig för att studera alla utlåtanden, som äro avgivna från myndigheter — en hel del sådana utlåtanden infordras ju också av utskotten — innan de kunna ta ställning till frågorna.

Dessutom arbeta ju många av utskotten på avdelningar, där allt förberedande arbete utföres, och ett utskottsplenum kan bli ganska kortvarigt, eftersom det verkliga arbetet gjorts i förväg på avdelningarna. Att därför räkna med utskottens sammanlagda arbetstid i timmar och slå ut den per dag under riksdagstiden, är någonting som är så fruktansvärt missvisande, att det är föga lämpligt att sådant serveras och kommer in i pressen och göres till föremål för diskussion ute bland medborgarna. Man skulle nämligen då kunna få den uppfattningen, att den tid, som inte täckes av dessa uppräknade timmar, användes av utskottsledamöterna till ingen nytta för riksdagsarbetet.

Man får inte heller glömma bort, att en oriktig tendens, som uppkommit under den brådaste riksdagstiden, nu håller på att breda ut sig mer och mer, i det att de av ledamöterna, som äro ingående engagerade i utskottsarbete, endast få mycket liten tid över till att titta på allt annat, som förekommer under riksdagen. Vi kunna ju inte tänka oss en sådan ordning som lämplig, att man stoppar in ledamöterna i utskott för att de där endast skola sköta de angelägenheter, som tillkomma dessa utskott att handlägga, och att de inte skulle bry sig om något annat. Skall man något kunna följa med riksdagsarbetet även utanför det utskott, i vilket man sitter som ledamot, så fordras

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

det tid därtill. Man bör, synes det mig, också kunna kräva av riksdagsmännen, att de ägna sig även åt andra riksdagsärenden än sådana som handläggas i de utskott de sitta.

Jag vill inte med detta ha sagt, att det icke skulle vara möjligt för något av de mera arbetstyngda utskotten — jag vet inte, om man har rätt att räkna bevillningsutskottet dit, men under normala förhållanden har det nog varit ett kanska arbetstyngt utskott — att arbeta in någon dag, men att tro, att man genom en sådan tidsbesparing skulle kunna i någon avsevärd grad förhindra att riksdagstiden blir så långt utdragen, som nu varit fallet, är, såvitt jag förstår, att bedöma saken alldeles felaktigt.

Jag vet inte, om man har rättighet att säga något till försvar för vad som oftast klandras in fråga om riksdagen, nämligen att riksdagsmännen ägna sig även åt intressen i hemorten eller ute i livet i övrigt. Men gång efter annan har man varit framme och fingrat på det spörsmålet, om det är lämpligt att riksdagsarbetet blir ett slags sysselsättning, som inte ger utrymme för ledamöternas behov att stå i kontakt med livet utanför. Med hänsyn till förhållandena i detta land tror jag att det är lämpligt att riksdagen är sammansatt på så sätt, att dess ledamöter även få syssla något med vad vi bruka kalla det levande livet därute. Om man avskure dem från så gott som alla möjligheter att ägna sig något litet åt angelägenheterna hemma i sina respektive kommuner, skulle man avlägsna dem från den kontakt med människorna och förhållandena därute, som det är önskvärt att upprätthålla, och jag skulle vilja påstå, att även om riksdagsarbetet skulle förlängas med någon dag på grund av att riksdagsmännen hade rätt att upprätthålla denna kontakt, så är detta dock icke av ondo.

Jag har, herr talman, med vad jag nu sagt velat om möjligt något trubba av spetsen på det anförande, som herr Herlitz höll. Det gör mig ont, om ute i bygderna en vanföreställning spredes, som kunde vara till skada för riksdagens anseende och som hade sina rötter antingen i okunnighet om hur riksdagsarbetet bedrivs eller i ett i oförstånd bottnande sätt att tolka arbetsförhållandena inom utskotten.

I herr Johan Bärgs yttrande instämde herrar *Tjällgren, Gustaf Iwar Anderson, Dahlström, Frans Ericson, Ljungdahl, Eklund, Karl Johan Olsson, Sjödahl* och *Friggeråker*.

Herr **Herlitz** erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag var beredd på att de meddelanden jag gjorde skulle missförstås och väcka ogillande. Det angav jag redan i mitt föregående anförande. Jag känner mig nu föranlåten att med några ord söka lägga saken till rätta.

Först och främst ber jag att få nämna för herr Bärg, att jag ingalunda förbisåg avdelningarnas sammanträden; avdelningarnas sammanträden voro nämligen medräknade i de siffror, som jag anförde. Jag förbisåg ingalunda heller, att vissa utskott och vissa utskottsledamöter äro mer arbetstyngda än andra, men jag angav också mina siffror som en bakgrund för bl. a. det yrkandet, att vi skulle söka åstadkomma en mera rationell fördelning av arbetet mellan utskotten.

Alldeles särskilt angelägen är jag att framhålla, att jag ingalunda har velat ge någon näring åt den vanföreställningen, att det arbete, som riksdagsmännen utföra vid utskottsborden, skulle vara allt de hade att göra. Först och främst har jag med lika stor styrka som herr Bärg betonat nödvändigheten av kontakten med hemorten och vad därtill hör, och till yttermera visso har jag låtit mig angeläget vara att i min reservation sätta in en utförlig erinran om

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

att riksdagsmännens arbete består av mångahanda andra ting än deltagande i utskottsarbetet. Eftersom tiden för min replik väl snart är tilländalupen, skall jag inte nu citera detta, utan jag vill nöja mig med att hänvisa den föregående ärade talaren och dem, som ha instämt med honom, till vad i reservationen har yttrats överst på sid. 12. Jag antog, att kammaren skulle hålla mig räkning för att jag inte i mitt anförande upprepade detta, som sålunda redan anförts i reservationen.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det är väl närmast kris- och krigstiden, som nu har gjort denna fråga så aktuell — de långa riksdagarna, behovet att ha riksdagen samlad under de hårda yttre förhållandena, då läget för vårt land väl varit mer kritiskt än någon gång förut under det senare århundradet. Regeringen har väl under sådana omständigheter funnit det vara nödvändigt att hålla riksdagen samlad. Riksdagen har väl också ansett att det varit betydelsefulla frågor, som ha stått på dagordningen, och man har måst räkna med att andra frågor när som helst kunde komma upp. Folket ute i landet har väl likaledes förutsatt, att riksdagen skulle vara samlad under denna kritiska tid.

Det är givet att, i och med att statens ingripande påfordrats beträffande allt fler och fler områden och riksdagens mening därvidlag i de flesta fall skolat höras, detta gjort det nödvändigt att hålla riksdagen samlad under längre tid än eljest. Då bör man ju också ordna riksdagsarbetet på ett så förnuftigt sätt, att riksdagsmännen kunna vistas här och utföra sitt riksdagsmannaupdrag utan att behöva bryta förbindelsen med hemorten. Det är väl detta man önskar tillgodose med en reform på detta område, på samma gång som man naturligtvis vill söka ordna arbetet så, att riksdagen på det ändamålsenligaste sättet skall kunna fylla sin uppgift.

Jag hade väntat mig, att konstitutionsutskottet, som ju här närmast är initiativtagare, skulle ha kunnat framkomma med ett förslag till reformering av riksdagens arbetsformer. När jag läste utskottets memorial, tänkte jag också, att utskottet borde ha kunnat säga, att det skulle komma fram med ett förslag till reformering av riksdagsarbetet. Men sedan jag nu hört dagens debatt här i kammaren, har jag allt mer kommit till den uppfattningen, att det nog är nödvändigt att verkställa en utredning.

Det finns också så många synpunkter på denna fråga, och det är så många intressen, som ha kommit fram, vilka naturligtvis böra så långt det är möjligt tillgodoses, att det nog är nödvändigt att en utredning företages. Hade man kunnat gå den väg, som det i dag har påyrkats att man skulle gå, nämligen att vi skulle kunna ha kvar den gamla arbetsordningen men samtidigt söka göra riksdagsarbetet mera effektivt, så att vi kunde sluta inom rimlig tid, skulle jag ha velat förorda en sådan lösning.

Nog tror jag för min del, att riksdagsarbetet skulle kunna effektiviseras — och med den erfarenhet jag har om riksdagsarbetet från den långa tidrymd, varunder jag varit ledamot av kammaren, tror jag mig våga påstå, att jag har full kännedom därom. Men jag har också vetskap om hur svårt det är att rationalisera riksdagens arbetsformer. Just med hänsyn till dessa stora svårigheter, anser jag att man inte bör motsätta sig, att en utredning företages, varvid man undersöker möjligheterna att komma fram även på andra vägar än dem utskottet anvisat. Och om nu riksdagens arbetsformer skola reformeras, är det givetvis för oss lantmän bättre, om riksdagens arbete skulle kunna utsträckas till en session på senhösten, till exempel vid början av november månad, och därigenom undvika att den fortgår till tiden omkring midsommar. Däremot tror

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

jag icke, att man skulle vinna något på att flytta fram tiden för riksdagssessionens början så som reservanterna med herr Herlitz i spetsen föreslagit. De fjorton dagar före jul som det här skulle röra sig om, komme egentligen inte att kunna utnyttjas av landsortsborna på annat sätt än till ett gästbesök i huvudstaden. Man skulle inte hinna komma in i riksdagsarbetet i någon högre grad. Ingenting vunnas med en sådan anordning. Man skulle säkerligen därigenom blott förlänga riksdagsarbetet med de fjorton dagarna eller tre veckorna före jul, och riksdagsmännen finge nog stanna kvar lika länge som eljest under den följande sessionen i början av det nya året. Jag tror därför inte att den lösningen är ändamålsenlig.

Huruvida det däremot är möjligt att komma fram på den andra vägen, den som utskottets majoritet har anvisat, därom bör väl en utredning kunna ge besked. Kunde statsverkspropositionen och övriga propositioner, som behöva avgöras under den session som föreslås äga rum under de fyra första månaderna av året, framläggas i god tid — ty det är dock, mina herrar, till stor del därpå riksdagsarbetet hänger — borde denna session kunna avslutas inom den nämnda tiden. Om allt arbete icke hunnit avverkas på denna tid, skulle sessionen ändå kunna avbrytas vid den tidpunkten och behandlingen av de återstående frågor, som behövde lösas under året, uppskjutas till höstsessionen. Har man från början bestämt sig för att förfara på det sättet, borde något kunna vinnas med införande av en höstsession, men är man böjd för ett låtgås-system när det gäller den första sessionens längd, är det fara värt att man får först en riksdagssession som räcker till fram i juni, kanske till slutet av denna månad, och därefter ytterligare en session på hösten. Det leder ju endast till en förlängning av riksdagsarbetet. Det tål nog vid att man skapar garantier för att en sådan reform inte ger det resultatet.

Men när man skall reformera på detta område, bör man om möjligt ordna det både så, att riksdagsarbetet blir tillgodosett, och så, att de enskilda ledamöterna erhålla sysselsättning, och därigenom undvika att missnöje alstras genom att en del riksdagsmän få gå här mer eller mindre sysslösa, därför att de icke få delta i utskottsarbetet. Det måste vara angeläget för en utredning att finna en lösning i det avseendet.

Jag tror dock icke att man bör utöka statsutskottet till fem avdelningar. Jag sätter i fråga, om några nämnvärda fördelar kunna vinnas därmed. Man skulle i stället t. ex. kunna öka andrakammarsuppleanternas antal i en del utskott. Till följd av att riksdagen pågår under så stor del av året och då riksdagsmännen ha mycket att uträtta i hemorten, händer det många gånger till och med i statsutskottet, där det dock finns ganska många suppleanter, att det är svårt att få samtliga platser besatta vid vissa sammanträden. Här finns således en möjlighet att ge flera riksdagsmän i andra kammaren tillfälle att delta i utskottsarbetet. Man bör vidare taga under övervägande att öka sextonmannautskottens ledamotsantal till tjuu och likaså att bibehålla de tillfälliga utskotten. De svårigheter, det här gäller, röra ju närmast andra kammaren med dess 230 ledamöter mot första kammarens 150. Det är ju inte så lätt att i utskotten sysselsätta det överskjutande antalet ledamöter i andra kammaren, när båda kamrarna skola ha lika många representanter vardera i de gemensamma utskotten. Andra kammaren har dock flera tillfälliga utskott där åtskilliga ledamöter sysselsätts. Dessa utskott företa en hel del utredningar av ofta ganska principiell art och komma fram med ganska viktiga utlåtanden. Jag vill här endast erinra exempelvis om utlåtandet vid första sessionen av årets riksdag angående problemen i samband med en övergång till fredsförhållanden. Det var ett ärende som tilldrog sig stor uppmärksamhet och i vilket andrakammarutskottet gjorde mycket vittgående undersökningar. På den vägen

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

har man ju möjlighet att sysselsätta åtskilliga av andra kammarens ledamöter.

Det har här gjorts gällande, framför allt av herr J. B. Johansson, att anordnandet av kammarens plena skulle inverka åtskilligt på riksdagsarbetet, och talaren syftade därvid främst på att vi under de senaste riksdagarna haft arbetsplena endast på onsdagarna. Nu förhåller det sig så, att det inte har varit någonting bestämt om att plena skulle hållas endast under onsdagarna, utan anledningen till att så har skett är att det på grund av ärendenas beskaffenhet icke har förelegat något behov av ytterligare plena. På den grund har man icke anordnat mer än ett arbetsplenium i veckan. Efter kriget komma emellertid sannolikt helt andra politiska förhållanden att uppstå. Då kommer man väl att mera ingående diskutera även mycket obetydliga frågor, och under sådana förhållanden torde det säkerligen bli behov av att anordna arbetsplena oftare än en gång i veckan. Mot slutet av riksdagarna har det ju för övrigt även under de senaste åren anordnats arbetsplena mer än en dag i veckan. Men då man hinner slutbehandla alla ärenden, som framlagts av utskotten, vid ett enda plenium utan att ens hålla kvällsplenium, kan jag inte anse annat än att det måste innebära enbart en arbetsbesparing att man nöjer sig med endast ett arbetsplenium i veckan. Att riksdagsmännen få möjlighet att resa hem, de som inte bo för långt bort från Stockholm över söndagarna, och de längre bort bosatta ett par gånger i månaden, är väl nästan nödvändigt. Det är för övrigt en angelägenhet av betydelse icke blott för dem själva och hemorten, utan också för hela samhället att riksdagsmännen kunna stå i kontakt med sin hemort och underhålla en intim kännedom om dess förhållanden. Från talmännens sida har avsikten med att arbetsplena icke anordnats även på lördagarna dock främst varit att bereda utskotten flera arbetsdagar. Ha utskotten nu inte kunnat utnyttja denna möjlighet, kan man dock knappast anse att förseningen av riksdagsarbetet beror på att kamrarna icke haft mer än ett arbetsplenium i veckan. Jag anser därför inte att denna anmärkning är berättigad.

Utskottets utlåtande innebär alltså för mig, herr talman, i åtskilligt en missräkning. Dels har utskottet inte kunnat föreslå sådana arbetsformer att riksdagsarbetet under normala tider kan slutföras på ungefär fem månader under årets första del. Dels innehåller utskottsutlåtandet överhuvud taget intet konkret förslag till reform. Anledningen därtill har jag emellertid nästan fått klar för mig i dag under denna debatt. Under sådana förhållanden kan jag för min del, herr talman, ge min anslutning till att en utredning företas.

Medan jag nu har ordet skall jag upptaga även en annan fråga till behandling.

På kammarens bord ligger i dag ytterligare ett digert utlåtande, bankoutskottets utlåtande, angående omorganisation av riksbanken. Det har föregåtts av omfattande utredningar och remisser. Utlåtandet är icke fullt enhälligt. Riksbanksfullmäktige avlät redan under förra delen av innevarande års riksdag ett förslag till bankoutskottet avseende en omorganisation av riksbanken med dess avdelningskontor. Men detta förslag kom icke på kamrarnas bord och blev icke känt för riksdagsmännen utan dessa fingo kännedom om förslaget först när bankoutskottets utlåtande delades ut i kamrarna. Det är naturligtvis en svaghet att ett så stort förslag som detta förelägges riksdagen utan att de enskilda riksdagsmännen ägt kännedom om vad som försiggått i detta avseende och utan att de således haft möjlighet att i motioner framlägga förslag rörande en sådan reform.

När man nu går att utreda frågan om riksdagens arbetsformer, vill jag här uttala den vädjan att man även måtte undersöka, huruvida man inte skulle kunna få en sådan ändring till stånd därvidlag att även ett förslag som det

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

ifrågavarande på ett eller annat sätt kunde komma på riksdagens bord innan det behandlades av vederbörande utskott. Det enklaste synes mig vara att t. ex. bankofullmäktige och riksgäldsfullmäktige hade att inlämna sina petita till kamrarna, varefter kamrarna remitterade dessa till vederbörande utskott. Då finge ju den enskilde riksdagsmannen kännedom om eventuella förslag och skulle inte gå miste om möjligheten att inverka på deras behandling genom att framlägga förslag motionsvis. Det borde, synes det mig, undersökas, huruvida den vägen är framkomlig, och en sådan undersökning borde kunna ske i samband med den utredning, som väl nu kommer att företagas.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Med anledning av vad herr förste vice talmannen nu yttrat beträffande det ärende som står senare på dagordningen, nämligen bankoutskottets utlåtande rörande riksbankens omorganisation, ber jag att få meddela att herr förste vice talmannens redogörelse inte är fullt riktigt.

Ifrågavarande förslag har ingivits till bankofullmäktige till bankoutskottet, och redan i våras delades på bankoutskottets initiativ ut en recit, en fullständig redogörelse för ärendets gång och utveckling, till alla riksdagsmän med meddelande om att bankoutskottet under hösten skulle avge utlåtande över förslaget. Den ärade talarens påstående att riksdagsmännen inte i tid fått kännedom om förslaget är alltså icke riktigt.

Vidare ha riksdagsgrupperna från utskottets sida fått meddelande om att det funnits möjlighet för riksdagsmännen att, visserligen icke motionsledes men genom direkta framställningar till bankoutskottet, ge sin mening i frågan till känna. Detta har också lett till att utskottet fått mottaga en skrivelse, under tecknad av ledamöter av riksdagen tillhörande olika partier.

Jag vill därmed inte säga att det inte hade varit möjligt att motionera i detta ärende. Jag har den personliga meningen att så hade kunnat ske med stöd av bestämmelsen att motioner få väckas med anledning av en under riksdagen inträffad händelse. Men jag vill också erkänna att det finns delade meningar om den saken.

Vad jag har velat påpeka är att riksdagsmännen i alla fall ha fått del av saken i mycket god tid, vilket icke utesluter att även den fråga, som den föregående ärade talaren tog upp, kan bli föremål för prövning, om det nu blir en utredning angående riksdagens arbetsformer.

Herr Engberg: Herr talman! I första momentet av § 38 i riksdagsordningen stadgas att konstitutionsutskottet tillkommer att pröva där uppräknade författningar, till vilka även de höra som beröras i dagens debatt, och att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti som äro nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, såsom orden lyda i detta moment.

Jag vill särskilt stryka under momentets innebörd, eftersom jag till att börja med är ense med den ärade talare på Gävleborgsbänken som i särskilt yttrande har utvecklat den meningen att man icke borde hos Kungl. Maj:t begära en utredning i dessa stycken. Jag håller nämligen i likhet med honom före, att detta är en riksdagens egen angelägenhet och att när riksdagsordningen i det här av mig citerade momentet av § 38 föreskriver att det är konstitutionsutskottet som hos riksdagen skall föreslå dylika ändringar, bör man icke i onödan springa till Kungl. Maj:t och anhålla om en utredning.

Jag var visserligen en gång med i en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté vars arbete omnämnes i inledningen till utskottets utlåtande, 1931 års kommitté. I denna sutto bl. a. också min ärade vän herr Ivar Anderson och herrar Kvarnzelius, Anderson i Råstock m. fl. Vi arbetade så gott vi kunde och diskuterade

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

igenom riksdagens arbetsformer. Nog har jag suttit i åtskilliga kommittéer och församlingar, men någon mer stockkonservativ församling än den vår kommitté den gången utgjorde har jag svårt att föreställa mig. Litet småkrafts kommo vi emellertid fram med, och på grundval därav utarbetades också i sinom tid en proposition vars resultat redovisas här i betänkandet.

Jag vill emellertid erinra därom att redan under de överläggningarna stod det nog ganska klart, att i samma mån som statsverksamheten överhuvud taget har vidgats här i landet — och det är ju obestriddligt att den har gjort det årtionde efter årtionde — i samma mån har själva den tidsram som riksdagsordningen har förutsatt för riksdagsarbetets utförande blivit allt snävare, och följaktligen har problemet kommit att gälla antingen att inom denna ram vidtaga sådana åtgärder att man ändå kan hinna med arbetet, eller att skaffa sig en vidgad ram, och det är helt naturligt att detta senare för ögonblicket är problemets kärnpunkt.

Konstitutionsutskottet har också i sitt utlåtande gjort frågan om riksdagens arbetsformer väsentligen till en fråga om tidsramen: frågan om den lämpligaste tidpunkten för arbetets början, frågan om höstsession eller icke höstsession. I det stycket vill jag, herr talman, för min del bekänna — liksom, såvitt jag uppfattade, även bevillningsutskottets ärade ordförande gjorde — att det synes mig vara svårt att undkomma en utvidgning av själva ramen. Frågan, om denna skall sökas på den sammanhängande linjen eller den delade linjen, för att taga upp en ominös benämning från åren före 1914, ja, det är en annan fråga. Jag är för min del inte ännu riktigt på det klara med vad jag därvidlag innerst skulle föredraga. Jag vill endast säga att det talar skäl för och skäl emot båda lösningarna.

Har man erfarenheter både såsom riksdagsman och såsom förutvarande statsråd, finner man att medaljen onekligen har två sidor. Jag vill bl. a. fästa uppmärksamheten på att om riksdagen skulle öppnas i början av december, innebär ju detta att Kungl. Maj:t under sommaren måste ha gjort i ordning propositionerna. Nu är det ju ändå så, att även statsråden äro människor, människor som få arbeta hårt, och det lär väl vara uteslutet att man skulle kunna ändra på de sex veckors semester som de åtnjuta. Men statsrådets semestrar måste spridas. De börja ju under förra hälften av juni och pågå till in i september. Att göra någon ändring därutinnan lär väl vara svårt. Men följden därav skulle nog bli, att om propositionsmaterialet väsentligen skall vara utarbetat före början av december, bleve det svårt för Kungl. Maj:t att överhuvud taget få någon tid ledig från riksdagen, under vilken man kunde arbeta med propositionerna. Jag lutar mera, det måste jag erkänna, åt den uppfattningen att riksdagen bör börja, liksom nu, den 10 januari, men att arbetet skulle klippas av på vårkanten, dock icke så, att man, såsom här står i slutet av andra stycket på sid. 5 i konstitutionsutskottets utlåtande, skulle utan något förbehåll låta Kungl. Maj:t vid en fortsättningsriksdag på hösten framlägga de propositioner som inte medhunnits under den första sessionen. Herrarna kunna vara övertygade om att skola de direktiven gälla för en utredning, komma nog höstsessionerna att bli mycket, mycket omfattande, och då kommer nog inte det hopp man har haft om någon arbetslindring att infrias.

Jag har därför i den frågan närmast den uppfattningen att man borde pröva sig fram med en höstsession, men jag nödgades säga mig, när jag läst igenom utskottets utlåtande, att jag på intet sätt var färdig att önska en utredning efter dessa linjer. Under diskussionen i dag har pekats på saker som borde kunna praktiskt ordnas ganska raskt. Jag tänker exempelvis på herr Undéns framhävande av en bordläggningmöjlighet. Jag tror för min del att där öppnar sig en mycket praktisk utväg. Jag tänker också på den berörda möjlig-

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

heten att man under tiden mellan sessionerna skulle kunna låta vissa utskott arbeta och att resultatet av deras arbete skulle framläggas senare. Allt detta har utskottet i sina riktlinjer lämnat åsido, och det förefaller mig som om det inte vore riktigt.

Här har talats om den svenska riksdagens obenägenhet att ändra sina arbetsformer. Obenägenheten är påfallande. Man skulle kunna åberopa Skriftens ord: »Andra haver han hulptit, men sig själv kan han intet hjälpa», och det är ju icke fråga om annat än att åtskilligt med god vilja skulle kunna uppnås. Jag tillät mig att i den kommitté, som arbetade år 1931, framställa exempelvis önskemålet att plena ordnades så, att ledamöterna verkligen kunde vara samlade, därigenom att varje kammare hade sin lunchtid, varunder förhandlingarna avbröts och det vädrades, så att det blev bättre syresättning i lokalerna, något som troligen också skulle befrämja det andliga arbetet. Jag pekade också på att det vore riktigare att börja klockan nio på dagen än klockan elva. Hjärnan arbetar bäst på morgnarna, och det är en gammal poetisk villfarelse att det är först vid skymningens inbrott som Minervas fågel börjar sin flykt. Därför tror jag att redan däri låge en tidsvinst inom räckhåll. Jag kan heller icke inse att det är nödvändigt att vi iakttaga den oerhörda omständlighet i vårt utskottsarbete som består i att det skall redogöras för allt som har hänt i frågan ända från Adams tid och till nu, med återgivande sida upp och sida ned av vad som har stått i propositioner och vad som har stått i sakkunnigutlåtanden. Allt det där skulle också kunna inskränkas.

Men det är småsaker, herr talman. För mig är den närmaste frågan den, om vi utan en utvidgning av tidsramen kunde finna någon anordning som medger en jämnare fördelning under hela riksdagstiden av arbetsuppgifterna. Och jag måste säga att jag reagerar emot tanken att på detta tidiga stadium springa till Kungl. Maj:t, innan vi ännu veta, om riksdagen kan hjälpa sig själv. Konstitutionsutskottet har ju inte särskilt mycket att göra nu för tiden. Det är ändå på det sättet att rösträttsfrågornas tid är förbi, och det är inte som i min gröna ungdom, då vi i utskottet hade en oerhört stor mängd av vidlyftiga rösträttsfrågor och annat att behandla. Jag tycker att utskottet bör få fundera ett år till och med ledning av vad som här sagts försöka självt komma med några praktiska förslag. Springer man till Kungl. Maj:t, är det visserligen tänkt att Kungl. Maj:t till en blivande utredning skall befordra de s. k. direktiv som konstitutionsutskottet här har utarbetat. Men det blir Kungl. Maj:t som sammansätter utredningskommittén, och Kungl. Maj:t har där uppenbarligen stora intressen att bevaka beträffande den sida av problemet som gäller propositionerna. Varför skall riksdagen avhända sig sin rättighet till den andra parten genom att bara hemställa till Kungl. Maj:t att låta utreda saken, när riksdagen har ett utskott som enligt riksdagsordningen självt har till uppgift att hos riksdagen föreslå på detta område nödiga, nyttiga och genomförbara åtgärder?

Mitt yrkande är därför, herr talman, i det nuvarande läget kort och gott avslag. Jag yrkar avslag på såväl utskottets kläm som på dess motivering, och uttalar förhoppningen att konstitutionsutskottet fortsätter med sitt både nyttiga och nödiga utredningsarbete i denna fråga och att det kanske också kommer fram med förslag till åtgärder som, för att än en gång använda grundlagens ord, äro möjliga att verkställa.

Häri instämde herr *Lindström*.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att göra ett yrkande. Men innan jag övergår därtill, vill jag med anledning av herr Eng-

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

bergs anförande säga, att följer man hans linje och röstar för rent avslag, finns det — föreställer jag mig — ingen möjlighet att fatta ett beslut i denna fråga vid nästa års riksdag. Förutsättningen för att man inom rimlig tid skulle kunna genomföra en del av de ändringar, som det här är fråga om, är ju att vissa beslut i grundlagsfrågor fattas redan vid 1944 års riksdag. Såvitt jag förstår, innebär därför herr Engbergs förslag ett uppskjutande av frågans lösning flera år framåt. Jag tycker inte att det vore lyckligt, om en hel del frågor som kanske äro mogna för sin lösning skulle komma att få vila i flera år.

För övrigt kan herr Engbergs anförande av mig anföras såsom ett ytterligare motiv för det yrkande, som jag ämnar framställa. Jag har liksom herr J. B. Johansson — visserligen från en något annan utgångspunkt än han — anslutit mig till det yrkande, som jag trodde, att herr andre vice talmannen hade framställt, nämligen om bifall till utskottets förslag *med strykande av motiveringen*. Nu förklarade emellertid herr andre vice talmannen, att han inte framställt något yrkande om strykande av motiveringen, utan att han endast sagt, att han ogillade motiveringen. Emellertid har från flera håll och icke minst av herr Engberg framhållits, att man ogillar motiveringen. Flera talare ha sagt, att på den och den punkten kunde de inte gilla den föreliggande motiveringen. Det enda rimliga i en sådan situation vore, tycker jag, att biträda det yrkande, som jag trodde att herr andre vice talmannen framställt, nämligen om bifall till det förslag om utredning som utskottet framlagt, men med strykande av utskottets motivering. Därigenom skulle också den utredningskommitté, som antagligen kommer att tillsättas, få friare händer. Om kommittén ville gå in på något av de projekt som herr Engberg nu framlagt, så skulle den inte hejdas av en pekpinne och en tillsägelse: »Nej, låt bli det där, det få ni inte röra vid!» Om kommittén ville gå in på frågan om att eventuellt inrätta ett stort utskott i stället för de tillfälliga utskotten, funnes det ingen motivering som sade: »Nej, det få ni inte röra vid!» Jag tror, att om riksdagen vill ha en verkligt tillfredsställande utredning av denna fråga, är det bäst att gå den vägen, att man bifaller utskottets förslag med strykande av motiveringen.

I utskottets kläm heter det emellertid: »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville, under åberopande av vad utskottet ovan anført, hemställa» etc. Man får väl då utesluta orden »under åberopande av vad utskottet ovan anført» ur klämman.

Herr talman! Jag ber alltså för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan med den nämnda ändringen och med uteslutande av motiveringen.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Det börjar bli mer och mer tydligt, att utskottsutlåtandet inte egentligen täcker vad som är en allmän mening inom kammaren. Jag tycker att de flesta talarna funnit, att utlåtandet inte ger den bästa lösningen av frågan.

Jag begärde närmast ordet för att betyga riktigheten av vad herr Johan Bäck nämnde, då han talade om olägenheten av att riksdagsmännen under lång tid av året hindras att stå i kontakt med hemorten, med näringslivet och överhuvud taget allt vad som sker i det verkliga livet. Det är inte den enda nackdel, som är förknippad med långa riksdagssessioner. Lika väsentligt är, att det kommer att bli allt svårare att få representanter här i riksdagen, som komma från näringslivet och som alltså under en stor del av sin levnad där haft sin sysselsättning. Den nackdelen kommer säkerligen att visa sig vara avsevärd, och det vore inte lyckligt, om det klientel, ur vilket riksdagsmännen väljas, blir allt mindre och ensidigare. Därför är det också nödvändigt

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

att man vidtager åtgärder, som äro ägnade att undanröja dessa risker. Jag tror därvidlag inte, att det är den omständigheten, att man här behöver arbeta strängt, som avhåller människor från att komma hit. Tvärtom förhåller det sig nog så, att särskilt sådana människor, som äro vana att ligga i från morgon till kväll i sina gärningar, snarare tycka att det många gånger är en lättnad här, åtminstone tidvis. Jag vill inte med detta ha sagt, att man kan betrakta det som en sinekur att vara riksdagsman. Nej, vad som mest avhåller, är att man under en så lång tid av året blir bunden av riksdagsarbetet.

Herr J. B. Johansson nämnde, att han ansåg, att det vore klokt att återinföra systemet med arbetsplena även på lördagarna. Jag är inte säker på att det är så lämpligt, ty med den längd som riksdagarna ha, hur man än gör, är det nödvändigt, att riksdagsmännen få besöka hemorten. Det har blivit så, att man har haft lördagar och måndagar lediga, och jag tror att det vore olyckligt, om den möjligheten toges bort. Med endast ett arbetsplenum i veckan böra utskottsordförandena kunna hålla sammanträden även på fredagarna, även om de nog ibland bli rätt hårt pressade av utskottsledamöterna att inte hålla sammanträden på fredagarna; därvidlag böra de vara hårda, när så behöves.

Jag tror att det bara finns två sätt, på vilka man kan komma till ett effektivt resultat, när det gäller att få riksdagssessionerna avkortade. Jag vill från början säga, att jag är absolut emot en höstsession, vilket utskottet förordar. Om det vore så, att man kunde vara säker på att vårsessionen slutade omkring den 1 maj och höstsessionen varade endast en månad eller sex veckor, vore det inte så dumt. Men jag tror inte att man kan räkna med detta, ty det kan bli en lika lång vårsession som nu och så ytterligare en session på hösten. Jag hoppas att det inte finns majoritet här i riksdagen för att det skall vara så långa riksdagar som möjligt. Jag har nog träffat på dem, som velat detta, därför att de tycka, att det är det bästa sättet att bli försörjda. Men jag tror inte att man får vara så stygg, att man tror att det av den anledningen finns majoritet för långa riksdagar.

Av de två vägar, som jag nyss syftade på då det gäller att komma till rätta med svårigheterna, är den ena att man kan rationalisera arbetet inom riksdagen en hel del. Här ha i dag nämnts olika uppslag. Jag skulle vilja tillägga ett, som inte är nämnt, nämligen att de utskott, som äro mest arbetstyngda — det är riktigt, såsom herr J. B. Johansson sade, att det är på dem det hänger — kunna hålla på längre vid sammanträdena och inte sluta klockan fyra eller så. De kunna hålla på till fram emot klockan sex, och till och med litet oftare än som nu sker ha sammanträden på kvällarna de dagar i veckan, som man anslår till utskottsarbete.

Det är ju möjligt, att man kan åstadkomma en del genom att förstärka det mest arbetstyngda utskottet, statsutskottet. Men jag tror inte att det är så nödvändigt, utan det skulle snarare ske för att tillmötesgå andra kammarens önskemål om att flera riksdagsmän skulle få deltaga i utskottsarbetet.

Vad som är viktigast, och som också berörts av flera talare, kanske mest av herr J. B. Johansson, är att Kungl. Maj:ts propositioner inte inkomma för sent. Kan man inte få den saken ordnad, herr talman, tror jag inte det hjälper, vad vi själva än sedan hitta på. Den saken är fullständigt avgörande. Om man skulle analysera vad som försenar riksdagarna — jag har själv försökt att göra en analys under några år — finns det inte möjlighet att påvisa, att riksdagsarbetet försenats en enda dag av sådana propositioner, som kommit före propositionstidens utgång, utan det har så gott som alltid berott på propositioner, som kommit efter denna tid, och av sådana propositioner föranledda motioner.

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Jag tror inte att det är uteslutet, att riksdagen, om den ville erhålla rättelse i dessa ting, skulle kunna skicka tillbaka de propositioner, som lämnas efter propositionstiden, med undantag av sådana, som enligt grundlag må lämnas senare. Prövas en sådan utväg med allvar och kraft, tror jag att man har löst problemet till nittio procent.

För att få Kungl. Maj:t att låta bli att lämna propositioner för sent bör riksdagen på ett fullkomligt auktoritativt sätt uttala sin mening härom, eller, om inte detta hjälper, helt enkelt statuera ett exempel genom att lämna tillbaka de propositioner, som avlämnats efter propositionstidens utgång och som riksdagen inte trots detta bör mottaga. De medlen ha vi i vår makt, och för att anlita dem behöva vi inte göra någon utredning. Jag är därför närmast på samma linje som herr Holmström och landshövdingen i Västernorrlands län, vilka anse att det är onödigt att springa till regeringen med en sådan här sak.

Jag tror inte att man vinner så mycket genom att börja riksdagen den 1 december. Det är inte de ärenden, som ligga på riksdagens bord den 10 januari, eller de motioner, som väckas i anledning därav, som försena riksdagen.

Redan före herr Engbergs anförande var jag av den uppfattningen, att ett avslagsyrkande nog skulle vara naturligtast, men jag ville inte framställa det, därför att jag tyckte att det var angelägnast, att i varje fall utskottets motivering kommer bort, och jag ville inte försvåra en votering genom att för många yrkanden komma att stå mot varandra. Det skulle kunna hända, att det blir fel yrkande som i slutvoteringen står mot utskottets hemställan. Men eftersom ett rent avslagsyrkande nu är ställt, är jag närmast böjd för att ansluta mig till det.

Om det går på det sättet, vilket kanske är troligt, att riksdagen beslutar en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, hoppas jag att Kungl. Maj:t inte tar hänsyn bara till vad utskottsmajoriteten skrivit eller vad som innefattas i reservationen, utan också till vad som sagts under dagens debatt.

Jag hoppas att regeringen, om den nu får en skrivelse med begäran om utredning, inte förordar förslaget om höstsession, ty det enligt min mening angelägnaste är att tanken på en höstsession kommer bort från resonemanget. En sådan session skulle bara leda till en förlängning av riksdagsarbetet, som skulle få de olyckliga följder, som jag nämnde i början av mitt anförande.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till herr Engbergs avslagsyrkande.

Herr Karlsson, Gottfrid: Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord till herr J. B. Johansson, som med uppvisande av sin statistik från statsutskottet ville framhålla, hur många punkter som voro utbrutna i innevarande års statsverksproposition. Jag antecknade visserligen inte siffrorna från de olika departementen, men han kom fram till en summa av 187 utbrutna punkter ur statsverkspropositionen innevarande år. Beträffande dessa punkter kommo sedermera propositioner, som lämnades till riksdagen mer eller mindre sent, de flesta kanske mycket sent, och det är detta som, framhöll herr J. B. Johansson, har försenat arbetet för oss i statsutskottet och i riksdagen. Det var ju ungefär detsamma, som jag tillät mig framhålla i mitt första anförande. Men jag vill ställa den frågan till herr J. B. Johansson: tror inte herr J. B. Johansson att, om riksdagen börjar redan på hösten och Kungl. Maj:t således skall lägga fram statsverkspropositionen mer än en månad tidigare än enligt nu gällande ordning, det då kommer att visa sig omöjligt för Kungl. Maj:t att ha med allting i statsverkspropositionen, och att denna förkastliga anordning med utbrutna punkter i statsverkspropositionen kommer att tillämpas i ännu högre

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

grad? Jag är rädd för att så kommer att bli fallet, och därför kan jag inte dela den ärade talarens uppfattning, då han tror att den bästa lösningen är att gå på reservanternas linje.

Herr Undén yttrade att man vid utredningen borde ta under övervägande möjligheten för riksdagen att bordlägga propositioner som framläggas för riksdagen. Vi ha inte i utskottets utlåtande använt uttrycket bordläggning, men vi skriva på ett ställe i utlåtandet: »Vid en efterföljande andra session på hösten kunde sedan till behandling upptagas frågor, som ej medhunnits under våren.» Det är ju, ehuru uttryckt med andra ord, samma sak som herr Undén talade om och vari sedan herr Engberg instämde.

Herr Engberg redogjorde inför kammaren för grundlagens bestämmelser om konstitutionsutskottets skyldighet att framlägga de förslag till ändringar av grundlagen som äro nödiga och nyttiga, och utskottet skulle enligt hans mening, såsom han uttryckte sig, inte springa till Kungl. Maj:t och begära utredning om förslag till ändringar i grundlagen. Herr Engberg talade också om att han själv suttit i 1931 års kommitté — vi kalla den visserligen i vårt utskottsutlåtande 1930 års kommitté, men det är ju samma kommitté. Vad var anledningen till att man tillsatte denna kommitté, som herr Engberg skildrade som den mest urkonservativa kommitté som han någonsin varit med och arbetet i? Jo, såsom grund för tillsättandet av kommittén låg ett av konstitutionsutskottet år 1930 avgivet memorial nr 21, där utskottet hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t med beaktande av anförda synpunkter »ville låta verkställa en utredning angående de ändringar i grundlag och andra författningar, som må finnas nödiga för ett mera ändamålsenligt anordnande av lagtima riksdags arbeten, och före löpande andra-kammarvalperiods utgång för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen må föranleda». Detta utskottets förslag var enhälligt, och bland dem, som varit med om att framlägga memorialet för riksdagen, befann sig herr Engberg. Vi äro alltså, mina herrar, i gott sällskap, när vi i år framlägga ett utlåtande för riksdagen, där vi föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av denna sak.

Det är dock en hel del spörsmål, som här måste komma under övervägande och som det inte är möjligt för konstitutionsutskottet att ta upp till behandling. Det är spörsmål som röra budgetarbetet och därmed sammanhängande saker. Vi måste enligt mitt förmenande ovillkorligen söka kontakt med Kungl. Maj:ts kansli för att få dessa ting på ett fullt vederhäftigt sätt klarlagda, och det behöver inte alls betyda, att utskottet eller riksdagen springer till Kungl. Maj:t, såsom herr Engberg uttryckte det, utan det är för att frågan skall bli så allsidigt och så grundligt utredd som det överhuvud taget är möjligt.

Jag vill också understryka för dem av kammarens ledamöter, som äro intresserade av att det verkligen blir något resultat av detta arbete, att om de eventuellt följa den linje, som herr Engberg här har föreslagit, och yrka avslag på utskottets hemställan, så betyder det ju, såsom herr Hage mycket riktigt förmodade, ett skjutande av hela ärendet några år framåt.

Jag har velat göra dessa små randanmärkningar till vad som har blivit sagt i debatten. Jag hoppas att kammaren måtte biträda det förslag till utredning som utskottet har framlagt. Vi ha ju för övrigt inte skrivit så förfärligt bestämt, utan sedan vi redogjort för de båda förslagen om att riksdagen skulle börja tidigare än som för närvarande sker, ha vi gjort följande uttalande: »Utskottet har därför — utan att vilja motsätta sig en närmare omprövning av även de två nyss nämnda förslagen — för egen del stannat vid en lösning» o. s. v. Ett bifall till utskottets förslag utesluter sålunda inte att man kommer

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

att taga hänsyn till de olika propåer, som blivit framställda i det här sammanhanget, och inte minst den debatt, som förts i kammaren. Det utgår jag från såsom en självklar sak.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den närmast föregående ärade talaren frågade mig, om inte antalet utbrutna punkter i statsverkspropositionen blir ännu större, om man börjar riksdagen den 1 december. Jag svarar nej på den frågan, ty meningen med denna tillbakaflyttning i tiden är ju att riksdagen skall sluta tidigare på våren, och jag underströk särskilt i mitt anförande, att propositionsarbetet i Kungl. Maj:ts kansli då också skulle börja tidigare än vad som nu är fallet. Det blir således en växelverkan, och det visar också, vad jag så starkt underströk, nämligen att mycket hänger på hur arbetet med propositionerna organiseras.

När jag hade ordet sist, yrkade jag bifall till herr andre vice talmannens yrkande, men eftersom han inte riktigt vill stå för det i hela sin utsträckning, yrkar jag, herr talman, i stället bifall till det yrkande, som framställts av herr Hage och som innebär ett strykande av utskottets motivering.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga några ord i anledning av ett yttrande av herr J. B. Johansson, vilket sedermera blivit föremål för rätt mycket debatt. Han ansåg att man i riksdagen skulle återinföra systemet med två arbetsplena i veckan i stället för såsom vi nu ha endast ett arbetsplenum i veckan.

Jag har sett efter, hur lång tid onsdagsplena för närvarande ta under januari och februari månader. År 1942 höllo vi i första kammaren, sedan statsverkspropositionen hade remitterats, första gången onsdagsplenum den 21 januari. Det räckte 34 minuter. Nästa vecka varade det 45 minuter och den därpå följande veckan 14 minuter, den därefter 11 minuter, och följande vecka — det var onsdagen den 18 februari, då man för första gången fattade beslut i anledning av en proposition — räckte plenum 2 timmar 15 minuter. Den 11 mars fick man sedermera för första gången ett stort plenum, som varade 7½ timmar. I år räckte första plenum efter statsverkspropositionens remiss, den 20 januari, 9 minuter. Den 27 januari varade plenum 39 minuter, den 3 februari 22 minuter, nästa gång 38 minuter, den 17 februari 1 timme 7 minuter, och den 24 februari slutade plenum efter 3 timmar 20 minuter. Jag tror inte, herr talman, att det är riktigt att dela vart och ett av dessa plena på två gånger. Det kunde bli plena på 10 eller 15 minuter varje gång.

Det är en helt annan fråga som i fråga om arbetet i januari och februari träder i förgrunden. Jag var för min del mycket betänkt på att vid årets riksdag i januari lägga fram en motion angående reform av riksdagens arbetsformer, men av åtskilliga skäl gjorde jag det inte. Då sysslade jag också med att det i januari och februari faktiskt inte är något större arbete i plena i riksdagen. Jag var inne på en tanke, som står nära den tankegång, som här gjorts gällande av herr Undén, att riksdagen, sedan statsverkspropositionen remitterats, inte skulle sammanträda på en månad eller kanske sex veckor i annan mån än att utskotten arbetade. Endast utskotten skulle då vara samlade, men inte riksdagen i dess helhet. Det skulle kanske föranleda ett högre arvode för utskottsledamöter, men jag undrar om inte det är en sak, som vi så småningom komma fram till ändå.

Herr Herlitz yttrade att det bästa vore att få alla kungl. propositioner på en gång i början av riksdagen. Det tror jag för min del inte, herr talman, ty det skulle betyda, att riksdagsmännen skulle få en motionstid, som skulle omfatta

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

endast en 10, 12 dagar för en utomordentligt stor mängd propositioner samtidigt. Det har nog sina fördelar, att de komma så småningom, såsom fallet är för närvarande. Konstitutionsutskottet behandlar inte det sätt på vilket propositionerna för närvarande komma. Det är inte bara så att många komma sent, utan det är också så att alltför många komma just sista dagen. Den 12 mars 1939, sista propositionsdagen, kom det 76 propositioner med ett sammanlagt sidoantal av 2,438. Den 12 mars i fjol kom det 64 propositioner på en gång, och den 13 mars i år 71 propositioner med ett sidoantal av 1,993. Detta eluderar till stor del riksdagsmännens motionsrätt. Jag tror att det riktiga därvidlag vore, att det skedde ett verkligt samarbete mellan riksdagen och Kungl. Maj:ts kansli, så att propositionerna komme jämnt och så småningom och inte för sent, varigenom riksdagsmännens motionsrätt bleve tillbörligen iakttagen.

Vad beträffar konstitutionsutskottets memorial, hyser jag mycket stor sympati för den linje, som angivits av herr Engberg. Jag anser, att det principiellt vore riktigt, att riksdagen själv skötte utredningar angående riksdagens egna arbetsformer. Men jag tror å andra sidan, att vi knappast ha lämpliga organ därför. Det skulle innebära, att vi tillsatte en kommitté, genom konstitutionsutskottet, genom talmanskonferensen eller på annat sätt, för att utreda riksdagens arbetsformer, och det kanske vi för närvarande icke kunna göra. Jag tror därför, att man måste vidbliva den gamla linjen, att dylika utredningar ske efter anhållan av riksdagen hos Kungl. Maj:t och genom en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté.

Jag stannar därför för min del i ett positivt ställningstagande till konstitutionsutskottets memorial, men då jag gör det, sker det med den reservationen, att vi endast böra fatta beslut angående klämman och således utesluta motiveringen. Det är så många skiftande frågor, som här äro att avgöra, att jag tror, att det är lämpligt, att den kommitté, som eventuellt kommer att tillsättas, får fullständigt fria händer. Det råder dels olika uppfattningar i sakfrågorna, och dels måste man taga hänsyn till att vi nu ha kristid med andra förhållanden än normalt.

Jag kommer alltså att ge min röst för förslaget om bifall till konstitutionsutskottets kläm med uteslutande av dess motivering.

Herr Herlitz: Herr talman! Eftersom jag råkar få ordet omedelbart efter herr Holmbäck, vill jag börja med att ge honom rätt på en punkt. Jag uttalade mig mera tillspetsat än jag avsåg, då jag sade, att det var önskvärt att riksdagen fick alla propositioner på en gång. Det var ett litet tillspetsat uttryck för att vi måste önska att få arbetsmaterialet så fort som möjligt, medan Kungl. Maj:ts kansli är en institution, som arbetar året runt och som helst vill släppa propositionerna ifrån sig kontinuerligt.

Jag begärde emellertid, herr talman, ordet för att få göra några reflexioner, då debatten nu närmar sig sitt slut. Den första frågan är huruvida riksdagen överhuvud taget skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning. Flera talare ha ansett, att riksdagen själv borde utreda denna fråga. Jag kan icke dela denna uppfattning. Här är det icke fråga om att åberopa grundlagens regler, här gäller det att se saken praktiskt, och se vi den praktiskt, skola vi hålla fast vid att detta är ett organisationsproblem, som i lika mån berör Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:ts kansli som det berör riksdagen. Därtill kommer ytterligare en omständighet, som herr Holmbäck snuddade vid, nämligen att en utredning genom konstitutionsutskottet skulle komma att bygga på en alltför ensidig och ofullständig erfarenhet inom riksdagen. Att skriva till Kungl. Maj:t är formen för att få fram den erfarenhet, som finns inom andra riksdagsutskott. Om jag icke misstar mig var anledningen till att

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

man 1930 skrev till Kungl. Maj:t, just den, att man hade känslan, att man måste bereda plats även för medlemmar från andra utskott i utredningen.

Sedan är det fråga om vad skrivelsen skall gå ut på. Jag anhåller i detta sammanhang att få konstatera, att de praktiska invändningar, som riktats mot utskottets förslag om en sönderstyckad riksdag, icke från något håll gendrivits. Allra minst har någon med ett enda ord till diskussion upptagit reservanternas erinran om de fullkomligt oeffterrättliga förhållanden, som komma att inträda, då efter nyval den gamla riksdagen skulle sammanträda sedan dess mandat kanske helt och hållet underkänts.

Flera talare — jag erinrar mig herr förste vice talmannen och herr Engberg — ha talat om att man skulle »klippa av» värriksdagen. Detta är ju även ett mycket fundamentalt inslag i utskottets förslag, men jag har ännu icke hört, hur detta avklippande skall gå till. Man menar väl icke på allvar, att det i regeringsformen skulle skrivas in något datum, efter vilket riksdagen skulle vara förhindrad att verka, vad som än händer. Vi kunna icke komma ifrån att låta detta på ett eller annat sätt bero på deras vilja som sitta i riksdag och regering, och då äro alla de risker för handen som vi talat om; hur det då blir med avklippandet, tycker jag man kan räkna ut.

Jag är beträffande utskottets förslag angelägen att understryka att om än utskottet uttalat sig med respekt om de andra linjer som angivits, detta icke får skymma undan det förhållandet, att den linje, som utskottet ger sitt förord, är den som går ut på en sönderstyckad riksdag.

Det har under debatten kommit fram åtskilliga intressanta uppslag. Jag kan nämna herr andre vice talmannens och herr Engbergs anföranden, vilka överflödade av uppslag i mångahanda olika hänseenden. Jag erinrar även om de tänkvärda saker, som sades av herr Undén. Jag tänker särskilt på den där möjligheten, som sedan betonades av herr Holmbäck, att under vissa tider utskottet arbetade, men att icke riksdagen i dess helhet behövde arbeta. Jag stryker också under herr Undéns tanke, att man kunde ha en höstsession vid behov och icke göra den till en obligatorisk inrättning. Jag vill dock därtill knyta den reflexionen, att vi ju redan ha denna möjlighet. En urtima riksdag kan ju när som helst inkallas.

Det har, som jag sade, framkommit mångahanda olika uppslag och angivits många olika linjer under diskussionen av föreliggande spörsmål, och då jag avlyssnat debatten, har jag gjort klart för mig, att jag icke kan påräkna, att det yrkande jag ställt skall vinna någon majoritet. Det är klart, att det finns invändningar från många håll mot denna linje såväl som mot de andra linjerna. Det finns kanske för övrigt en övervägande stämning inom kammaren för att man överhuvud taget icke skall binda sig i en sådan kinkig kasus som denna. Under sådana förhållanden vill jag icke urgera den linje jag hävdat eller påkalla något positivt beslut om densamma. Jag vill därför avstå från det yrkande jag framställt och ansluta mig till det yrkande om bifall till klämman med uteslutande av motiveringen, som tidigare under debatten framstälts.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag kan i mycket instämma med herr Engberg, och jag kommer även att sluta med att framställa samma yrkande som han, nämligen om avslag på utskottets hemställan. Jag är därvid fullt medveten om att detta kommer att medföra uppskov någon tid med avgörandet av de stora ändringar, som kräva grundlagsändring, men detta är enligt min mening så långt ifrån någon nackdel att det tvärtom är en viss fördel. Jag är nämligen rädd för att man i nuvarande läge är alltför benägen att taga hänsyn till de särskilda av krisen och krigstiden framkallade förhållanden, som

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

åstadkommit de långa riksdagarna. Det har varit dels anhopningen av stora ärenden, som nödvändigt måst behandlas, dels även önskvärdheten för att icke säga nödvändigheten att under oroliga tider ha riksdagen samlad, som framkallat de långa sessionerna under dessa år. Om man nu tar upp denna fråga om uppdelning av riksdagen på två sessioner, är jag rädd för att man kommer att taga alltför stor hänsyn till kristidens förhållanden. Det är icke säkert, att förhållandena komma att bli desamma, när vi återvända till normala tider.

Jag betraktar det således som en fördel att man skjuter på denna fråga och behandlar den, då lugnare och mera normala tider inträda. Det hindrar givetvis icke, att konstitutionsutskottet, utan att någon skrivelse göres till Konungen, redan nästa år kommer fram med förslag till mindre ändringar i olika avseenden, även ändringar som kräva grundlagsändring. Däremot är det enligt min mening enbart fördelaktigt om man dröjer med att taga ståndpunkt till den stora frågan om uppdelning på olika sessioner och förlängning av riksdagen till dess tiderna bli annorlunda än de nuvarande.

Jag skall nöja mig med detta, och jag hemställer således om avslag på utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! I ett tidigare anförande här i kammaren yttrade jag, att om riksbanksfullmäktige eller riksgäldsfullmäktige gingo in till bankoutskottet med ett förslag, fingo icke de enskilda riksdagsmännen i kamrarna tillfälle att genom motioner framföra sina synpunkter och sina önsknings i anledning av detta förslag. Herr andre vice talmannen invände häremot, att det förslag, som nu ligger på kamrarnas bord beträffande riksbankens omorganisation, hade riksdagsmännen fått tillfälle att taga del av. Men jag vill då säga, att det ändå ligger en viss svaghet eller brist däri, att riksdagsmännen icke ha möjlighet att påverka detta förslag, ty om ett yrkande skulle framställas här i kammaren, som går utöver vad bankoutskottet föreslagit, kan det icke ställas proposition på detta yrkande enligt de konstitutionella grunder som äro gällande. Hade vi emellertid haft motioner i frågan, kunde ett sådant yrkande ha framställts och kommit under kammarens prövning. Detta är ju en svaghet och en betydande brist, som naturligtvis bör beaktas, då man kommer att taga ställning till denna fråga.

Herr Herlitz nämnde, att såväl jag som herr Engberg hade talat om att man för att begränsa riksdagstiden, om riksdagen började den 10 januari, skulle klippa av riksdagen vid en viss tidpunkt. Detta får ju icke tagas så kategoriskt, att man säger, att den och den dagen skall arbetet klippas av, hurudana förhållandena än äro, utan frågan, om när detta avklippande skall ske, måste givetvis även bli föremål för prövning. Man får undersöka på vilket sätt det är möjligt att begränsa arbetet, så att man kan bestämma en viss dag eller en ungefärlig tidpunkt då riksdagsarbetet skall avklippas. Detta är väl i varje fall ett uppslag, som bör provas, samtidigt som man prövar alla andra förslag som framlagts.

Den synpunkten har även framförts här i kammaren, att man kunde gradera riksdagsmännens arvoden i förhållande till det utskottsarbete de hade att utföra. Jag hyser mycket stora betänkligheter mot en sådan tanke, och jag tror att det aldrig skulle gå att genomföra ett sådant system. Jag kan heller icke se någon rättvisa i ett sådant tillvägagångssätt. Det kunde vara onödigt att nämna något om detta förslag, men då det är meningen, att vi skola framföra våra synpunkter på olika tänkbara möjligheter till lösning, vill jag redan på detta stadium säga, att jag anser, att denna väg icke är framkomlig eller lycklig att välja.

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Herr **Undén**: Herr talman! Jag vill endast ge en kort replik till herr Gottfrid Karlsson. Han nämnde, att konstitutionsutskottet i sitt memorial berört frågan om bordläggning av propositioner, så att ett uppskjutande skulle ske av frågor från vårsessionen till den ifrågasatta höstsessionen. Jag vill emellertid upplysa om att när jag framförde tanken att införa en bordläggning från det ena året till det därpå följande årets riksdag, var det såsom ett alternativ till en höstsession eller i varje fall såsom något alldeles oberoende av en höstsession.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag anhåller att med anledning av vad som förekommit under debatten få återtaga mitt yrkande om bifall till den av herr Holmström m. fl. vid utskottets memorial fogade reservationen.

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Herr talman! Det är naturligtvis ett mycket bestickande resonemang vi hört herr Engberg föra, och jag har själv ett ögonblick känt mig frestad att instämma i hans yrkande. Det sammanfaller rätt nära med de reflexioner som vi litet var göra i nuvarande situation, men jag måste ändå säga, att jag skulle beklaga om utgången i denna kammare bleve ett avslag på konstitutionsutskottets förslag. Det skulle betyda, att denna fråga för en kanske avsevärd tid framåt skjutes ut i det ovissa.

Är då detta någon så stor olycka? Herr Sam Larsson anser, och det gör han med ett visst fog, att man för närvarande bör undvika att göra några mera genomgripande förändringar; man bör vänta och se till dess mera normala förhållanden inträda, då man har lättare att bedöma hur en omorganisation av riksdagsarbetet skall ske med hänsyn till det då föreliggande arbetsmaterialets omfattning. Jag betvivlar att någon av oss kommer att få uppleva en tidpunkt, då vi alla skulle kunna enas om att något så när normala förhållanden råda. Vi komma alldeles säkert att under långa tider framåt få arbeta under i hög grad onormala förhållanden, men under dessa tider måste vi se till att riksdagen är så effektiv som möjligt. Det skulle vara till stor skada för riksdagens anseende bland folket, om vi nu skulle avslå det föreliggande förslaget och skjuta frågan ut i det ovissa. Jag tror nämligen, att konstitutionsutskottet icke efter ett sådant bakslag tar upp frågan på nytt. Konstitutionsutskottet kan icke, som tidigare påpekats, tjänstgöra såsom en utredningskommitté. Det finns icke organ och medel till dess förfogande för detta, och säkerligen kommer även lusten i hög grad att tryta i fortsättningen.

Utän att närmare ingå på frågan, herr talman, skall jag med denna korta motivering be att få instämma i det av herr Hage framställda yrkandet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande memorialet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Hage*, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om skyndsamt utredning av frågan om revision av riksdagens arbetsformer samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hage* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren

Om utredning ang. riksdagens arbetsformer. (Forts.)

ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Hages yrkande.

Herr *Engberg* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets memorial nr 16 antager bifall till herr Hages under överläggningen gjorda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt memorial nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Hages under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 76, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till omorganisation av riksbanken. *Ang. omorganisation av riksbanken.*

I förevarande utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av vissa av fullmäktige i riksbanken framlagda förslag, måtte

1) i princip godkänna den plan för riksbankens omorganisation, som av utskottet i utlåtandet förordats;

2) med tillämpning från och med den 1 januari 1944

Första kammarens protokoll 1943. Nr 34.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

a) godkänna vid utlåtandet såsom Bilaga 1 fogat förslag till ändrad lydelse i vissa delar av bankoreglementet,

b) godkänna vid utlåtandet såsom Bilaga 2 fogat förslag till ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet för riksdagens verk,

c) godkänna vid utlåtandet såsom Bilaga 3 fogat förslag till ändrad lydelse i vissa delar av riksbankens tjänstepensionsreglemente för arbetare samt till ändrad lydelse i viss del av riksbankens familjepensionsreglemente för arbetare,

d) besluta, att den vid avlöningsreglementet fogade tjänsteförteckningen skulle, i vad den avsåge riksbanken, erhålla den ändrade lydelse, som framginge av vid utlåtandet fogad Bilaga 4;

3) godkänna vid utlåtandet såsom Bilaga 5 fogat förslag till ram för tjänstetillsättningar inom riksbanken (övergångsplan), att tillämpas tillsvidare från och med den 1 januari 1944 eller den senare dag, fullmäktige bestämde, till och med den 31 december 1946;

4) bemyndiga fullmäktige att utöver övergångsplanen tillsätta högst sju tjänster i lönegraden RA 16;

5) bemyndiga fullmäktige att till indragningsstat överföra högst tolv tjänstemän, därav högst två i lönegraden RA 24 och återstoden i lägre lönegrader, med rätt för de till indragningsstat överförda att åtnjuta avlöning enligt ortsgrupp C;

6) bemyndiga fullmäktige att använda ett belopp av högst 20,000 kronor per år för arvode åt en direktörsassistent; samt

7) bemyndiga fullmäktige att i övrigt vidtaga de åtgärder i samband med omorganisationens genomförande, som av utskottet i utlåtandet förordats.

Utskottets förslag innebar bland annat, att bankoreglementet skulle i nedan angivna delar erhålla följande lydelse:

§ 16. mom. 1.

Fullmäktige utse inom sig riksbankschef samt inom eller utom sig en suppleant för honom att med fullmäktigs rätt och ansvar vid inträffande förfall träda i hans ställe (vice riksbankschef).

Därjämte utse fullmäktige inom sig en deputerad för tid till dess nästa fullmäktigeval försiggått. Är deputeraden under längre tid förhindrad att tjänstgöra, äga fullmäktige utse annan fullmäktig att under tiden vara deputerad.

Instruktion för deputeraden utfärdas av fullmäktige.

§ 17 mom. 1 styckena 1—3.

Fullmäktige äga uppdraga åt en direktionschef att enligt fullmäktiges bestämmande förbereda ärenden, som skola handläggas av fullmäktige, tillse utförandet av fullmäktiges beslut, utöva tillsyn över göromålen inom banken, verkställa köp och försäljning av utländska valutor, pröva utlåningsärenden samt handhåva den löpande förvaltningen i övrigt.

Direktionen skall bestå av riksbankschefen, vice riksbankschefen, deputeraden, en annan av de av riksdagen valda fullmäktige (jourhavande fullmäktig) samt den sektionschef, till vars verksamhetsområde det ärende hör, som föreligger till bedömande, fullmäktige obetaget föreskriva, att vid behandlingen av visst ärende eller viss grupp av ärenden samtliga sektionschefer skola deltaga.

Fullmäktiges andra riksdagsvalda ledamöter än riksbankschefen och deputeranden skola alternera såsom jourhavande fullmäktig enligt turordning, som bestämmes av fullmäktige.

Enligt § 16 mom. 5 i samma reglemente skulle särskilt arvode till deputeraden, efter fullmäktiges bestämmande, utgå med högst 8,000 kronor för år.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

I fråga om löneställningen för bankpersonalen vid riksbankens huvudkontor hade utskottet bland annat föreslagit, att de av avdelningscheferna, åt vilka uppdroges att tjänstgöra såsom ställföreträdande sektionschefer, skulle utöver dem eljest tillkommande avlöning erhålla ett årligt tilläggsarvode av högst 2,000 kronor. Fullmäktige hade i detta hänseende ansett, att maximibeloppet för tilläggsarvodet borde bestämmas till 3,000 kronor.

Vid utskottets utlåtande hade reservationer avgivits

1) av herr *Paulsen*, som beträffande förslaget i dess helhet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med godkännande av i reservationen uppdragna riktlinjer för ärendets fortsatta beredning, måtte avslå det föreliggande förslaget till omorganisation av riksbanken;

2) av herrar *Nordenson*, *Sylvan* och *Ericsson* i Åtvidaberg, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande direktionens sammansättning bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet i enlighet därmed bort förorda, att § 16 och § 17 mom. 1 i bankoreglementet skulle erhålla viss i reservationen angiven lydelse;

3) av herrar *Berling*, *Sundvik* och *Hallberg*, vilka inom utskottet yrkat, att tilläggsarvodet till deputeraden måtte bestämmas till högst 6,000 kronor för år och att i enlighet härmed detta belopp borde i stället för högst 8,000 kronor införas i § 16 mom. 5 bankoreglementet; samt

4) av herr *Nordenson*, som inom utskottet yrkat bifall till fullmäktiges förslag, att tilläggsarvodet till ställföreträdande sektionschef skulle utgå med högst 3,000 kronor för år.

I herr *Nordensons* m. fl. reservation hade för § 16 mom. 1 och § 17 mom. 1 styckena 1—3 i bankoreglementet föreslagits följande avfattning:

§ 16 mom. 1.

Fullmäktige utse inom sig riksbankschef samt inom eller utom sig en suppleant för honom att med fullmäktigs rätt och ansvar vid inträffande förfall träda i hans ställe (vice riksbankschef).

§ 17 mom. 1 styckena 1—3.

Fullmäktige äga uppdraga åt en direktion att enligt fullmäktiges bestämmande förbereda ärenden, som skola handläggas av fullmäktige, tillse utförandet av fullmäktiges beslut, utöva tillsyn över göromålen inom banken, verkställa köp och försäljning av utländska valutor, pröva utlåningsärenden samt handhava den löpande förvaltningen i övrigt.

Direktionen skall bestå av riksbankschefen, vice riksbankschefen, en annan av de av riksdagen valda fullmäktige (jourhavande fullmäktig) samt den sektionschef, till vars verksamhetsområde det ärende hör, som föreligger till bedömande, fullmäktige obetaget föreskriva, att vid behandlingen av visst ärende eller viss grupp av ärenden samtliga sektionschefer skola delta.

Fullmäktiges andra riksdagsvalda ledamöter än riksbankschefen skola alternera såsom jourhavande fullmäktig enligt turordning, som bestämmas av fullmäktige.

Vid utlåtandet hade vidare fogats ett särskilt yttrande av herr *Ohlin*, som anförde:

»Enligt min mening är den av utskottet föreslagna direktionen — bestående av fem, i vissa fall fyra ledamöter — så stor, att den medför praktiska olägenheter för arbetet. Av denna anledning har jag ansett lämpligt, att deputeraden icke bör vara ständig ledamot av direktionen utan att han i likhet med övriga fyra inom riksdagen valda fullmäktige bör alternera i direktio-

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

nen. Denna skulle alltså bestå av riksbankschefen, vice riksbankschefen, en jourhavande fullmäktig och en föredragande sektionschef, när denne är en annan än vice riksbankschefen.»

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis och momentvis med iakttagande att vid behandlingen av punkten 1 överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten 1.

Herr Nordenson: Herr talman! Först ber jag få uttala min tillfredsställelse över att utskottet för sin del i det stora hela har ansett sig kunna tillstyrka det av bankofullmäktige framlagda förslaget till omorganisation av riksbanken. Jag tror det är lyckligt att denna fråga nu efter så lång väntetid, verkligen får en lösning.

Jag vill också framhålla, att denna omorganisation enligt min mening ej är så omvälvande som på många håll har gjorts gällande. Tvärtom tror jag den kan anses såsom en alldeles naturlig parallell till den rationalisering av organisation och arbetsformer, som ständigt fortgår inom näringslivet och som varit särskilt intensiv under de senaste årtiondena.

Uppenbart är emellertid, att en sådan omläggning måste medföra ganska betydande ändringar i personalens förhållanden och därigenom också åstadkomma en viss oro. Därför vill jag särskilt understryka, att fullmäktige redan från början ha modifierat rätt många av utredningsmannens yrkanden beträffande personalförhållandena och vidare i mycket hög grad tillmötesgått de önskemål, som i detta avseende framställt av bankoutskottet i dess promemoria och av lönenämnden för riksdagens verk. På grund härav tror jag man kan säga, att all rimlig hänsyn till personalen har tagits i hela denna omorganisationsplan.

I fråga om vissa avsnitt av organisationen anser jag att utskottet hade bort ge fullmäktige något större rörelsefrihet; det gäller särskilt beträffande organisationen av avdelningskontoren. Jag har dock inte ansett behövt att göra något särskilt yrkande därvidlag, eftersom fullmäktige ha möjlighet att återkomma med de förslag till ytterligare ändringar eller modifierationer, som kunna finnas nödvändiga vid det fortsatta genomförandet av omorganisationen.

På ett par punkter har jag emellertid icke kunnat följa utskottet, och den viktigaste av dessa gäller organisationen av ledningen. De löpande ärendena inom banken skola enligt fullmäktiges sist framkomna förslag handhavas av en direktions bestående av fyra ledamöter, riksbankschefen, vice riksbankschefen, en av de riksdagsvalda fullmäktige i egenskap av jourhavande ledamot samt den sektionschef, inom vars avdelning det ärende faller, som är föremål för direktionsens prövning. Tjänstgöringen som jourhavande skulle alternera mellan de riksdagsvalda ledamöterna, bortsett från riksbankschefen, och tjänstgöringstiden skulle för dem vara förslagsvis en månad. Utskottet har häremot föreslagit, att direktionen skulle bestå av fem personer: de förut nämnda och dessutom en av fullmäktige i egenskap av ständig jourhavande och benämnd deputerad. Detta förslag har utskottet motiverat med önskan att riksdagens inflytande på banken ej måtte försvagas.

Gentemot detta vill jag framhålla, att man vid behandlingen av detta ärende allmänt varit ense om att riksdagens inflytande på banken i detta sammanhang icke borde upptagas till diskussion utan lämnas orubbat. Frågan är emellertid hur detta inflytande bäst skall göra sig gällande. Det viktiga är, att fullmäktige ha inflytande på huvudlinjerna för bankens verksamhet. Alla frågor av princi-

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

piell betydelse för vår penningpolitik, liksom alla frågor som röra formerna för bankens arbete och organisation skola avgöras av fullmäktige in pleno. Därmed tillgodoser man det centrala i riksdagens inflytande, och härvidlag ifrågasättes icke någon ändring. Däremot kan det mycket starkt ifrågasättas, om riksdagens inflytande på något vis skulle stärkas genom att en av fullmäktige tjänstgör såsom permanent medlem av direktionen. De ärenden, som skola behandlas av densamma, äro av bankteknisk och administrativ art och av löpande natur. Att de skulle behöva följas av en särskilt utsedd, ständigt tjänstgörande fullmäktig, har ej av utskottet på något vis klarlagts eller bevisats. Det är däremot angeläget, att samtliga fullmäktige äro förtrogna med arbetet inom direktionen och arten av de ärenden, som där behandlas, men detta önskemål tillgodoses just genom att fullmäktige tjänstgöra alternerande i direktionen. De erhålla på så sätt all önskvärd insikt i direktionens arbete, och det förslaget måste därför anses vara mycket starkt sakligt motiverat.

Vidare måste det vara ett önskemål, att direktionen ej göres alltför stor. Enligt utskottets förslag skulle den i vanliga fall bestå av fem ledamöter och vid de tillfällen, då samtliga sektionschefer inkallas, skulle antalet stiga till sju. Vi reserverar oss ansett det angeläget att icke göra direktionen alltför stor och velat tillgodose detta önskemål genom att icke medtaga någon sådan deputerad. Därigenom hålles antalet nere vid fyra i vanliga fall och sex vid sektionschefernas inkallande.

Frågan om det allmänna verksamhetsområde och de befogenheter, som skola tilldelas den deputerade, inger också betänkligheter. Direktiven förefalla att ha fått en ganska svävande utformning. Det säges i utskottets utlåtande helt allmänt, att deputeraden i och för sitt uppdrag skall »göra sig förtrogen med arbetet i riksbanken. Han skall äga erhålla upplysningar och taga del av av de handlingar, som inkomma till eller upprättas inom banken, samt äga påfordra, att direktionen ställer biträde till hans förfogande i den utsträckning, som erfordras för fullgörande av hans uppdrag.» Så allmänt formulerade befogenheter kunna naturligtvis också givas en ganska vid tolkning, och man frågar sig om inte detta i själva verket kan innebära vissa risker för arbetet inom banken. Utskottet synes icke ha varit alldeles främmande för sådana tankar; det framgår av dess fortsatta yttrande, där det heter: »Man torde för övrigt kunna utgå från att särskild omsorg kommer att ägnas åt valet av deputerad och att till deputeradeuppdraget kommer att utses en person, som besitter god förmåga av samarbete med bankens ledning ävensom sådana kvalifikationer i övrigt, att ett missbrukande av förtroendeställningen icke behöver befaras.»

Det är inte utan att man känner en viss betänksamhet vid läsningen av dessa rader. Jag tror visst, att man kommer att göra allt för att få en person med de bästa avsikter att sköta detta uppdrag på ett taktfullt sätt, men hela uppdragets art är sådan, att det mycket lätt kan skapas friktion även om avsikt härtill ej föreligger. Uppdraget är avsett som halvtidstjänst, men förenas med en ur den synpunkten ganska hög avlöning. För deputeraden har ju föreslagits ett extra arvode av 8,000 kronor, vartill kommer hans arvode som fullmäktig, 7,000 kronor, och vidare har han sitt arvode även såsom riksdagsman. Det är sålunda ett jämförelsevis högt belopp han kommer att åtnjuta, och för en samvetsgrann deputerad måste det bli en hederssak att verkligen ta detta uppdrag på fullt allvar. Av pur ambition kan han då komma att blanda sig i än det ena och än det andra ärendet, som tillhör respektive tjänstemäns specifika arbetsområde, och alldeles ofrivilligt kan han därigenom lätt åstadkomma en viss oro och störning i arbetet. Ganska säkert är, att om till deputerad skulle väljas en person med mindre utpräglad känsla för uppdragets ömtaliga natur, föreligga allvarliga risker för ogynnsamma arbetsförhållanden inom bankens ledning.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Vi reservanter ha ansett, att den önskvärda kontakten med direktionens arbete nås på fullt tillfredsställande sätt genom det alternerande jourhavandeskapet och att det icke har ådagalagts, att en deputerad verkligen är av behovet påkallad. Vi ha också utgått från att man i detta sammanhang icke borde rubba riksdagens inflytande, men enligt vår mening bevaras detta fullkomligt orubbade även utan deputeradebefattningens tillkomst. Därför ha vi ansett, att utskottets förslag på denna punkt bör avvisas.

Jag kan icke underlåta att framhålla, att vi reservanter befinna oss i ett mycket gott sällskap, nämligen majoriteten av bankofullmäktige. Man behöver knappast misstänka att fullmäktige, som i egenskap av riksdagens speciella förtroendemän äro satta att bevaka riksdagens inflytande, skulle vilja motsätta sig en åtgärd, om de ansåge den ägnad att stärka deras inflytande på banken och underlätta deras insyn i dess arbete. Fullmäktiges majoritet har emellertid ställt sig avvisande till en permanent jourhavande och därmed givit ett mycket starkt stöd åt den av oss reservanter hävdade uppfattningen att deputeradeinstitutionen icke är erforderlig för att giva fullmäktige, och därmed riksdagen, nödigt inflytande på riksbanken.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag nu ber att få yrka bifall till den av mig med flera vid denna punkt avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Sylvan*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Frågan om riksbankens omorganisation har ju stått på dagordningen rätt länge. Åtskilliga förberedelser voro vidtagna, då bankofullmäktige på sin tid gävo vice riksbankschefen Wallberg i uppdrag att verkställa en utredning och utarbeta ett förslag för fullmäktiges prövning. Herr Wallberg lät geddesyxan gå fram ganska hårt. Han rationaliserade och mekaniserade kanske litet väl starkt. Men om den saken, att en modernisering är nödvändig, finnas inga delade meningar. Alla äro ense om att riksbanken har en föråldrad organisation och i viss mån arbetar med överkvalificerad personal.

I avvaktan på den omorganisation, som sedan länge varit förutsedd, har ett tillstånd skapats som icke varit lyckligt vare sig för arbetet eller personalen. Massor av tjänster ha bland annat blivit vakanssatta. Från personalen har just med hänsyn härtill framställts krav om att en definitiv ny ordning skulle utarbetas. När det nu har skett, tycks man dock just bland personalen åtminstone på sina håll ha känt sig bönhörd över hövan.

Fullmäktige ha själva mildrat åtskilligt i det wallbergska förslaget. Bankoutskottet har gått vidare på den vägen och särskilt i fråga om personalförhållandena uppmjukat och humaniserat. Överhuvud taget inskräpper utskottet, att man icke kan fastläsa en absolut strikt ordning, som skall tillämpas efter bokstaven, utan att man får treva sig fram och med ledning av erfarenheterna under övergångstiden vidtaga de jämkningar i planen, som kunna vara erforderliga.

Å andra sidan finns inte någon anledning att inom ett statligt verk upprätthålla en större personal än som är erforderlig för fullgörande av de uppgifter man har lagt på detta verk. Om man skulle förfara på annat sätt, bleve det ju komprometterande för statsdriften överhuvud taget; den skulle bli dyrare och mera tungrodd än den enskilda driften, och det kan jag för min del som socialdemokrat inte under några förhållanden vara med om att tillstyrka.

I bankoutskottets utlåtande finns på sidan 138 en jämförande tablå, som visar dels den nuvarande personalorganisationen, dels övergångsorganisationen och till slut den definitiva plan man skulle komma fram till efter övergångs-

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

tiden. Det framgår av den, att antalet ordinarie tjänster inom banken för närvarande är 399, därav emellertid hela 46 vakanssatta; det blir alltså inte mer än 353 ordinarie tjänster för närvarande. I övergångsplanen ingå 351 ordinarie tjänster. Under övergångstiden blir det således praktiskt taget inte någon in-skränkning i jämförelse med nuvarande förhållanden. I den definitiva personalplanen upptagas däremot 300 ordinarie tjänster, men inte heller det innebär någon stor revolution. För de nu tjänstgörande betyder förändringen inte någon nackdel, bortsett från en viss försämring i befordringsmöjligheterna under själva övergångstiden; därefter blir emellertid jämvikten återställd även på det området.

I fråga om avdelningskontoren ha ju särskilda förhållanden varit rådande. Utredningsmannen hade där föreslagit en mycket kraftig nedskärning, bland annat i samband med en centralisering av arbetet. Åtskilliga av de uppgifter, som ha vilat på avdelningskontoren, skulle överföras till centralkontoret. Sedelräkningen och en hel del liknande arbetsuppgifter, som jag inte närmare kan ingå på, skulle centraliseras till vissa kontor, och i samband därmed skulle personalen vid de övriga skäras ned till en obetydlighet i jämförelse med det nuvarande antalet. Bankoutsittet har i det avseendet icke kunnat dela fullmäktiges mening, utan har i stället följt reservanten i fullmäktige, herr Björns-son. Utsittet har ansett, att centraliseringen redan av sakliga skäl ej erbjuder några fördelar eller någon besparing, utan snarare tvärtom.

Men det som framför allt bestämt utskottets ståndpunkt har varit farhågan att nedskärningen av kontorens personal skulle medföra, att kontoren mistade sin förmåga att betjäna allmänheten och påverka kreditmarknaden. När det gäller avdelningskontoren är det en sak man får hålla för ögonen i detta sammanhang. Riksdagen har ju begärt en utredning om åtskilliga spørsmål, som ha med bankväsendet att göra. Bland andra önskemål har också framställts det om upprättandet av en statlig affärsbank. Om en sådan kommer till stånd, skall det antagligen visa sig lämpligt eller nödvändigt att överföra riksbankens avdelningskontor till densamma. Bankoutsittet har ansett, att man inte genom alltför revolutionära ingripanden i avdelningskontorens nuvarande organisation bör föregripa en sådan utveckling.

Det största intresset i förslaget samlar sig givetvis omkring utformningen av den centrala ledningen. Riksbanken styres som bekant av fullmäktige. Antalet ledamöter är sju; av dessa väljas sex av riksdagen och en, ordföranden, av Kungl. Maj:t. Inom fullmäktige väljes förste deputeranden, eller riksbankschefen, som han mera populärt heter. I verkligheten går det som bekant till på det sättet när befattningen som riksbankschef är ledig, att riksdagens elektorler leta rätt på en lämplig person, som man kan anförtro detta uppdrag, och välja honom till fullmäktig, varefter fullmäktige få ta konsekvenserna och välja honom till riksbankschef.

På samma sätt går det till i fråga om två andra tjänster, nämligen de båda andre deputerade, en för huvudkontoret och en för avdelningskontoren; de utpekav av riksdagens elektorler och väljas pro forma av fullmäktige. Den ene av dessa andre deputerade är ren tjänsteman och den andre riksdagsman, men jag vill påpeka att det inte alltid har varit på det sättet. E. A. Nilson, som många av de nuvarande riksdagsmännen minnas — han dog i mitten på 1920-talet — var den förste riksdagsman som blev vald till andre deputerad. Jag tror inte man kan säga att det låg någon politisk mening i det valet eller att man därigenom ville skapa ökad garanti för riksdagens inflytande; E. A. Nilson hade varit statsråd, och han fick måhända detta uppdrag som en reträtt-plats. Sedan har det i alla fall blivit en tradition att den ene av de andre deputerade, närmast den för avdelningskontoren, skall vara riksdagsman och

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

den andre ren tjänsteman, och man har uppfattat den förre som en borgen för riksdagsinflytandet över banken. Det intrycket har kanske stärkts på senare tid genom att den nuvarande andre deputeraden för avdelningskontoren, herr Björnsson, har varit särskilt aktiv och framträtt med särmeningar, bland annat nu i samband med denna omorganisation.

I fullmäktiges förslag avskaffas de andra deputerade. Som ett substitut för dem skulle enligt detta förslag alla ledamöter av fullmäktige, som ej äro tjänstemän, alternera i en jourtjänst. De båda andre deputerade föreslås ersatta med 3 s. k. sektionschefer, som skulle stå direkt under direktionen och själva vara överordnade för 7 avdelningschefer och 17 gruppchefer.

Bankoutskottet har gjort vissa ändringar i det förslaget. Utskottet har ansett sig böra gå med på avskaffande av befattningarna som andre deputerad, men har föreslagit en ny deputeradtjänst, som ej skulle förenas med tjänstemannaställning utan vara en bisyssla. Enligt de anvisningar utskottet givit skulle emellertid den deputerade, såsom herr Nordenson redan har påpekat, praktiskt taget vara permanent sysselsatt inom banken. Han skulle vara självskriven i direktionen och även kunna vara ledamot av industristyrelsen, inspektera avdelningskontoren om så är lämpligt o. s. v. Han skulle vidare vara delaktig i alla förhandlingar och sammanträden, som röra bankens inre liv och framför allt dess penningvårdande verksamhet. Med hänsyn till dessa vittomfattande uppgifter har utskottet också föreslagit ett så pass högt arvode åt honom som 8,000 kronor, utöver fullmäktigearvodet av 7,000 kronor.

De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet och de från bondeförbundet ha ju varit ense på denna punkt, medan herr Nordenson och andra högermän samt herr Ericsson i Åtvidaberg reserverat sig på det sättet, att de inte alls vilja ha någon deputerad. Herr Ohlin har intagit en mellanställning. Han går med på införandet av en deputerad, men anser att denne icke skall vara självskriven ledamot av direktionen utan tillsammans med övriga fullmäktige alternera i den föreslagna jourtjänsten.

I tidningarna har utskottsförslaget kritiserats. Man säger att riksdagens inflytande genom dessa förändringar har blivit beskuret. Jag läste till och med i en tidning — den som herr Linderot betraktar som sitt andliga språkrör — att storfinansens genom detta förslag hade fått ett finger med i spelet. Det ena påståendet är lika felaktigt som det andra; riksdagens inflytande har inte blivit mindre, utan snarare större. Visserligen avskaffas de andra deputerade, men av dessa var ju endast en riksdagsman, och i stället för honom har bankoutskottet föreslagit en ny deputerad. Han blir visserligen inte tjänsteman, som herr Björnsson har varit, men just därför får han också tid att mera odelat ägna sig åt det betydelsefulla arbetet inom banken, åt de allmänna uppgifterna, penningpolitiken o. s. v. Enligt den uppfattning jag har, och som jag tror i allmänhet delas inom bankoutskottet, kan det knappast vara lämpligt eller lyckligt att en riksdagsman, som placeras i ett verk för en speciell uppgift, där skall upptagas med byråkratiskt knäpgöra i större eller mindre utsträckning.

Å andra sidan har bankoutskottets majoritet ej kunnat sträcka sig så långt som fullmäktige och reservanterna i utskottet, utan har genom att införa denna deputeradebefattning velat inskräpa betydelsen av att riksbanken alltjämt bibehålles såsom och uttryckligen förklaras vara ett riksdagens eget verk, över vilket den vill bibehålla ett starkt och avgörande inflytande. Jag tror för min del inte att riksdagen, åtminstone inte en stor majoritet inom densamma, vill vara med om att försvaga det sambandet. För att från riksdagens sida markera denna vilja är det enligt bankoutskottets mening ej tillräckligt med en sådan anordning som att de fullmäktige alternerande tjänstgöra en månad i sänder.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Herr Nordenson sade i sitt anförande, att huvudsaken är att fullmäktige ha inflytande över huvudlinjerna i riksbankens verksamhet och politik. Alldeles riktigt. Men härför är nu enligt min mening anordningen med tjänstgöring alternerande mellan de fullmäktige icke tillfyllest. Endast en man som kontinuerligt följer arbetet och utvecklingen inom banken kan bli verkligt förtrogen med dess inre liv och andan i dess verksamhet.

Herr Nordenson uttryckte vissa farhågor för att den såsom deputerad fungerande riksdagsmannen skulle missbruka sin ställning. I utskottet fälldes till och med det uttrycket, att han skulle bli en spion å riksdagens vägnar gent emot tjänstemännen i riksbankens ledning. Om riksdagen delade den uppfattningen, skulle det betyda att den hade misstroende till sig själv. Jag erkänner att det ligger vikt vid att man till denna befattning får den rätte mannen, överhuvud taget en lämplig och högt kvalificerad kraft. Å andra sidan kan man peka på att några olägenheter av det slag, som herr Nordenson nämnde, icke ha uppstått under praktiserandet av det nuvarande systemet, enligt vilket en representant för riksdagen har varit ren tjänsteman. Han har varken uppträtt som spion eller i övrigt missbrukat sin ställning. Han har visserligen — om vi nu tänka på den nuvarande andre deputeraden — i många stycken varit oppositionell och särskilt i fråga om denna nya organisation uppträtt med styrka för sin speciella ståndpunkt, men det lär näppeligen kunna ge stöd för några farhågor och misstankar av det slag, som herr Nordenson här har framfört.

Herr Ohlin har gått en mellanväg och tillstyrkt förslaget om en deputerad, som dock ej skulle vara medlem av direktionen. Den ståndpunkten finner jag ännu svårare att förklara, ty om den deputerade skall kunna följa det inre livet i riksbanken och bilda sig en klar mening samt öva ett starkt inflytande på arbetet, bör han väl vara ledamot av direktionen, som ju under fullmäktige skall vara den verkliga styrelsen för banken. Särskilt med de vidgade uppgifter och den aktivisering av direktionen, som bankoutskottet förordar, betraktar jag en sådan ställning för den deputerade som absolut nödvändig, om han skall kunna öva det inflytande, riksdagen vill och bankoutskottet har tänkt sig. Herr Ohlins motivering är ju den, att direktionen skulle bli så stor om man låter även deputeraden vara ledamot av densamma. Jag tror inte den faran är särskilt stor. Direktionen består för närvarande av fyra ledamöter, riksbankschefen, vice riksbankschefen och de båda andre deputerade. Enligt bankoutskottets förslag skulle den bestå av fem ledamöter: riksbankschefen, vice riksbankschefen, deputeraden, jourhavande fullmäktigen och den sektionschef, vars ärenden i varje särskilt fall äro föremål för behandling. I vissa fall skulle den till och med bli mindre: vice riksbankschefen är ju också sektionschef, så att när ärenden, som höra under vice riksbankschefens sektion, föredragas, blir det alltså bara fyra, som ingå i direktionen.

Mellan dessa båda förslag stod ju fullmäktiges förslag, som inskränkte ledamotsantalet i direktionen till tre: det skulle vara riksbankschefen, den jourhavande fullmäktigen och en sektionschef. Bankoutskottet har inte bara tillfört direktionen den här deputeraden, utan har också — och i det avseendet ha vi varit absolut eniga — ansett, att vice riksbankschefen med den ställning han har inom banken och med den beredskap han skall ha — att ständigt rycka in vid varje tillfälle för riksbankschefen och vara inne i alla hans åligganden — bör vara ledamot av direktionen.

Jag vill säga, på tal om denna deputeradätjänst, att det naturligtvis inte alls är nödvändigt att så där svartsjukt ställa tjänstemän mot riksdagsmän. Även tjänstemännen få ju lov att bevaka det allmänna intresset. De skola inte vara några representanter för storfinansens, som den här tidningen gjort gällande,

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

och det bör man sörja för vid valet av dessa tjänstemän, framför allt vid valet av riksbankschef. Har man ej gjort det, har man inte fått den rätta riksbankschefen, som i alla delar representerar allmänhetens intresse och riksdagens vilja, då hjälper det inte stort med parlamentariska garantier. Å andra sidan anser jag — och det har också utskottet gjort — att man inte bör försvaga ett intresse, som redan har funnit uttryck i bestämda institutioner. Man bör ej giva lastarenom rum. När det nu säges, att riksdagen försvagar sitt inflytande, så har bankoutskottet för sin del ansett sig behöva även i handling taga ställning, så att det talet inte ens formellt skall kunna ha något berättigande.

Ja, det finnes ju åtskilliga saker, som man här skulle kunna påpeka, men för att inte förlänga debatten vill jag avstå från det. Vad jag nu har nämnt är det väsentliga i det förslag, som föreligger.

Herr Paulsen i andra kammaren har yrkat avslag på hela förslaget. Han anser, att omorganisationen bör ställas på framtiden, och enligt vad jag har sett i tidningarna har representationen för bankens tjänstemän instämt i herr Paulsens yrkande. Jag vill bestämt göra gällande, att ingenting skulle kunna vinnas med ett sådant uppskov. En fortsatt utredning kan inte giva någon större klarhet än den vi ha i dag, och det övergångsskede, som har varit gällande så länge, har rätt alltför länge. Riksbanken behöver en ny och en modern rustning. Den kommer med all sannolikhet att ställas på hårda prov. Den behöver förstärkning, och den behöver förstärkning snart. Kvalitetssynpunkten är härvidlag den avgörande, och den synpunkten har också konsekvent upprätthållits av bankoutskottet under dess arbete. Däremot skulle det knappast vara lyckligt, om det nuvarande övergångsskedet förlängdes, med alla de slitningar och all den osäkerhet, som är förenad därmed. Omorganisationen av riksbanken är ett led i den ekonomiska beredskap, som vår nation behöver under de hårda påfrestningar, som den kommande tiden helt säkert kommer att ställa på vårt folk.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna punkten.

I herr andre vice talmannens yttrande instämde herr *Friggeråker*.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Jag vill visst inte förneka, att det behöves omorganisation av olika slag inom riksbanken, givetvis framför allt en modernisering på de områden, där vi äro efterblivna. Men jag vill i alla fall från början tala om, att riksbankens organisation inte har visat sig så svag, som man skulle kunna tro, att den är, om man enbart hör och ser i tidningarna vad som har sagts om det trängande behovet av att omedelbart gripa in. Jag beklagar, att sådant ingripande inte har skett. Till den frågan återkommer jag senare, men jag skall först be att få nämna några siffror. Vid våra avdelningskontor hade vi 1922 inalles 234 personer anställda. I dag ha vi 232, men den arbetsbörda, som de ha haft att avverka, har vuxit i en högst betydande grad. Antalet under året utgivna hypotekslån, avbetalningslån och bosättningslån — vilka började utges först 1937 — var 1922 tillsammans 8,790, nu äro de 17,303. Under det att personalen har minskats med 2, har således arbetsbördan på dessa grenar ökat med sammanlagt någonting sådant som 85 procent. Dessutom har sedelomloppet, som ju är av mycket stor betydelse för bankens arbete, vuxit, så att det är ungefär 3½ gånger så stort som det var då, i kronor räknat. Kanske är det lämpligare i detta fall att räkna på annat sätt, att räkna det antal sedlar, som de ha att handskas med, men jag har inte haft några siffror tillgängliga. I varje fall är det allmänt känt, att sedelomloppet har undergått en oerhörd ökning, och detta vållar helt naturligt också riksbanken ett mycket stort merarbete.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Men därmed vill jag på intet sätt ha bestritt, att man inte skulle kunna göra arbetet effektivare, och jag beklagar som sagt, att inte detta har skett successivt. Det gäller särskilt huvudkontoret. Under de sista åren vill jag bestämt göra gällande, att hindret har varit den pågående omorganisationen. Jag har personligen pekat på vissa detaljer och sagt, att det och det borde göras om vid huvudkontoret, och man har sagt: nej, vi skola vänta så att vi kunna ordna allt på en gång. Man har gjort gällande, att det råder ett intimt sammanhang mellan de olika delarna i den stora planen, som ligger till grund för detta arbete. Uppenbarligen kan man t. ex. införa maskinbokföring och centralisera bokföringen utan att man på något sätt behöver ändra bankens ledning. Det har skett på många håll i vårt land under tiden.

Det är ingen liten tid, som detta utredningsarbete har pågått. Det påbörjades på sin tid av den nu avlidne förre vice riksbankschefen Wilhelmsson. Efter honom kom vår nuvarande vice riksbankschef Wallberg och tog itu med arbetet hösten 1937. Det har sedan pågått i ungefär fem år. Hans betänkande kom in den 6 juni 1942. Sedan gick det ut på remiss, och när remissvaren hade kommit in skulle de anmärkningar, som gjorts, bemötas, så att för fullmäktige var inte det material, som skulle bedömas, färdigt förrän den 3 februari i år.

Med anledning av den kritik, som då kom, gjorde herr Wallberg en komplettering beträffande en teknisk detalj. Det hade påvisats att förslaget bland annat innebar, att det här i Stockholm skulle räknas sedlar inte bara från vårt normala distrikt utan från flera angränsande distrikt. När det påpekades, att den lokal, som nu användes för sedelräkningen, är fullt upptagen, och att den, som enligt planen senare skulle komma till användning, var ännu mindre, var detta en anmärkning, som, jämte andra, föranledde en revision. Jag vill inte säga, att det reviderade förslaget är bättre, utan i vissa avseenden är det sämre än det ursprungliga, men även det ursprungliga förslaget är, såvitt jag förstår, tämligen orimligt att taga. Emellertid kom detta under den tid, då fullmäktige på några få sammanträden behandlade det material, som förelåg färdigt för oss den 3 februari 1943, och eftersom man hade förhoppningar om att värriksdagen skulle kunna lösa problemet, så skyndade man på och ville giva bankoutskottet sysselsättning. Man delade upp fullmäktiges yttranden så att man lämnade en skrivelse nr 1 den 31 mars i år och en skrivelse nr 2 den 17 maj, alltså rätt nära tidpunkten för riksdagens normala avslutande. Det visade sig då, att bankoutskottet inte kunde medhinna granskningen av förslaget, bl. a. därför att lönenämnden skulle yttra sig om det, och det beslöts inom bankoutskottet, att man skulle skjuta på det till höstriksdagen. Då utverkade riksbankschefen en promemoria från utskottet eller rättare sagt från utskottets ordförande, och i anledning därav ha fullmäktige lämnat en skrivelse nr 3 den 14 sistlidne oktober.

Fullmäktige ha alltså sagt sin mening om detta förslag i en rad av icke mindre än tre skrivelser, vilket ju för den, som har velat följa med saken, utomordentligt har försvårat detta, och jag förmodar, att det också har vållat bankoutskottet vissa bekymmer. Jag vill t. ex. säga, att brådskan har varit så stor, att det blivit svårt till och med för mig, som haft bättre tillfälle än de övriga. Jag har begärt, att det skulle för fullmäktige göras en demonstration av hur de olika lokalerna inom vår byggnad på andra sidan gatan skulle användas, men det har ännu inte blivit av. Jag har haft speciell anledning att särskilt studera lokalfrågan för sedelräkningscentralen, i den mån det nu kommer att bli någon sådan.

Detta är efter min mening ett ur saklig synpunkt sett ytterligt olämpligt sätt att behandla en utredningsfråga. Det visar hur man ej bör göra.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Resultatet har nu blivit, att fullmäktige på den ena punkten efter den andra ha antingen gått från utredningsmannens förslag, eller sagt att man inte kan gå med på det förrän man haft tillfälle att närmare pröva det, då det gäller de tekniska detaljerna. Förslaget kom sålunda från fullmäktige i ett skick, som riktigt karakteriseras av adjektivet *osäkert*. Det torde vara rätt enastående i svensk förvaltningshistoria, att personal av olika grupper — till och med vaktpersonal — ha kommit till bankoutskottet med en skrivelse, där de ha karakteriserat förslaget så. Bankpersonalen har — inte mangrant, ty efter vad jag hört uppgivas är det tre som icke skrivit på, tre bankråd — under-tecknat en skrivelse, däri de i mycket hovsamma ordalag göra gällande, att förslaget icke är i alla avseenden tillräckligt grundligt genomtänkt. Där uttrycka de saken så: även herrar fullmäktige själva ha i det nu föreliggande förslaget visat stor osäkerhet inför denna omorganisation. Jag tror, att om-dömet är berättigat, och det säger ju en hel del, när dessa i stort sett utom-ordentligt lojala tjänstemän, från byråchef till yngste kammarskrivare, ha enat sig om en sådan skrivelse.

Nu, herr talman, innebär fullmäktiges förslag på utomordentligt många punkter avvikelser från utredningsmannens förslag, och bankoutskottet har vid sin granskning kommit med ett annat förslag, som också i många avseenden skiljer sig från fullmäktiges. Jag vill säga, att såvitt jag förstår innebära dessa ändringar på alla punkter väsentliga förbättringar. Jag skall inte taga upp tiden så här långt ut mot eftermiddagen med att tala om alla de punkter, som kunde vara av intresse, om jag hade ämnat lämna en motivering för ett avslagsyrkande, men jag anser mig i alla fall böra fästa uppmärksamheten på några.

Som herr Nordenson i det första anförandet i denna debatt påpekade, har bankoutskottets majoritet föreslagit, att direktionen skall ha den sammansättning han angav. Jag kunde dock inte konstatera, att han räknade riktigt rätt — direktionens medlemsantal kan, om jag läst rätt, vilket jag inte är säker på, vara 4, 5 eller 6, men såvitt jag kan förstå aldrig 7, som jag tyckte herr Nordenson sade. Men jag hörde kanske fel. (Herr *andre vice talmannen*: Högst 5.) Nej, i vissa fall kan det hända, att direktionen skall ha med sig båda sektionscheferna. Direktionen skall, om jag har fattat saken rätt, alltid bestå av riksbankschef, vice riksbankschef, en deputerad och en jourhavande fullmäktig. Det gör 4. Så skall det vara den sektionschef, under vars förvaltningsområde ärendet hör. Nu är ju vice riksbankschefen sektionschef, och således kan det ibland bli bara 4 i direktionen. Emellertid hade herr Nordenson den motiveringen, att det var farligt med så många fullmäktige som här — det blir en för stor direktion. Jag skall villigt medgiva, att direktionen blir i största laget, men då hade bankoutskottet kunnat finna på en annan anordning, nämligen att inte giva sektionscheferna rösträtt — d. v. s. minska den på samma sätt som utskottet i detta förslag har minskat en annan styrelse, som jag kommer till sedan.

Nu vill jag göra en invändning gentemot herr Nordensons resonemang, när han söker klargöra, hurusom fullmäktige skulle ha tillräcklig insyn över bankarbetet enbart genom de jourhavande ledamöterna. Han sade ungefär som så — jag kan inte citera ordagrant — att bankofullmäktige skola avgöra frågor av principiell betydelse. Det är naturligtvis riktigt, men bankarbetet består efter min uppfattning och erfarenhet till minst femtio procent av praktik och till endast femtio procent av principer, om icke mindre. Hur jag sköter t. ex. kreditregleringen på den svenska penningmarknaden, beror i grund och botten mycket mera på det sätt, på vilket jag beviljar eller underlåter att bevilja

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

krediter, än på de principer, som skola tillämpas. Bankoutskottet har ju vid olika tillfällen talat om att riksbanken borde vara mera verksam i detta avseende, men riksbanken har just inte lagt an på att öka sin verksamhet.

Just därför att tillämpningen av de principer, som fullmäktige ha beslutat, är av så utomordentligt stor praktisk betydelse, finner jag också, att det är av utomordentligt stor betydelse, att fullmäktige där kunna ha en sådan representation, att man verkligen kan se till, att praxis står i överensstämmelse med avsikten och inte med någonting annat.

Vidare vill jag säga, att jag betraktar det som en väsentlig förbättring, att bankoutskottet har ställt revisionsavdelningen i alldeles direkt samband med fullmäktige. Den var från början tänkt som en grupp eller någonting sådant under en avdelningschef, och denne i sin ordning under en sektionschef och så en direktion o. s. v. Alltså skulle en anmärkning passera hela denna rad. Nu har man här givit revisionsavdelningen en så fri ställning, som det överhuvud taget är möjligt, om man inte kan flytta den helt och hållet utanför riksbanken.

Om man nu anser, att industriverken behöva ha en styrelse, något varom jag är mer än tveksam, så får jag säga, att vad bankoutskottet här gjort med denna industriverksstyrelse är en förbättring. Man har sagt, att eftersom styrelsen skulle bli för stor, så har man inte velat taga med de tekniska cheferna för de båda olika verken i själva styrelsen, och det tycker jag är en bestämd fördel.

Vad jag betraktar som den allra största förbättringen, är att bankoutskottet proklamerat den satsen, att ingenting får göras vid avdelningskontoren, som kan vara ägnat att minska deras möjlighet att betjäna allmänheten, och att således göra de principer effektiva, som fullmäktige ha beslutat beträffande regleringen.

Sedan kan jag säga, att det är åtskilliga punkter, där bankoutskottet låtit en del saker passera, som efter min mening inte bort ha fått passera utan ändring. Vad jag här tänker på är sådana frågor, som avse personalen. Jag kan peka på en sådan sak som att vi ännu inte inom fullmäktige ha sett till något förslag till ny instruktion på någon enda punkt. Något sådant är ännu inte utarbetat. Det är således inte klart ännu, i form av bestämmelser, vad de olika tjänstemännen skola ha att göra, vilket ansvar de ha för det ena och det andra. Vi ha särskilt den sida av kontrollen, som avser s. k. kassavård och som gäller värden av de stora sedelbehållningar, som finnas inom riksbanken.

Det torde vara en ganska allmän missuppfattning, att det, som är besvärligast att förvalta eller vårda hos riksbanken, är guldbehållningen. Men det är i själva verket inte så stort belopp, som en tjuv kan springa i väg med, om han börjar taga guldtackor, under det att det blir högst betänkligt, om han kan komma åt att taga en motsvarande viktmängd sedlar. Vi ha naturligtvis en mycket god kontroll i detta avseende, och jag tror, att man kan säga, att den på vissa punkter tål jämkningar nedåt. Den har utvecklats sig successivt. Om det har hänt en olycka — om en bedräglig tjänsteman har tillägnat sig sedlar och det visat sig, att det är ett hål i kontrollen, har man stoppat till det, men man har glömt att se efter, om man behöver allt det gamla. Om man nu skall pruta på denna kontroll, förmodar jag, att det är hela riksdagens mening, att man inte bör släppa efter så, att man kan få uppleva sådana historier, som våra kristidsorgan ha fått uppleva, med kupongstölder i stor massa. Jag tror, att det är rätt opraktiskt att ordna det så, att man kan råka ut för sådana malörer som den poststöld, som vi nyligen hade här uppe i

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Stockholm. Det kommer att resas krav på förstärkt kontroll, som gör, att det blir i längden en dålig sparsamhet att inte inom rimliga gränser göra vad göras kan för att förekomma sådant.

Det är ett annat problem, som jag anser vara av synnerligen stor betydelse. Det är frågan om personalens rekrytering. Den har varit vanvårdad, i all synnerhet under den sista tiden. Det är uppenbarligen inte lyckligt om en personal sådan som riksbankens under vissa tider inte rekryteras alls, och att det där-efter, när behovet blir trängande, skall få tagas in en massa rekryter. Vår personalrulla blir i de olika årgångarna mycket ojämnt bestockad, och det leder till mycket stora besvärligheter och friktioner, om det går in en mycket stor årsgrupp, som får vänta på befordran oskäligt länge, även när den personliga duglighet föreligger, som är förutsättningen för sådan befordran.

Om jag går ut från att vi ha en bankpersonal på ungefär 450 personer och jag räknar tjänsteåldern för varje tjänsteman till 45 år, så skulle vid rekryteringen, om den skett så, som den enligt min mening borde ha skötts, ha tagits in ungefär tio aspiranter varje år. Men under sista tiden har denna förestående omorganisation utgjort ett argument mot en sådan nyrekrytering. Det har alltid sagts: vi skola se till, att vi kunna göra oss av med övertalig personal så fort som möjligt, och alltså skola vi inte taga in några nya tjänstemän. Det har efter min mening också varit ytterligt oekonomiskt att på det sättet hålla emot. Jag har inte kunnat finna några förslag härom i utredningsmannens utredning, och inte heller har jag funnit det i fullmäktiges, men fullmäktige äro ursäktade, därför att de hade så mycket att göra på kort tid.

För rekryteringen spelar det uppenbarligen också en viss roll, att man inte har en alltför smal bas att stå på, när det gäller att rekrytera den högre personalen. Det är inte bra, om det finnes lika många byråchefer i ett verk som amanuenser och inga tjänstemän däremellan. Då skall varje amanuens predestineras till att bli byråchef, och det passar inte alltid. Det måste med andra ord finnas någonting, som kan liknas vid en pyramid, där basen inte är alltför smal, alltså en inte alltför spetsig pyramid. Jag tror för min del, herr talman, att det är felet i den organisation, som nu är föreslagen. Mycket beror naturligtvis på huruvida man i stor utsträckning använder den extraordinarie personalen som rekryteringspersonal i stället för att taga in kvinnlig arbetskraft. Därom vet man ju ännu ingenting, men genom att så göra kan man naturligtvis komma till rätta med svårigheterna. Men då har man kommit tillbaka till »extralärareländet», som det hette förr i världen. Jag har varit med om förslag inom riksbanken, att ett antal tjänster skulle flyttas från 16:e lönegraden till 18:e — vill jag minnas — enbart av den anledningen, att befordringsutsikterna voro för dåliga, och inte alls därför att det arbete befatningshavarna hade att utföra motiverade en sådan höjning.

Jag skall här be att få erinra om en sak, som naturligtvis är av relativt liten betydelse i jämförelse med en hel del andra. Det är, att man tar bort felräkningspengarna för våra kassörer i disk tjänst. Jag tror inte, att detta är lyckligt. När det uppstår felräkningar, och sådana kunna ju förekomma i alla kassor, betalar vederbörande kassör nu utan vidare bristen, såvida han kan. Det har hänt, att han inte kunnat. Jag tror, att riksdagen ett par tre gånger under det sista decenniet fattat beslut i anledning av förslag, att riksbanken skulle bestrida en del av förlusten vid felräkning, när det gällt större belopp, ett par tusen kronor — en gång, vill jag minnas, var det fråga om 10,000 kronor. Kan kassören inte betala, blir det strax polisundersökning, och det ligger i sakens natur, att vi måste ha en sådan. Det kan inte hjälpas, att om en hederlig människa drabbas av en sådan olycka, är en polisundersökning en mycket otrevlig sak, som ingalunda är ägnad att uppmuntra honom. Om man tar bort

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

felräkningspengarna, får man förmodligen välja mellan två alternativ: antingen betalar kassören av egna medel för att slippa polisundersökning, eller också får han underkasta sig en sådan. Jag tror inte, att det med hänsyn till personalens sinnesfrid och arbetsförmåga är klokt att göra en sådan ändring, som nu föreslagits härutinnan. Postverket bibehåller felräkningspengarna vid alla diskjtjänster. Verket resonerar så, att har inte vederbörande kassör den känslan, att han kan få en mindre felräkning ersatt utan att uppoffra någon-ting av sin grundlön, skulle expeditionen bli mycket långsammare än den nu är. Affärsbankerna ha emellertid tagit bort felräkningspengarna, och därav drar man utan vidare den slutsatsen, att då kan också riksbanken reda sig utan felräkningspengar. Detta är efter min mening ett fullkomligt felaktigt resonemang. Förhållandena ligga inte till på samma sätt i en statsinstitution som i en affärsbank. I statsinstitutionen ha vi offentlig insyn och offentlig kontroll genom t. ex. riksdagens revisorer. Där får man inte resonera så, att om bara kassaförlusterna hållas inom en viss ram, lönar det sig bättre för banken att bekosta dem än att betala felräkningspengar till personalen.

Herr talman! Det återstår så mycket att anmärka mot det förslag, som nu föreligger, att jag skulle ha mycket stor lust att yrka avslag i hopp om ett bättre förslag, men inför den irriterade stämning, som nu råder hos vår personal, vill jag inte vara med om att åstadkomma ett uppskov, ty följden skulle då helt säkert bli, att en hel del tjänster hölles vakanta ännu längre och sköttes på förordnande, med all den osäkerhet och otrevnad som följer därav. Jag beklagar, att denna utredning inte från början har lagts så, att man skulle kunnat godta den med större tillförsikt och tilltro än vad jag kan, men jag hoppas — och det vill jag säga som det sista höga betyget åt bankoutskottet — att, då bankoutskottet har lämnat fullmäktige stor frihet att vid realiserande av alla planer på modernisering pröva sig fram, så finns det också möjlighet att rätta de misstag, som till äventyrs allttjämt kunna finnas kvar.

Här talas på åtskilliga ställen om »fullmäktige våren 1943» och »fullmäktige hösten 1943». Naturligtvis är detta till någon del betecknande för den sinnesändring, som fullmäktige ha undergått tack vare korrespondensen med bankoutskottet, men jag hoppas, att fullmäktige våren 1944 och hösten 1944 skola bli i tillfälle att mera grundligt studera de planer, som finnas skisserade här, än fullmäktige hittills ha haft tillfälle att göra, och jag tror, att det finns vissa personliga förutsättningar för att där skola kunna bli sådana resultat, att man i det väsentliga skall kunna häva den anledning till irritation, som onekligen nu föreligger.

Därför, herr talman, har jag intet annat yrkande än om bifall till bankoutskottets förslag.

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Herr talman! Den föregående ärade talaren slutade sin mycket skarpa kritik mot det föreliggande reformförslaget utan något yrkande. Det skulle under sådana förhållanden kanske vara riktigast att avstå från att här yttra någonting. Jag skall i varje fall avstå från att ingå i någon polemik mot herr Björnsson. Det skulle väl också vara en ganska tråkig avslutning på detta långa reformarbete, om riksdagsbeslutet fattades efter en polemik mellan två av fullmäktige. Herr Björnsson har, som alla, som hörde hans anförande, nog konstaterade, inte sparat på krutet, när det gällt kritik mot kamraterna i fullmäktige, och jag tror, att ingen av oss är mycket värd i hans ögon. Vi ha fått klart underbetyg i nästan alla avseenden. Men vi ta detta rätt lugnt. Vi ha ju också under diskussionen i fullmäktige fått höra en del av denna kritik, och herr Björnsson har ingalunda där saknat möjligheter att göra sina synpunkter gällande.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Jag skulle vilja understryka att fullmäktige inte från början ha låst sig fast vid någon ensidig, förutfattad mening. Tvärtom ha fullmäktige i allra högsta grad varit angelägna att ta hänsyn till kritik och önskemål från olika håll, till all saklig kritik, som har framkommit, och alla berättigade önskemål från tjänstemännens sida. När herr Björnsson nu ironiserar över att vi hade en annan ståndpunkt hösten 1943 än våren 1943, och menar att detta beror på att frågan under tiden hade varit föremål för bankoutskottets prövning, så kan jag därtill bara säga, att det väl närmast bör räknas fullmäktige till förtjänst, att de — som de naturligtvis också borde göra — ha tagit hänsyn till den kritik, som har framkommit, och de önskemål, som från skilda håll anförts. Framför allt ha fullmäktige varit angelägna att ta hänsyn till de sakliga invändningar, som ha framkommit under remissbehandlingen. Det wallbergska förslaget har utsänts för yttrande till praktiskt taget alla instanser inom riksbanken. Det är på grundval av det därvid framkomna materialet, som fullmäktiges eget förslag utarbetades. Sedan har detta förslag i vissa detaljer ytterligare modifierats med hänsyn till senare framkomna invändningar och kritik. I det skicket har det framlagts för riksdagen, och jag konstaterar, att det yttrande från bankoutskottet, som nu föreligger, i allt väsentligt ger vitsord åt bankfullmäktiges ståndpunkt i denna fråga. Herr Björnsson borde kanske ändå i rättvisans och sanningens intresse ha framhållit, att det föreliggande utskottsförslaget i allt väsentligt sammanfaller med fullmäktiges huvudsyn och principiella uppfattning. Det understryker till och med detta på flera punkter.

Från fullmäktiges sida finns ingen anledning att här ta upp någon polemik mot det föreliggande utskottsförslaget, tvärtom bör med tillfredsställelse konstateras den beredvillighet att tillmötesgå fullmäktiges önskemål i fråga om denna viktiga reform, som har visats från utskottets sida.

På vissa punkter skilja sig meningarna. Herr Nordenson har redan påpekat den mycket viktiga frågan om högsta ledningen. Där har jag samma uppfattning som han. Jag skall inte uppta tiden med att närmare gå in på detta spörsmål. Jag hoppas, att den reform, som riksdagen nu antagligen kommer att besluta, i tillämpningen skall komma att fungera så, att inte farhågorna för ett obehörigt politiskt inflytande på riksbankens ledning skola visa sig berättigade. Men jag måste liksom herr Nordenson konstatera, att man har konstruerat en alltför tung apparat, vilken utan minsta olägenhet skulle ha kunnat göras mera lätthanterlig.

Väsentligare är kanske ändringen i fråga om avdelningskontoren. Där har bankoutskottet inte velat genomföra den omläggning av arbetet, som fullmäktige ansett sig kunna tillstyrka. Men samtidigt har utskottet klart och bestämt sagt ifrån, att den avvisande hållning, som utskottet har intagit till det föreliggande förslaget beträffande avdelningskontoren, icke skall hindra fullmäktige att i fortsättningen vidta sådana omorganisations- eller rationaliseringsåtgärder, som kunna finnas av förhållandena påkallade, dock under förutsättning att därmed icke avdelningskontorens nuvarande ställning försämras. Jag är alldeles övertygad om att fullmäktige komma att ta fasta på detta och fullfölja rationaliseringsarbetet.

Herr Björnssons invändningar rörde ju en massa punkter, och det var inte någon riktigt genomgående kritik han framförde, utan han satte in stötar på olika håll och ville därmed kanske bidra till att skapa det intrycket i kammaren, att det reformförslag, som här föreligger, är så bristfälligt i olika hänseenden, att det rätteligen borde avslås. Han yttrade ju också, att det riktigaste vore att hänskjuta hela frågan till en ny utredning, men han kunde inte draga den slutsatsen av sitt eget anförande, då därmed den olägenheten skulle följa.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

att den irriterade stämningen bland tjänstemännen skulle komma att ytterligare skärpas, genom att vakanssättningen av platser skulle fortsätta. Man kan ju ifrågasätta, om detta är ett så värst hållbart argument, men en sak måste jag bestämt hävda, och det är, att det förslag, som här föreligger, icke är otillräckligt förberett. Det är tvärtom så grundligt genomarbetat, att jag tror, att det samma inte ofta är fallet med ett reformförslag. Jag ber kammarens ledamöter tänka på hur det förhöll sig med ett mycket stort reformförslag, som riksdagen behandlade i våras. Det gällde den militära förvaltningsorganisationen. Det gällde en organisation, som både genom sin omfattning och till sin innebörd var oerhört mycket mera svåröverskådlig och genomgripande än den, som nu är ifrågasatt. Det utredningsarbete, som där förelåg, var inte på långa vägar så ingående som det, som föregått riksbankens omorganisation. Vad jag nyss sade om frågans prövning in i det sista vittnar väl om att fullmäktige ha låtit sig angeläget vara att ta hänsyn till alla möjliga synpunkter och önskemål, som kunna anläggas på denna reform.

Det skulle vara beklagligt om den uppfattningen skulle ha något som helst gehör här i kammaren, att det föreliggande förslaget inte är omsorgsfullt berett och inte har framlagts efter den mest noggranna prövning. När herr Björnsson antydde, att fullmäktige skulle vara så tveksamma om sitt eget verk, måste jag säga, att han nog får begränsa det omdömet till sin egen medverkan i detta verk. Däremot gäller det säkerligen icke om övriga fullmäktige, som här stå eniga om förslaget och som önska, att det fortast möjligt måtte förverkligas, för att den länge efterlängtade och starkt behövliga reformen av riksbanken skall komma till stånd.

Det är sant, som herr Björnsson säger, att denna reform borde ha vidtagits för mycket länge sedan, men ansvaret för att så inte har skett skall inte läggas på fullmäktiges majoritet. Det är en gammal erfarenhet, ofta vitsordad inom den svenska statsförvaltningen och det svenska offentliga livet, att reformerna mogna långsamt, men man brukar också ofta konstatera, att när de äro mogna, äro de väl förberedda och kunna utan tvekan föras ut i livet. Så är fallet med denna reform. Jag är övertygad om att man inte minst från tjänstemannahäll och särskilt från bankens mest kvalificerade tjänstemän skall komma att vitsorda, att reformen även för dem i fortsättningen kommer att visa sig vara till avgjort gagn. Och den måste framför allt vara till gagn för riksbanken.

Jag vill understryka, vad herr Åkerberg yttrade, att om man överhuvud taget skall ha en statsdrift här i landet, måste man se till, att den skötes och fungerar under sådana former, att den blir så billig och så effektiv som möjligt. Det har varit och måste vara en av huvudsynpunkterna för denna reform. Det måste skapas större effektivitet, och onödiga kostnader måste undvikas. Detta har varit huvudlinjerna för reformarbetet, och jag är övertygad om att dessa huvudlinjer komma att godkännas av riksdagen. Jag tror, att om riksdagen i dag ger sitt bifall till det föreliggande förslaget, som ju inte innebär sista ordet i fråga om denna reform utan endast öppnar dörren för den, skall därmed ett för både riksbanken och hela vårt offentliga liv gagneligt beslut vara fattat.

Herr **Lindström**: Herr talman! Den föregående ärade talaren, för vilkens omdöme jag har den allra största respekt, har sagt, att det förslag, som nu ligger på vårt bord, är mycket omsorgsfullt förberett. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på den utveckling, som detta förslag har genomgått. En utredning har företagits av vice riksbankschefen, och den har pågått under fem års tid. Denna utredning underkändes på väsentliga punkter av bankofullmäktige, och sedan har bankoutskottet, när det har provat bankofullmäk-

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

tiges framställning, ytterligare modifierat, d. v. s. på väsentliga punkter underkänt denna utredning. När jag har gått igenom detta material, måste jag säga mig, att trots att min ärade vän på Östgötabanken har gjort sådana starka uttalanden till förmån för detta förslag, är jag mycket osäker, när jag skall bestämma, hur jag skall rösta i dag. Denna glidning från ståndpunkt till ståndpunkt inger mig icke den säkerhet, som jag behöver för att fatta beslut i en fråga, vilken för mig är så mycket viktigare som den gäller ett privilegium för riksdagen, för den svenska folkrepresentationen, nämligen privilegiet att ha det dominerande inflytandet på centralbanken här i landet.

Jag är fullt medveten om att riksbankens arbets sätt bör kunna reformeras, ja, att det till och med måste reformeras. I det sammanhanget kan jag inte undgå att uttala min förvåning över att inte bankens fullmäktige och ledning ha använt de möjligheter att göra detta, som de otvivelaktigt redan förut ha haft. Inte behöver man väl vänta på en omorganisation, en omläggning av bankens sätt att arbeta, för att genomföra moderna kontorsmetoder. I det stycket måste jag säga, att ledningen av banken har brustit, och den saken bör inte på något sätt hänga ihop med det förslag till omorganisation, som vi nu dryfta.

Vidare vill jag säga — och herr Björnsson var också inne på den saken — att bankens ledning på ett betänkligt sätt har brustit i fråga om behandlingen av sina tjänstemän. Det har hos denna dugliga och kvalificerade personal rått ett osäkerhetstillstånd, som är efter år stegrats. I våra tider, då man ägnar mycken omsorg åt att sköta sin personal, tycker jag att det är mycket märkligt, att inte ett verk som riksbanken har lyckats klara den saken. Det är uppenbart, att personalen har rätt i de farhågor, som den har framfört i samband med omorganisationsförslaget, nämligen att den ytterligare skall komma att drabbas av åtgärder, som inte gynna den utan tvärtom missgynna den och det kanske i mycket hög grad.

Dessa betänkligheter, herr talman, som jag har fått, när jag har läst igenom förslaget, och som ytterligare stegrats, när jag lyssnat till den i eminent grad sakkunnige herr Björnssons anförande, göra, att jag för min del icke är beredd att i dag ta ståndpunkt till denna fråga. Jag tror, att den kräver en ytterligare undersökning. Jag tror inte att de olika steg, som frågan hittills har vandrat, ha lett den fram till den mognad, som frågan behöver. Därför, herr talman, hemställer jag om avslag på utskottets förslag.

Häri instämde herrarna *Wagnsson* och *Svedberg*.

Herr Nordenson: Herr talman! Den siste ärade talaren har framhållit, att denna fråga under utredningens gång har undergått en mängd förändringar och förskjutningar. Det ursprungliga reformförslaget har modifierats av fullmäktige själva och sedermera av utskottet. Detta har han betecknat så, att förslaget i väsentliga punkter har underkänts. Samtidigt understryker han mycket skarpt, att man från ledningens sida och i detta förslag har brustit i hänsyn mot tjänstemännen. Jag vill då framhålla för den ärade talaren, att de kanske viktigaste ändringar, som äro gjorda i det ursprungliga förslaget, bestå i tillmötesgåenden mot tjänstemännens önskningsar. Kvar av utredningsmannens förslag stå själva huvudlinjerna rörande bankens organisation, den ökade differentieringen mellan olika tjänstemän, som det har ansetts vara nödigt att göra, införandet av sektionschefer och avdelningschefer liksom och grupperingen av arbetet inom de olika avdelningarna. Han framhåller, att man skulle ha kunnat genomföra rationalisering tidigare och alldeles oberoende

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

av alla omorganisationer. Till en viss grad tror jag, att han har rätt. Ett flertal rationaliseringsåtgärder hade kunnat vidtagas tidigare, men jag vill understryka, att många av dessa åtgärder också sammanhånga med själva organisationen, sammanförandet av olika uppgifter till större enheter med en ökad centralisering av vissa ärenden o. s. v. Jag tror inte, att man så starkt kan skilja på mekanisk rationalisering och organisation. De hänga nära tillsammans, och jag tror att någon effektiv reform knappast kan göras, om man inte får röra vid organisationen. Därför tror jag, att det är angeläget, att man tar detta förslag, som enligt min mening i sin huvudsakliga linje kvarstår orubbat, trots de modifikationer som ha vidtagits. Det vore olyckligt, om man nu läte detta förslag falla, så mycket mer som fullmäktige här ha fått besked om att de ha viss rörelsefrihet och möjlighet till modifikationer.

Herr Björnsson var också inne på att man hade tagit för litet hänsyn till tjänstemännens önsknings. Det är mitt bestämda intryck från arbetet i utskottet, att man där från alla håll har varit ense om att ta hänsyn till dessa, och särskilt genom lönenämndens yttrande, som i stort sett har följts av utskottet, ha mycket väsentliga tillmötesgåenden gjorts åt detta håll. Jag kan inte frigöra mig från en känsla av att herr Björnsson väl mycket skattat åt önskan att föra tjänstemännens talan. Jag vill säga, att jag högaktar honom för det. Han har själv varit tjänsteman i banken så länge, att jag kan förstå, att han känner sig solidarisk med dem. Detta uttalar jag endast min respekt för. Men det förefaller mig, som om han kommit att se något väl ensidigt på saken.

När man hörde herr Björnsson fick man ett starkt intryck av att han inte tidigare varit med om något rationaliseringsarbete av detta slag. Sådant har jag för min del varit med om i flera företag, även av mycket vittgående art. Vid samtliga tillfällen har det kommit fram en mycket stark opposition, ingalunda från de sämsta elementen inom företaget utan ofta från de allra bästa, dem som ha känt sig solidariska med sitt företag och kanske just därför känt sig mera ingrodda i företagets vanor och hela atmosfär. Jag tror att herr Björnsson här alldeles bortser från det resultat, som man kan vinna med en rationalisering och som jag sett många exempel på, nämligen att när rationaliseringen väl är genomförd och vederbörande tjänstemän fått vänja sig vid den nya ordningen, komma ofta just de starkaste opponenterna och erkänna att arbetet faktiskt går bättre än förut och att de därför också trivas bättre. Detta har jag sett flera exempel på, och det är därför som jag är övertygad om att med de jämförelsevis måttfulla omläggningar, som det är fråga om, och med den hänsyn vi ha anledning tro att fullmäktige i fortsättningen skola ta till sina tjänstemän, skall resultatet till slut bli gott även här.

Herr Björnsson var därefter inne på frågan om deputeraden och om direktionens sammansättning. I ett avseende hade han alldeles rätt: jag hade verkligen räknat fel. Jag hade vid additionen tagit med samtliga tre sektionschefer och glömt bort att en av dem var vice riksbankschef och sålunda självskriven. Saken ligger sålunda till på det sättet, att enligt min mening bör direktionen komma att bestå av tre, fyra eller fem medlemmar, medan det enligt utskottets förslag blir fyra, fem eller sex. Enligt mitt förslag skulle det sålunda i varje fall alltid bli en mindre, och det är detta jag har velat ge uttryck åt. Skall man vara strängt matematisk, herr Björnsson, talar ju denna rättelse ytterligare till förmån för min ståndpunkt, ty procentuellt blir ju reduktionen därigenom ännu större än vad den blir med de siffror jag förut nämnde.

Herr Björnsson citerade mig så som om jag skulle mena att det vore farligt med en deputerad i direktionen. Jag uttryckte visserligen en del farhågor i fråga om utvecklingen av hans verksamhet, men mitt främsta skäl var att jag

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

inte anser att han är behövlig för att åstadkomma den riksdagens övervakning av arbetet, som alla varit ense om är önskvärd. Herr Björnsson menade att det var angeläget att någon kontinuerligt följde kreditgivningarna och att detta i själva verket var en central uppgift. Jag kan inte riktigt följa honom i detta stycke. Enligt min mening måste dessa kreditgivning ske efter vissa allmänt angivna riktlinjer och principer, och de måste fastslås av fullmäktige gemensamt. Själva omsättandet av dessa principer i det löpande arbetet kan enligt min mening övervakas lika väl av en jourhavande fullmäktig som av flera, och det behövs enligt min mening inte någon kontinuerlig övervakning av en särskilt utsedd fullmäktig.

Beträffande avdelningskontoren underströk herr Björnsson mycket starkt att det måste anses viktigt att deras möjligheter att betjäna allmänheten icke rubbas. Ja, men därvidlag står herr Björnsson på precis samma linje som vi i utskottet. Jag vill erinra om att utskottet mycket starkt understrukt, att reformerna böra genomföras på ett sådant sätt, att de icke innebära någon försämring av kontorens förmåga att betjäna allmänheten. Utskottet har emellertid ansett, att man inom ramen för detta program kan vidtaga vissa reformer, och har till och med uppmanat fullmäktige att göra de ändringar, som kunna anses nödiga.

Jag skall vidare be att få beröra några av de synpunkter, som herr Åkerberg här anfört. Han talade om att man hade karakteriserat den tilltänkte deputeraden med ganska skarpa ordalag och att i utskottet skulle ha fällts sådana uttryck som att han skulle bli en spion för tjänstemännens räkning. Jag kan inte minnas att det yttrandet fälldes. I varje fall har jag inte fällt det själv, ty så ser jag inte saken. Men jag har ansett att det finns en viss fara för att han överhuvud taget kan blanda sig i arbetet på ett sätt, som kan verka störande. Herr Åkerberg menade att endast den, som kontinuerligt följer arbetet, kan få den rätta insynen. Jag undrar om detta inte är att underskatta de övriga fullmäktiges möjligheter. Jag tror att man även med en intermittert tjänstgöring, som dock pågår en månad i sträck, kommer ganska väl in i det arbete, som direktionen har att utföra, och kan få en ganska klar uppfattning om huruvida direktionen verkligen följer de linjer och de önskemål som blivit utstakade av fullmäktige gemensamt.

Herr Åkerberg pekade slutligen på att man nu har en fast tjänsteman, som samtidigt är fullmäktig, och att hans ställning inte har vållat några svårigheter. Enligt min mening föreligger dock en viss skillnad så till vida, att nuvarande deputeraden ju är en tjänsteman, som har ett alldeles bestämt utstakat arbetsområde med ganska omfattande arbetsuppgifter, vilka ge honom full sysselsättning. Det är dock en skillnad att taga in en person med så vagt angivna uppgifter och ett så allmänt uppskisserat arbetsområde som här är fallet. Det är på denna grund man kan ställa sig tveksam.

Men som jag förut sagt, herr talman, är huvudskälet för mitt vidkommande att det icke har förebragts tillräckligt starka skäl för att det verkligen finns ett behov av en sådan särskild deputerad, och det är med hänsyn till detta som jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag vill bara säga ytterligare ett par ord med anledning av herr Lindströms anförande. Herr Lindström yttrade att han med hänsyn till den behandling av tjänstemännen, som förekommit i riksbanken, inte var beredd att ta ställning till frågan i dag. Därför har han yrkat avslag på det föreliggande förslaget.

Jag vill då understryka att ett uppskov med denna reform *ad calendas græcas* ingalunda kan sägas vara ett tjänstemannaintresse. Bland annat vill jag peka

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

på den omständigheten att herr Björnsson just med hänsyn till tjänstemännens intresse har avstått från att yrka avslag.

Genom ett avslag nu skapas inte någon garanti för att man får ett bättre förslag en annan gång. Däremot skjutes hela reformen på långbänk. Och när den en gång kommer tillbaka har jag svårt att tänka mig att resultatet kan bli något annat än att det nuvarande förslaget med smärre modifikationer kommer igen. Därtill kommer att man knappast ur det allmännas och ur riksbankens intresse skulle kunna önska, att det nuvarande övergångstillståndet med all dess osäkerhet bibehålles under de verkligt prövande tider, som stå för dörren. Riksbanken måste under denna tid stå på höjden av effektivitet. Det kommer inte att kunna ske om det nuvarande tillståndet behålles.

Med hänsyn till detta vill jag, herr talman, vädja till kammaren att bifalla utskottets förslag. Jag vill som en ytterligare motivering till detta anföra, att ett avslag och ett uppskov med det hela skulle framkalla en hel del rent formella olägenheter. Just nu är det lämpligt att göra en övergång ifrån ett gammalt till ett nytt system, därför att båda andre deputerade, som under de senare åren fungerat, kommit i den ålder då de skola pensioneras. De skola avgå under loppet av nästa år eller vid nyåret. Om detta förslag till omorganisation avslås kommer givetvis den gamla organisationen att gälla och det blir nödvändigt att återbesätta dessa andre deputeradefattningar. Gör man detta skjuter man ytterligare det hela ut i en ganska oviss framtid. Det blir också en ytterst delikat sak att just nu skaffa de båda lämpliga männen för dessa uppgifter, om deras uppdrag kommer att hänga i luften, vilket utan tvivel kommer att bli fallet om de skola komma till sina tjänster under så ytterst osäkra förhållanden som nu råda.

Herr **Lindström** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Med anledning av att herr andre vice talmannen återopade tjänstemännens intresse såsom ett skäl för bifall till bankoutskottets förslag vill jag påpeka, att tjänstemännens organisation i ett uttalande har uttryckt sin sympati för herr Paulsens reservation till utskottets utlåtande. Denna reservation går som bekant ut på avslag på utskottets förslag.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Jag måtte ha uttryckt mig litet oklart, om jag nu skall fatta herr Nordensons yttrande såsom en kritik mot mig.

Herr Nordenson menade, att jag inte skulle uppskatta bankoutskottets förslag att låta avdelningskontoren behålla sådana funktioner, som äro nödvändiga för allmänhetens betjänande på bästa sätt. Det betraktar jag tvärtom såsom det bästa i bankoutskottets utlåtande. — Nu ropar herr Nordenson, att vi voro eniga i denna punkt. Ja, men jag ansåg, att jag ännu en gång kunde konstatera, att hans uppfattning fullständigt överensstämmer med min.

Sedan vill jag säga, att vilka principer som man än fastställer för långivningen, är det i alla fall en utomordentligt subjektiv uppgift att, när man har en konkret låneansökan framför sig, avgöra, om dessa förutsättningar äro för handen eller icke. Det är faktiskt ofta så växlande meningar om den saken, att det är utomordentligt viktigt, att man tänker på syftet med den långivning, som det kan vara fråga om. Det har mina erfarenheter under de år, som jag haft med saken att göra praktiskt taget varje dag, givit kraftigt belägg för. Denna sida av frågan skall jag emellertid inte upptaga till ytterligare diskussion, ty i den punkten ha vi olika meningar, och jag vidhåller för min del min uppfattning.

När herr Nordenson komplimenterade mig för att jag skulle uppträda såsom förespråkare för tjänstemännen, vill jag säga, att jag inte har förtjänat en så-

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

dan komplimang, om med »förespråkare» skall förstås, att jag skulle plädера för högre löneställning eller dylikt åt tjänstemännen. Därvidlag har jag tvärtom ansett, att bankoutskottet har följt fullmäktige ett stycke på en väg, som står i strid med pris- och lönestoppet. Det är icke den sidan av saken, som jag har tänkt på, utan det är den känsla av ansvar för kontrollen, som har kommit till uttryck i tjänstemännens skrivelse, som jag särskilt har velat understryka som något synnerligen värdefullt. För mig må tjänstemännen genom sina fackliga organisationer av olika slag plädера för sina löne- och befordringsintressen bäst de vilja. Jag ser det hela från bankens synpunkt.

Herr Ivar Anderson höll ett mycket långt anförande och förklarade från början, att han inte skulle låta det bli någon polemik mot mig. Jag förstod ju på förhand, att det var ett löfte, som han inte kunde hålla. Hela hans anförande blev ju, såvitt jag kunde förstå, just inte något annat än en polemik mot mig. Jag vill här endast förklara, att min kritik icke har gällt fullmäktiges majoritet utan det skick, i vilket vi fått utredningen, och den brådska, vartill vi blivit tvungna vid den följande behandlingen. I fråga om vad jag sagt på den punkten föranleder mig herr Ivar Andersons långa polemik icke till något återtagande eller någon botgöring.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Nordenson m. fl. vid utlåndet avgivna reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2 a).

Herr **Berling**: Herr talman! Jag har jämte två andra av utskottets ledamöter anmält avvikande mening i en detaljfråga. Det gäller, såsom kammarens ledamöter torde ha observerat, tilläggsarvodet för den deputerad, som riksdagen nu kommer att besluta.

Utskottet föreslår ett tilläggsarvode av högst 8,000 kronor för år, medan vi reservanter anse, att detta belopp är för högt tilltaget. Jag hänvisar för övrigt till herr Nordensons uttalande i hans första anförande, där han var inne på en liknande linje. Om befattningen som deputerad skall ha karaktären av bisyssla, med tanke på att vederbörande åtminstone i huvudsak skall kunna ägna sig åt sin borgerliga gärning, måste det anses vara väl högt tilltaget att först anslå 7,000 kronor i fullmäktigarvode och sedan 8,000 kronor i tilläggsarvode. Om man så betänker, att deputeraden därjämte är riksdagsman, skulle han för dessa bisysslor få ett arvode av sammanlagt 20,000 kronor och dessutom kunna sköta sin borgerliga näring. Jag anser, att riksdagen har all anledning att gå försiktigt fram, när det gäller arvoden av denna karaktär. Skulle erfarenheten ge vid handen, att en ändring bör ske, finns det ju vissa möjligheter härtill. I all synnerhet som vi ännu inte ha riktigt klart för oss omfattningen av det arbete, som deputeraden skall utföra, bör en dylik justering mycket väl kunna göras längre fram. Man kanske rent av nödgas att slå in på en linje, som även haft förespråkare i utskottet, nämligen att göra tjänsten till helavlönad.

För närvarande, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Inom utskottet ha vi mycket ingående diskuterat denna fråga och efter moget övervägande kommit fram till att föreslå ett arvode av 8,000 kronor. Jag vill påpeka, att det i utskottets förslag heter »högst 8,000 kronor». Det står således fullmäktige fritt att fastställa ett lägre belopp, om detta skulle visa sig erforderligt.

Det är visserligen sant, att utskottet föreslår att befattningen skall vara en bisyssla, men vi ha också föreslagit så många och maktpåliggande uppgifter för denne fullmäktigerepresentant, att man, såsom jag också påpekade i mitt förra anförande, gott kan säga, att det de facto blir en fast tjänst. Deputera-den skall ha daglig tjänstgöring. Direktionen skall sammanträda varje dag, och han skall vara med om alla dessa sammanträden. Han skall vidare vara närvarande vid alla överläggningar inom riksbanken, som röra dess centrala uppgifter och inre liv. Han skall ibland inspektera avdelningskontoren och vara med i industriverksstyrelsen. Det är fullt upp att göra för en man, som är helt sysselsatt med denna tjänst. Han kan visserligen ha en befattning vid sidan av denna, men den kommer att bli en formalitet. Dessutom har det ju här ytterligare understrukits, hur viktigt det är, att vi på denna befattning få en både i fråga om kunnighet och omdömesförmåga högt kvalificerad person. Det blir utan tvivel inte lätt att få tag i den rätte mannen. I bankoutskottet ha vi ansett, att när detta arvode fastställdes, skulle det bestämmas till ett belopp, som ger uttryck för riksdagens uppfattning om befattningens vikt och betydelse. Med hänsyn härtill anser jag, herr talman, att det arvode, som föreslagits av bankoutskottet — jag vill inte kalla det för det enda riktiga — dock bättre ger uttryck för riksdagens uppfattning rörande tjänstens vikt och betydelse än den summa, som reservanterna ha föreslagit.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare därpå att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i förslaget till ändrad lydelse av § 16 mom. 5 bankoreglementet, som förordats i den av herr Berling m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Berling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 76 punkten 2 a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i förslaget till ändrad lydelse av § 16 mom. 5 bankoreglementet, som förordats i den av herr Berling m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Ang. omorganisation av riksbanken. (Forts.)

Punkterna 2 b)—2 d) samt 3—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till statens meteorologisk-hydrografiska anstalt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 512, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 513, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande höjning av övertidersättningen för statstjänstemän jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 514, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens organisationsnämnd, m. m.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 515, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1943/44.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 266 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Interpellation ang. principerna för åtalande av vissa bagatellförseelser. Ordet lämnades på begäran till herr **Mannerskantz**, som yttrade: Herr talmän! Den 2 sistlidne mars framförde i andra kammaren herr Henriksson till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet en interpellation angående de principer efter vilka åtal anbefalldes för oavsiktliga bagatellförseelser mot de olika kristidsförordningarna.

Interpellationen besvarades den 4 juni och av svaret framgick att statsrådet ansåg att dylika förseelser i regel icke borde bli föremål för åtal.

I den debatt som därefter följde framförde ordföranden i statens priskontrollnämnd ungefär samma principiella uppfattning. Han meddelade, att av de cirka 500 rapporter per vecka som ingingo angående överträdelser blott 10 å 20 procent föranledde åtal samt att åtalen alltid skulle beslutas av priskontrollnämnden.

I vad han i övrigt nämnde om nödvändigheten av att genom åtal se till att bestämmelserna icke överträdas på grund av ont uppsåt eller vårdslöshet kan jag instämma.

Interpellation ang. principerna för åtalande av vissa bagatellförseelser.
(Forts.)

Emellertid synas alltför många fall ha inträffat under sommaren och hösten där — såsom nämndens ordförande formulerade det — »fel som ligga inom den felprocent som finnes i allt mänskligt arbete» blivit påtalade inför domstol.

Domstolarna hava i några av mig kända fall tydligen ansett felet vara både bagatellartat och ouppsåtligt enär så lågt straff som en dagsbot à 5 kronor utdömts. Såsom exempel på vilken typ av åtal jag finner opåkallade må här anföras ett i höstas avdömt mål mot en firma, där ett års omsättning på c:a 2.8 miljoner kontrollerats och där en felaktighet av kronor 4:50 uppdagats. Denna firma har en väl kvalificerad person så gott som uteslutande sysselsatt med kontroll av att bestämmelserna följas. Man måste säga att detta lyckats synnerligen väl. Ingen bankkassör kan räkna med att komma ifrån så liten felaktighet och ingen bank skulle falla på idén att åtala sådant.

Vid samma och andra domstolar ha anhängiggjorts åtal för felaktigheter på cirka 50 kronor på $\frac{1}{2}$ à 1 miljons omsättning och som alldeles uppenbart ligga inom en snävare felmarginal än vad många myndigheter kunna åstadkomma.

Då dylika ting av alla, som därom få kännedom, måste betraktas som trakassering av medborgare som utan minsta tack eller ersättning påtagit sig verkligt omfattande arbetsbördor för det allmännas räkning, anser jag det vara påkallat att rikta statsrådets och chefens för finansdepartementet uppmärksamhet på denna sak. Det gäller nämligen här medborgarnas säkerhet och naturliga rättigheter.

I anledning härav får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande interpellation:

1. Gillar statsrådet principen att oavsiktliga bagatellförseelser mot priskontrollbestämmelserna icke böra dragas inför domstol?
2. Vill statsrådet medverka till att denna praxis kommer att tillämpas bättre än som hittills skett?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5.34 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 11 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 4 och den 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 516, till Konungen i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till utredning angående riksdagens arbetsformer.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 517, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till Statens meteorologisk-hydrografiska anstalt.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förstärkning av den inom taxeringsorganisationen sysselsatta personalen hos länsstyrelserna och överståthållarämbetet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansstatistikens effektivisering;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till lokaler för taxeringsavdelningar vid vissa länsstyrelser;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till ökade lokaler för länsstyrelsen i Örebro län;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 272, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

bankoutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i den till allmänna tjänstepensionsreglementet hörande pensionsåldersförteckningen m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.